

DRÁMÁK, JELENETEK

A GYERMEK

Színhely: Egyszerű vidéki orvosi rendelőszoba.

Személyek: Az orvos, negyvenéves, jó arcú ember és egy piros képű, kék szemű, nyúlánk, de erős munkásasszony.

AZ ASSZONY: Én kimondom, doktor úr, nyíltan, azért jöttem, mert nem akarom, hogy gyeregem szülessen! Még nem akarom.

AZ ORVOS: Ja, lelkem, azt sokan nem akarnák.

AZ ASSZONY: Ne higgye a doktor úr, hogy félek a szülés fájdalmaitól. Nem félek én, de még nem tudnánk a gyereket jól fölnevelni. Az uram is mondta, hogy nem vétett semmit az a pici lélek, hogy nyomorúságban kezdje meg a földi életet. Nekem is és az uramnak is dolgozni kell, és szívesen is dolgozunk, mert pénzt akarunk gyűjteni. Ha azután csak egy kis házat tudunk majd szerezni egy ekkora földdel, ni, hogy éppen elférünk rajta, akkor jöhetnek a gyerekek.

AZ ORVOS: Az ám, csak hogy a gyerekek nem akkor szoktak jönni, amikor a szülők akarják, mert akkor ugyan soká elvárakozhatnának, hanem amikor ők akarnak.

AZ ASSZONY: Tudom, doktor úr, hogy ez a törvény. De hiszen éppen mondom magamban, hogy szomszédunknál, a Kovács napszámoséknál mennyi gyerek van. Hat gyerek. Három gyerek közülök angolkóros, a negyediknek számárhurutja van. Egyik bajból a másikba esnek. Mondom magamban: ha az az első gyerek nem jön olyan korán, a Kovács szerez egy kis pénzt, jó lakásba me-

hetnek, a többi gyerek is jobb kosztón élhet és nem kap semmi ilyen betegséget. A törvény ilyenformán a gyerekek ellen van! Mondja meg a doktor úr, ha nem igaz.

AZ ORVOS: Igaz, igaz, lelkem, és mégse igaz. Különben is én magával nem vitatkozom. A törvény tiltja, hogy egy ilyen egészséges, erős asszonynál, mint maga, tegyünk valamit, mert egészen valószínű, hogy a maga gyereke egy szép, erős, egészséges gyerek lesz. Jó katona lesz; a király megharagudna rám, ha megölném és angyalt csinálnék belőle. A király jobban szereti, ha szép katona lesz belőle.

AZ ASSZONY: Köszönöm szépen, azért szenvedni, hogy a drága gyermekemet fegyverbe öltöztessék, háborúba vigyék és ottan legyilkolják.

AZ ORVOS: Ne féljen semmit, nem lesz egyhamar háború mifelénk.

AZ ASSZONY: Hát ne is legyen. De tessék nézni, doktor úr, én tudom, hogy vannak asszonyok, akik értenek az ilyesmihez és elvégezik a dolgot. Mondom magamba, minek menjek én az ilyenhez, amikor az orvos urak ezt jobban tudják.

AZ ORVOS: Kedves asszonyom, értse meg, én belátom, hogy magának igaza van mindenben, hogy esetleg maguk egész életükön megsínylik, ha most rövidesen valami kis pénzt nem gyűjthetnek. Míg fiatal az ember, addig dolgozik. De azt már csak nem tehetem, hogy az orvosi diplomámat a maguk baja miatt kockára tegyem. Ha király volnék, azt mondanám, hogy minden embernek annyi gyereke legyen, ahányat akar, de nem vagyok király, és ehelyett csak a beteg embereket gyógyítom. Ha jön hozzám egy asszony, aki jó reménységben van és emellett nagy beteg, és azt látom, hogy gyöngé ahhoz, hogy viselje a gyereket, akkor a törvény megadja nekem a jogot, hogy más doktorokkal egyetértve elvegyem tőle

a gyerekét, de egy ilyen egészséges asszonynál, mint maga, nem lehet, nem lehet. Ezt verje ki a fejéből.

AZ ASSZONY: Még tanácsot se adhat a doktor úr, hogy mit csináljak?

AZ ORVOS: Még tanácsot se adhatok.

Szünet.

AZ ASSZONY: Hát akkor én nem tudom...

AZ ORVOS: Mit nem tud?

AZ ASSZONY: Hát mi lesz velünk.

AZ ORVOS: Nézze, kedves asszonyom, szedjék össze magukat, és nyugodjanak bele. Gondolja csak el, hogy a gyerek valami kiváló ember lesz, aki szorgalommal és kitartással magas állásba fog jutni, és magukat öreg napjaikra segíteni fogja. Hátha éppen ez a gyerek a legszebb, legnemesebb gyümölcs, amely férjével való házasságából valaha terem. És éppen ezt a legdrágább gyümölcsöt dobánák el?

AZ ASSZONY: Miért lenne éppen ez a legjobb?

AZ ORVOS: És miért ne lenne a legjobb? Én se tudom, maga se tudja. Senki se tudja.

AZ ASSZONY: Megbocsásson, doktor úr, de én azt mondom, hogy egyik ember olyan, mint a másik. És azzal, ha mi az urammal ennek az egynek a kedvéért lemondunk a vagyonszerzésről, azzal meg rövidítjük a többi kettőt, a többi hármát. Ez se igazság! Pedig akkor le kell mondani; megcsináltuk a számadást az urammal: ha most gyerek lesz, sose fogunk házat szerezni. Szegény ember krajcárokból rakja össze a forintokat, és a krajcárok napról napra el fognak menni.

AZ ORVOS: Nem tudom megérteni, mért ragaszkodnak annyira a vagyonszerzéshez, a házvásárláshoz. Lássá, én orvos vagyok. Az apám ötezer forintot költött rám, míg kitanultam. De amit keresek, el

kell költenem. Félre nem tettem semmit. Semmi reményem nincs rá, hogy öregkoromra a vagyomból éljek. Aki negyvenéves koráig nem szerez tőkét, nem fog azután se szerezni. Ha meghalok, a gyerekeim pénz és gyámolító nélkül maradnak. Az orvosnak nincsen nyugdíja. Mégse öltem meg a feleségem magzatait, pedig büntetlenül tehettem volna, mert nem is gondoltam rá, hogy a gyerek meg fog akadályozni a vagyonszerzésben.

AZ ASSZONY: Higgye el pedig, doktor úr, hogy a gyerekek akadályozta meg.

AZ ORVOS: Meglehet. Nem akarok erre gondolni.

AZ ASSZONY: De én akarok. És ha nem érezném magamban, hogy az uram és magam miatt kötelességem erre gondolni, nem is tenném.

AZ ORVOS: Maga nagyon okos asszony, de hiába az okossága, mert az anyának első kötelessége, hogy hordozza a magzatát és vele törődjön. Ennél nagyobb kötelesség nincs.

AZ ASSZONY: Kötelességem, hogy a nyomorúságomat a gyermekemnek adjam tovább?

AZ ORVOS: Nem a nyomorúságot, hanem az életet.

AZ ASSZONY: Élet az: betegnek lenni, hideg szobában lakni, hajába krumplit vacsorázni?

AZ ORVOS: Ha megvan a jó étvágy, akkor a hajába krumpli is pompás étel. Most én egy gyárost gyógyítok, ez az ember milliomos, de éhen fog halni, mert a gyomra egészen elromlott.

Szünet.

AZ ASSZONY: No, az már igaz, hogy a doktor úr fiskálisnak mehetett volna, úgy kiforgatja az embert.

Szünet.

AZ ORVOS: Szépen menjen haza, kedvesem és kezdje készíteni az új jövevénynek a ruhácskákat, a

dunnákat. Ha egészség van, akkor minden jól van. Maga egészséges asszony, és nem szabad kétségbeesni.

Szünet.

AZ ASSZONY: Köszönöm a fáradságát doktor úr, isten megáldja.

AZ ORVOS: Isten vele, nem segíthetek. Az a magzat már él, és megölni nem szabad. De ha megszületett, akkor tanácsot fogok adni, hogy új élet keletkezését hogyan akadályozza meg. Ha az élet megvan, akkor nem szabad többet hozzányúlni. Nem szabad. Gondolja meg, hogy ezt egy szegény ember mondja. Hát majd aztán jöjjön el. És mutassa meg a kicsit. Isten vele.

AZ ASSZONY: Már nem tudom, hogy eljövök-e.

1908

A JANIKA

Színmű két felvonásban

Személyek

PERTICS JENŐ
PERTICS JENŐNÉ
ÖZV. TELKESYNÉ, PERTICSNÉ ANYJA
BOÉR KÁLMÁN
TOLNAY, HÁZIORVOS
PATAKY, SEBÉSZTANÁR
SCHWARCZ, TANÁR
SZAKÁCSNŐ
SZOBALÁNY
EGY IDEGEN CSELÉD
TEMETKEZÉSI SZOLGA
LEVÉLHORDÓ

Történik Budapesten. Ma.

*Először adták a Magyar Színházban
1911. május 20-án.*

Személyek

Az asszony. Pertics Jenőné Telkesy Aranka. Negyvenéves. A haját valószínűleg festi. Divatos, szőkésvörös a haja. Erős, mély hangja van, de a mozdulatai nőiesek. Magas termetű, jól öltözik. Nagy soppos frizurát hord, a füle elé is fésül egy kevés haját. Gyakran babrál a kontyán. Az arca kissé megviselt, de általában a korához képest elég jó kondícióban van. Nem rossz, de nem is jó ez a nő, nem kicsinyes, de nem is intelligens; sok van ilyen, és végeredményében inkább az értékes nők közé sorolják őket.

A férj. Pertics Jenő. Ötvenéves, alacsony, kopasz, kajla bajszú, elhízásra hajlamos. Jó és udvarias ember, könnyen elérzékenyülő. Túl gyengéd apa és férj. Dolgozik reggeltől estig, hogy ellássa a gyerekeit. Szereti a hivatalt, és bizonyos állati örömmel végzi a szokásos munkát. Alacsony gallért és megvarrt, színes nyakkendőt visel, a nadrágjának állásáról látszik, hogy nem jó szabónál dolgoztat, talán készruhát vásárol.

Boér Kálmán. Harminchat éves. Cvikkeres. Sötétszőke haj, angol bajusz. Neuraszténiás arc, egy érzékeny emberé, aki az érzékenységet saját maga előtt is titkolja. Az első felvonás végéig megőrzi az önuralmát, akkor hirtelen tör ki az elfojtott indulatossága. Járásában van valami úri karakter, előkelőség, ami itt, ebben a sötét pesti polgári milióban is megmaradt.

A szakácsnő. Boris. Elhízott, sápadt nőszemély, öreg és ellenszenves, de nyílt szemű, kitanult, és ismeri az életet.

A szobalány. Fiala, de rossz arcú. (Az asszony nem fogad csinos cselédet.) Sápadt. Zsidós hangsúllyal beszél,

modorosan, mint a boltokban a pesti szolgálók a se-
géddelel.

A háziorvos. Negyvenéves, enyhén kopasz, udvarias ember. Olyan orvos, aki már túl van minden orvosi ambíción. Dolgozik, mert öröme telik az érdeklődésben, amely munkájában körülveszi, de legjobban szeret kártyázni. Az a pesti háziorvostípus, amely csak a tanárok impresszáriója. Az első felvonásban a ritka és komplikált diagnózis kissé felizgatja.

A sebész. Nagystílú szélhámosok típusa. Roppantul az előtérbe tudja magát tolni. Magas, szép ember, kis kecskeszakállal és vékony, éles hanggal. Kegyetlen, közömbös hóhértermészet.

Schwarcz tanár. A bécsi iskola. Fontoskodó, magyarázgató, könyvember, inkább tudós, mint orvos. Mosolyog, és mindig magyarázó pózokba helyezkedik el.

Telkesyné. A Perticsné anyja. Molett asszony. Erősen púderezzi és fűzi magát. Bizonyos vén kokottjellege van, de kedves asszony.

Temetkezési szolgáló. Sápadt, rosszul borotvált, penészes kis ember.

Az idegen cseléd. Fiatal, szép hangú, fess lány. A legkülönb nő az egész társaságban.

Első felvonás

Nagy, de nem világos és stílus nélkül bútorozott polgári ebédlő. Reggelihez terített asztal, finzszákkal, tejeslábassal, vizesüveggel. Az asztal kissé már szét van dűlva, egy asztalkendő az egyik széken, a másik összegyűrve az abroszon. Már hárman vagy többen is reggeliztek itten. Perticsné jobboldalt összekuporodva, slafrokban újságot olvas. Csak hevenyében van megfésűlve, a kontya részben lóg, de az arca már erősen pűderezett. Nagy természetű, jó alakú asszony. Azt a benyomást kelti, hogy minden pillanatban érzi a természetének szépségét. A szűnpadon körülbelűl fél percig egyedűl van. Lapoz az újságban, babrálja a hajját, ülési módot változtat. A közönségnek érezni kell, hogy ni, ez a nő milyen jól és biztosan érzi magát, kissé öreg már, és most reggel gusztustalan is, de este mutatós lehet. Ha a színésznő azt érzi, hogy ezt az impressziószorozatot nem tudja ennyi idő alatt a közönségben felkelteni, akkor ezt a némajátékot ki kell nyűjtani tovább.

SZOBALÁNY megjelenik a jobb hátsó ajtóban, halkan mondja: Nagysága kérem, a Janika azt mondta, híjam a nagy nagyságát.

PERTICSNÉ: Az a gyerek csak most kel fel, mondja meg neki, hogy siessen, öltözzön.

SZOBALÁNY: Igenis! Eltűnik.

Kis szűnet.

PERTICSNÉ újságolvasásba merül. Csengetés. A szobalány áthalad a szobán, és látni, amint beereszti a postást.

A POSTÁS: Jó reggelt kívánok! Ajánlott van, kérem! Boér Kálmán miniszteri titkár úrnak.

SZOBALÁNY: A nagysága majd átveszi, menjen csak be.

A POSTÁS: Nincs itthon Boér úr?

PERTICSNÉ: Nincs.

A POSTÁS: És van a nagyságának írott meghatalmazása?

PERTICSNÉ: Van hát. Ejnye, hát maga nem tudja: ez az úr nálunk lakik, és meghatalmazás van tőle. Felkel, és a pohárszék egyik fiókjából kiveszi az ívet. Itt van ni!

A POSTÁS megnézi: Tessék, kérem, aláírni.

PERTICSNÉ ír.

A POSTÁS: Új ember vagyok, kérem, csak elseje óta kézbesítek ebbe a kerületbe. Kezeit csókolom.

PERTICSNÉ leül az asztalhoz újra. A szobalány kiereszti a levélhordót, azután visszajő az oldalszobába, nyilván tisztogatni. Az asszony egy ideig nézi a levelet, azután felbontja egy hajtűvel, átfutja, borítékba visszateszi. Tovább olvassa az újságot.

SZOBALÁNY újra megjelenik a jobb hátsó ajtónál: Kérem, a Janika nagyon sír, és azt mondta, hogy rögtön híjam a nagyságát. Csakugyan hallani valami gyereksírást.

PERTICSNÉ: Mi baja már megint ennek a gyerekek?! Lassan kimegy, mint aki már megszokta a kicsi szeszélyeit.

Kis szünet.

SZOBALÁNY az asztalon rakosgat, egyet és mást a pohárszékbe visz, és a polcra meg a fiókba rak, közben kiáll az előszobaaajtóba: Boris.

SZAKÁCSNŐ *hangja*: Mit akar?

SZOBALÁNY: Mondok magának valamit. Nekem úgy jön, ebben a házban máma valami nagy hecc lesz... *A szakácsnőnek egy pillanatra hallatszik a hangja, de nem érteni, hogy mit mond. Majd meglátja! Leszedi az asztalt, összehajtogatja az abroszt, dúdol. Szébb vagy, mint az anyád, az ég szakadjon rád...*

PERTICSNÉ *belép a jobb hátsó ajtón*: Lujza, magának rögtön fel kell mennie a mamához, siessen, mondja meg neki, hogy a Janika beteg, és kéretem, mindjárt jöjjön le.

SZOBALÁNY: Igenis! *Kimegy, látni a nyitva hagyott előszobaajtón át, hogy mindjárt elmegy, csak egy kendőt vesz előbb a hátára.*

PERTICSNÉ *a telefonhoz lép, vár*: Halló, halló. Kérem, házfelügyelő úr, legyen szíves a központot. Halló, központ, a 38-79-et. A 38-79-et. *Rövid szünet.* A belügyminisztérium? Halló! Kérem sürgősen Boér Kálmán urat! Igen? *Rövid szünet.* Maga az, Kálmán? Kérem, jöjjön haza mindjárt, Janika nagyon beteg. Igen, lázas. Éppen most tettem neki be a hőmérőt. Egészen magánkívül van ez a gyerek. Félek, hogy nagyon beteg lesz. Hozza mindjárt a kocsiján dr. Tolnayt is. Még otthon találja... No jó, de akkor elmegy hazulról, és akkor csak estefelé kapjuk meg... Nem, mindjárt kell! Kemény utca 12., II. emelet. Siessen! *A kagylót leteszi, háromszor megnyomja a csillárról lógó csengettyűt.*

SZAKÁCSNŐ: Tetszik parancsolni? *A fenékaajtóban megjelenik.*

PERTICSNÉ: Húzza át, Boris, az én ágyamat, a lepedőt, a paplant, a vánkosokat, mind cserélje ki tisztával. Siessen, mert mindjárt jön az orvos. A Janikát azután át fogjuk fektetni. A többi ágyakat vesse fel, és rakja rendbe a szobát. Ha az ebéd késik, nem baj.

SZAKÁCSNŐ *a jobb hátsó ajtón kimegy.*

PERTICSNÉ *pár percig keresi a levelet, azután megtalálja a pohárszéken, és elzárja, majd a tükör elé áll, és a fésűvel próbálja igazítani a rendetlen kontyát. Csengetés. Kimegy az előszobába, kinéz a kémlelőlyukon, és beereszti a szobalányt.*

SZOBALÁNY: Azt izeni, kérem, a nagysága, hogy rögtön jönni fog.

PERTICSNÉ: Mit csinált?

SZOBALÁNY: A konyhában volt, de készült valahová, mert utcára volt öltözve.

PERTICSNÉ: Jól van, menjen be, és segítsen Borisnak az ágyat áthúzni. Szobalány *a jobb elülső ajtón ki akar menni. De siessenek!*

SZAKÁCSNŐ *a jobb elülső ajtón bejön, s egy feltűnően piszkos vánkos van a kezében: Nagysága, kérem, erre a vánkosra nem tetszett adni huzatot.*

PERTICSNÉ: Ágyazza csak be az úr ágyába. *A hátsó ajtón el.*

SZAKÁCSNŐ: Igenis!

Kis szünet.

SZAKÁCSNŐ: Már telefonált is.

SZOBALÁNY: Kinek!?

SZAKÁCSNŐ: Kinek, hát a „Kálmánnak”!

PERTICSNÉ *hangja: Lujza! Lujza! Jöjjenek! Gyermek-sírás hallatszik. Én nem értem magukat! A szakácsnő és a szobalány a jobb hátsó ajtón sietve el. Körülbelül öt-hat másodpercig a szin üres, azután csengetés, ismételt csengetés.*

SZOBALÁNY *a jobb elülső ajtóból jön, átmegy a szobán, és kinyitja az ajtót: Kezét csókolom!*

TELKESYNÉ: Jó reggelt!

PERTICSNÉ *a jobb elülső ajtóban megjelenik: Kiszti-hand, mama! Összecsókolóznak.*

TELKESYNÉ: No mondd már, mi van a Janikával?

PERTICSNÉ: Nagy láza van, éppen most tettem be neki

a hőmérőt. Kérem, menjen be hozzám, mama, nekem sietnem kell magamat rendbe hozni, mert mindjárt itt lesz az orvos.

TELKESYNÉ: Tolnaynak telefonáltál?

PERTICSNÉ: Nem! Kálmánnak a minisztériumba! A szakácsnő átmegegy, ki az előszoba felé, a beszélgetés pár pillanatra megakad. Hiszen tudja a mama, hogy megígértem neki, hogy akármi történik ezzel a gyerekekkel, rögtön értesítem.

TELKESYNÉ: Mégis értesíteni kell Jenőt is!

PERTICSNÉ: Telefonáljon neki, mama!

TELKESYNÉ: Jó, de azt fogom neki mondani, hogy az előbb én telefonáltam Kálmánnak.

PERTICSNÉ: Köszönöm, mama, mindegy. *Jobb hátsó ajtón el.*

TELKESYNÉ *telefonál*: Halló! Kérem a 80-15-öt. Igen, 80-15! Halló! Kérem, a számvevőség? Igen?... Akkor kérem sürgősen Pertics urat. Az anyósa. Halló! Te vagy az, Jenő? Azt akarom veled tudatni, hogy a kisfiad, a Janika, beteg. Nagy láza van... Csak az előbb... Már gondoskodtunk orvostól... Telefonáltam Kálmánnak, hogy hozza Tolnayt. Reméljük, nem lesz semmi nagyobb baj... Már minek jönnél haza?... Most méri a lázát. Még nem tudni. Isten veled.

PERTICSNÉ *a jobb hátsó ajtón jön be, otthoni reformruhát húzott. A ruha vörösesbordó, igen egyszerű, de jó szabású, és anyaga finomnak látszik. Hátul még nincs begombolva. A kezében hőmérő: Nézze, mama, az istenért, jól látom-e, harminckilenc hattized?!... Csupa láz annak a gyerekeknek az arca, és egészen zavarosak a szemei.*

TELKESYNÉ *az ablakhoz megy, megnézi*: Ez, fiam, harminckilenc hattized! Némán, komolyan néznek egymásra.

PERTICSNÉ: No hát, éppen csak ez kellett nekem!... *Megfordul, hogy az anyja hátul bekapcsolja a ruháját. Az inge kilátszik és a meztelen háta is.*

Dúsan csipkézett, de nem egészen tiszta ing, vörös szalag van belefűzve. Fésülködik.

TELKESYNE fésülni kezdi.

Szünet.

PERTICSNE: Ha ez a gyerek meghal, én megölöm magamat! *Szenvedélyesen mondja, de nem túl hangosan.*

TELKESYNE: Ejnye, már miért halna meg; én nem értelek, hogy ennyire meg vagy ijedve!

PERTICSNE: Jól tudja a mama, hogy miért vagyok megijedve, és nem ért?

TELKESYNE: Már én azt mondom, hogy nem jó anya az, aki nem egyformán szereti a gyermekeit, és ezt megmondtam neked máskor is, és most is mondom.

PERTICSNE: Jó, jó, mama, jó, de én nem tehetek róla! *Befejezi frizuráját, amely divatos, szép, de mégsem ízléses, mert a haj festett voltát a pompázatos volta miatt elárulja. Csengetnek. A szobalány kisiet ajtót nyitni. Tolnay és Boér lépnek be.*

BOÉR: Tessék! *Előrebocsátja az orvost. Az előszobában leteszik a felöltőiket, azután bejönnek az ebédlőbe. Tessék!*

TOLNAY: Kezeit csókolom, kisztihand! *Mélyen meghajlik, és kezet fog a hölgyekkel.*

PERTICSNE: Az istenért, doktor úr, nézze, milyen óriási láza van a fiának, és nyugtasson meg bennünket, iszonyúan meg vagyunk ijedve. *Átadja a hőmérőt.*

TOLNAY: Ne tessék, kérem, aggódni. *Megnézi a hőmérőt. Egy kis gyermekbetegség lesz; nagyszágos aszszonyomnak nem kell magyarázni, jó ez a hőmérő?*

PERTICSNE: Azt kiszem.

TOLNAY: No, majd én is megmérem. *Mióta panaszkodik a Janika?*

PERTICSNÉ: Az este még semmit nem vettünk észre. Tegnap délután egy kis barátjánál volt, fent a második emeleten. Este ugyan keveset vacsorált, úgy emlékszem... *Az orvos és az asszony a jobb elülső ajtón kimennek.*

BOÉR idegesen járkal a szobában.

TELKESYNÉ leül az ablak melletti karosszékbe.

Kis szünet.

TELKESYNÉ: Soha se tudja az ember ezekkel a gyerekekkel!

BOÉR: Parancsol!?

TELKESYNÉ: Mondom, hogy sohase tudja az ember, ezekkel a gyerekekkel mikor van baj.

BOÉR: Igaz!

Szünet.

TELKESYNÉ: Gondolom, Janika, egyszer egy torokfájást leszámítva, nem is volt beteg.

BOÉR: Nem, soha semmi baja se volt.

TELKESYNÉ: No, én bízom Tolnay doktorban.

Szünet.

BOÉR: Nagyságos asszonyom mikor jött át?

TELKESYNÉ: Mindjárt reggeli után. Aranka küldött értem. Akkor én „telefonáltam magának”, hogy hozza a doktort, és megtelefonáltam Jenőnek is, hogy beteg a gyerek.

BOÉR: Igen. *Szórakozottan maga elé néz.* Most emlékszem, mintha este láttam volna a gyerek szemein, hogy lázas. Egy pillanatra, emlékszem, ránéztem, és úgy keresztülment rajtam, no, ennek valami baja lesz... és csenedesebb is volt a vacsoránál, hiszen tudja a nagyságos asszony, mennyit szokott beszélni.

TELKESYNÉ: Igazán borzasztó, hogy ennek az Arankának hogy kijut a betegápolásból. Hát Istenem, minden anyának kötelessége, és szívesen áldozza oda az idejét és a szépségét is, de mégis, a múlt évben a Jenőke difteritisze meg a Palika sarlachja, azelőtti évben megint a Palika kanyarója. Ez kicsit sok volt.

Szünet.

TELKESYNÉ: Aranka nagyon meg van ijedve.

BOÉR: Inkább elég nyugodt.

TELKESYNÉ: Maga nem ismeri őt e tekintetben. Borzasztó izgatott. Csak erőlködik, hogy nyugodtnak látszassék, és sikerül is, de én észreveszem. Rendkívüli lelkiereje van.

BOÉR: Igen, páratlan lelkiereje van benne.

Szünet.

Három rövid csengetés, ajtócsapás.

TELKESYNÉ: Ugyan ki jöhetett?

BOÉR: Ez Jenő lesz! *Feláll.* Ő szokott így csengetni.

TELKESYNÉ: Jenő?

PERTICS *megjelenik az ajtóban:* Kisztihand, mama! Kezet csókol cuppantva, azután megcsókolja jobbról és balról. Szervusz! A férfiak kezet fognak.

PERTICS: Hát mi történt?

TELKESYNÉ: A doktor benn van a gyereknél Arankával, még nem tudunk semmit.

PERTICS: Szent Isten! *Összezsapja a kezeit. A felkiáltás és a gesztus fontoskodó. Olyan, mintha előre elhatározta volna, hogy ezt mondja, mert el volt készülve rá, hogy valami súlyos diagnózist mondanak.*

TELKESYNÉ: Lehet, hogy csak egy kis influenza. Ne légy annyira megijedve!

PERTICS: Hiszen ismer a mama, mennyire féltem a

gyermekeimet... *Ide-oda járkál.* Egyórai szabadságot kértem, hogy körülnézzek itthon... Te elhozta a doktort, ugye?

BOÉR: Igen!

PERTICS: Nagy szerencse, hogy a hivatalod olyan közel van az orvos lakásához, másképp talán nem is találtad volna otthon.

TELKESYNÉ: A doktor, úgy látszik, azt gondolja, hogy Aranka nem jól mérte a lázat, vagy hogy rossz a hőmérő, mert újból megméri.

PERTICS: Aranka mérte?

TELKESYNÉ: Igen.

PERTICS: Mennyi volt?

TELKESYNÉ: Harminckilenc és hattized.

PERTICS: Akkor annyi is az! Szent Isten! *Most már hangosan.* Harminckilenc és hattized, és az a gyerek tegnap este még teljesen egészséges volt! *Kissé exponáltan érzi magát a jó apa szerepében, és természetyszerűleg túloz, mint ilyenkor az emberek szoktak. Le-fel sétál, majd hirtelen megáll.* Ha Aranka mérte, akkor annyi is volt. És tegnap ennek a gyerekek semmi baja nem volt. Erre pozitíve emlékszem. Pozitíve emlékszem. Te is emlékszel, ugye? *Boér felé fordul.*

BOÉR: Én egy pillanatra mintha lázasnak láttam volna a szemeit, de ez csak most utólag jutott eszembe.

Szünet.

PERTICS: No, hát én bemegyek. *Kimegy a bal hátsó ajtón. Az orvos és az asszony az elülső ajtón jönnek ki.*

BOÉR *a férj után kiált:* Jenő! Jenő!

PERTICSNÉ: Jenő is megérkezett?

TELKESYNÉ: Igen!

BOÉR *visszatér a férjjel:* A másik szobába fektették?...

PERTICS: Legyen szíves, mama, menjen be addig a gyerekekhez!

TELKESYNÉ *némán kimegy.*

PERTICS: Alázatos szolgálja, doktor úr! Kezet fog. Hát, kérem, hogyan áll a dolog?

Kis szünet.

TOLNAY: Hát én, kérem, elő fogom adni a véleményemet. Tessenek talán helyet foglalni. *Csend, elhelyezkednek.* A vizsgálat nyomán, amelyet az imént megejtettem, arra a következtetésre jutottam, hogy a kisfiúnak csontvelőgyulladás van. A baj infekciózus természetű, igen heves, úgyhogy itt sürgősen tenni kell.

PERTICS: Jézus, Istenem!

TOLNAY: Elsősorban és kizárólag az operatív beavatkozás jön itt szóba. Ennek módozatait azonban egy konzílium van hivatva megbeszélni, amelynek összehívását sürgősen, még ebben az órában szükségesnek tartom.

PERTICS: Csak siessen, doktor úr, az istenért, tessék, itt a telefon. Tanárt hívjon rögtön. *Mindannyian felkelnek, mozgolódnak.*

TOLNAY: Pataky és Schwarcz professzorokat fogom hívni. *Megnézi az óráját.* Talán még otthon vannak. Addig, nagyságos asszonyom, tessék hideg borogatásokat rakni a fájós lábra, tízpercenként váltogatva, és tessék leküldeni jégért.

PERTICSNÉ: Igen. *Kimegy a konyha felé.*

TOLNAY telefonál, a többiek *izgatottan figyelik:* Halló! Vár, leteszi a kagylót, újra felveszi, újra leteszi, végre türelmét veszi és kopog. Halló, kérem 72-22-t! Igen, 22-t! Halló! Kérem Schwarcz tanár urat. Te magad vagy? Szervusz. Egy sürgős konzíliumra akarlak felkérni. Igen, rögtön kellene. Osteomyelitis acutissima. Harminckilenc és hattized temperatúra. Most diagnosztizáltam. Tehát rögtön jössz. Hozd magaddal Patakyt, vagy értesítsd előbb telefonon, ha nincs otthon, akkor

Horváthot. *Az asszony keresztülmegy a szobán, utána a szakácsnő mosdótálat visz tele vízzel. Tehát rögtön indulsz, Pertics Jenő úr fia, József utca 17., II. emelet. Hányas szám, kérem?...*

PERTICS: Nyolc.

TOLNAY: II. emelet 8... 17. Igen. *Leteszi a kagylót.*

PERTICS: Hol fogják operálni, kérem, doktor úr?

TOLNAY: Pataky professzor a Major-szanatóriumban operál legszívesebben. Horváth — szintén. Ha a konzílium csatlakozik a véleményemhez, és a sürgős operációt kívánja, akkor egy óra múlva be szállítjuk, és az operációt rögtön megcsináljuk.

PERTICS: Engedje meg, doktor úr, a kérdést, hiszen legjobb ezt mindjárt tisztázni, mennyibe fog kerülni az operáció és a szanatórium előreláthatólag?

TOLNAY: Hát, kérem, ezt így egyszerre nagyon bajos megmondani. Úgy körülbelül hét-nyolcszáz korona körül lehet az egész. Egészen ezerig.

PERTICS: Igen.

SZOBALÁNY *egy fazékban jeget hoz: Itt a jég, nagyságos úr!*

PERTICS: Adja csak ide. *Átveszi a fazekat, és a betegszobába viszi.*

BOÉR *aki eddig mozdulatlanul állt, a bal oldali ajtó fejfájának támaszkodik: Mit csinálnak vele, doktor úr, mi lesz az operáció, legyen szíves ezt elmondani.*

TOLNAY: Hát, kérem, felvágjuk a beteg lábát, felvessük a beteg csontot, ahol a fertőző anyag lerakódott, és kitisztítjuk, kikaparjuk, mert ez okozza a mérgezést.

PERTICS *visszajön: Szegény kisfiamnak rettenetes fájdalmai vannak. Sírva fakad, leül, zsebkendőt vesz elő.*

TOLNAY: Legyen erős, kérem, Pertics úr! A kisfiúnak az állapota ugyan rendkívül súlyos, de még az operációval minden valószínűség szerint sikerülni

fog őt megmenteni. És meg kell még önt forma szerint kérdezni, ami ugyan felesleges, hogy beleegyeznek-e az operációba?

Rövid szünet.

PERTICS: Természetesen.

BOÉR *hirtelen előlép*: Tudniillik, ugyebár, ha a konzílium az operáció mellett dönt?

TOLNAY: Nem lehet szó másról itt, kérem, nem lehet szó.

BOÉR: És mondja, doktor úr, a lábát az operáció után is használhatni fogja? Nem lesz szükség mankóra vagy effélére?

TOLNAY: Nem, nem, ha felgyógyul, akkor minden valószínűség szerint teljesen egészséges ember lesz.

PERTICSNÉ *megjelenik az ajtóban*: Kérem, doktor úr, a gyerek vizet kért inni, adhatok neki?

TOLNAY: Igen, tessék neki adni. Hanem nézzük meg a beteget. *Perticsné a konyhába megy. Az orvos és Pertics a jobb oldali elülső ajtón ki a betegszobába. A színpadon pár pillanatig egyedül marad Boér, csakhamar azonban visszajön az asszony egy pohár vízzel.*

BOÉR *fojtottan*: Aranka! *A jobb elülső ajtóban, mint valami őr vagy kém, megjelenik Telkesyné.*

PERTICSNÉ: Mit akar?

BOÉR: Borzasztó ez!

PERTICSNÉ: Borzasztó! Ránéz. *Átadja az anyjának a vizet, aki eltűnik vele.*

BOÉR: Soha életemben nem hittem, hogy ilyen rettenetes helyzetbe kerülök. *Kezet csókol az asszonynak, megcsuklik a hangja.*

PERTICSNÉ: Uralkodjék magán, még nincsen elveszve semmi!

BOÉR: Az a gyerek meg fog halni.

PERTICSNÉ *rémülten*: Ne beszéljen ilyeneket.

BOÉR: Az én gyerekem!...

PERTICSNÉ: Az istenért, fogja be a száját.

BOÉR: Most látom be, amit eddig soha, hogy ezt a gyereket el kellett volna innen vinni. Nem lett volna szabad nekem itt hagyni egy idegen ember házában. El kellett volna innen vinni.

PERTICSNÉ: Menjen a szobájába, zárkózzék be, és sírja ki magát, ha már ilyen gyenge ember. *Mereven egy helyben áll.* Ne csináljon itt komédiákat, legyen férfi.

BOÉR: Alig várom már, hogy a gyereket a szanatóriumba vigyék.

PERTICSNÉ: Mit akar maga csinálni?

BOÉR: Nem tudom, de így nem maradhat tovább.

PERTICSNÉ: De hát, Kálmán, legyen esze! Nyugodjék meg, barátom. *Hevesen megszorítja a kezét.* A gyerek meg fog menekülni, néhány nap múlva túl lesz minden veszélyen. *Csengetés.* Itt vannak a tanárok. Szóljon Jenőnek. *Kinyitja az előszobába nyíló ajtót.* A tanárok már vetkőznek, a szobalány lesegíti a bundáikat.

BOÉR *kimegy az orvosok elé. Meggyújtja a sötét előszoba gázlámpáját.* Az egyik tanár zsebkendőt vesz elő, hangosan kifújja az orrát: Alázatos szolgálja.

PERTICSNÉ *kezet fog az orvosokkal.*

BOÉR *bemutatkozik:* Boér Kálmán vagyok. Pár pillanattig az orvosok még kint maradnak az előszobában, *mintegy információkat szerezni.*

PERTICSNÉ: Tessék, erre! *A két tanár előremegy a szobában.*

SEBÉSZTANÁR *már magyarul:* Bizony, kérem, ilyen esetekben sürgős operáció az egyetlen gyógyszer. Mindenekelőtt azonban látnunk kell a beteget.

PERTICSNÉ *előremegy:* Erre tessék! *Kinyitja a jobb elülső ajtót, a tanárok belépnek.*

A szobalány és szakácsnő besettenkednek az ebédlőbe, de Boér rájuk szól.

BOÉR: Csukják be az ajtót, kérem!

A két cseléd kimegy. Néhány másodperc múlva.

PERTICS *kitámolyog a betegszobából*: Nem tudom nézni ennek a szegény kisgyerekeknek a szenvedéseit. *Leül és zokog.* Én már nem bízom semmit sem. Én láttam, a szegény első kislányom éppen ilyen volt a halála előtt. Te akkor még nem laktál nálunk. Agybaja volt, négy nap alatt pusztult el. *Zokog.* Ilyen nehéz pillanatokban igazán jólesik az igazi barát. *Megöleli. Boér idegesen elhúzódik, de Pertics nem veszi észre.* Tudom, Kálmánkám, hogy te is úgy szeretted a Janikát, mintha csak a saját gyereked lett volna — *a kezeit szorongatja* —, és éppen ezért kérdezlek meg, mert nézd, most, ha ma délelőtt szanatóriumba szállítjuk, akkor utána kell nézni, hogy honnan szedem azt a hét-nyolcszáz koronát. Ennyit mondott Tolnay. Nekem készpénzem nincsen, talán mindössze kétszáz korona, az is kell még erre a hónapra. Fel kell venni a bankból. Ha volnál szíves csinálni nekem egy ezerkoronás váltót. Ugye, megteheted, Kálmánkám?

BOÉR: Hogy lehet erről beszélni is, ez természetes.

PERTICS: Rád ismerek, rád ismerek. Igazi úr vagy és jó barát. Nem hagysz el bennünket a bajban és veszedelemben.

A SEBÉSZ *hangja hallatszik, mert az ajtó is nyílik*: Teljes világosságra van itt, kérem, szükség a vizsgálatához.

TELKESYNÉ *az ajtóból*: Jöjjön, Kálmán, gyújtsa fel a lámpákat.

BOÉR *bemegy*.

TOLNAY *a következő pillanatban már kijön*: Kedves Pertics úr, legjobb volna, ha kegyed személyesen hozná el ezt a receptet most mindjárt.

PERTICS: Igen, igen. *Átveszi.*

- TOLNAY: Messze van itt a patika?
- PERTICS: Második ház!
- TOLNAY: Menjen, kérem, menjen. Rá van írva különben is, hogy sietve meg kell csinálni a patikárusnak.
- PERTICS: Igen, igen. *Kicsit boldog, hogy tehet valamit. Megmentik, ugye, doktor úr? Szalad.*
- TOLNAY: Tessék sietni! *Visszamegy, de előbb kiereszti a színre a hölgyeket.*
- TELKESYNÉ *zsebkendőt vesz elő, törülgeti a szemeit: Szegény Arankám! Megöleli Perticsnét. Reád hirtelen jön ez a nehéz csapás.*
- PERTICSNÉ *kibontakozik: Ugyan, mama, miért izgat fel? Nagyon hangos. Meg fogják operálni, és egészséges lesz. Hirtelen leül az asztal mellé, és görcsösen sírni kezd. Nem takarja el az arcát, csaknem egyenesen ül; egész felsőteste rángatózik. Akkor siratott volna a mama, amikor férjhez adott.*
- TELKESYNÉ: Ne vádolj engem, fiam, az Isten akarta így. *Megsimogatja a fejét.*
- PERTICSNÉ: Ha ez a kisgyerek meghal, öregasszony leszek néhány nap alatt. *Dadogja a szavakat sírás közben, és rángatózik.*
- BOÉR *visszajön, amint megpillantja a vonagló asszonyt, rögtön határozottan rászól: Magának le kell fekdüdni! Erélyes, de mégis rekedt a hangja.*
- TELKESYNÉ: Feküdj le, Arankám!
- BOÉR: Jöjjön! *Gyengéden támogatni akarja.*
- PERTICSNÉ *feláll, nagyon hangosan: Hagyjon! A jobb hátsó ajtón sietve kimegy, azután kívülről kiált. Mama! Jöjjön, mama!*
- TELKESYNÉ *utánamegy.*
- SEBÉSZTANÁR *hangja hallatszik: Igen, igen! Két tanár belép. Talán lenne szíves, kérem, a beteg mellé bemenni!*
- BOÉR *némán bemelegy.*

Szünet.

SCHWARCZ *felhúzza a szemöldökeit:* Casus valde malum!

SEBÉSZTANÁR: Az operatív beavatkozás mindenesetre nagyon is kétséges, mondjuk, tíz percent valószínűség, de nézetem szerint meg kell kísérelni.

SCHWARCZ: Non putarem. *Ugyanaz a póz.* Non est auxilium. A beteg az asztalon hal meg. A szívgyengeség nagyon is kifejezett... Casus gravis!

TOLNAY *belép:* Nincs pulzus! Azt hiszem, itt az exitus csak pár perc kérdése.

SEBÉSZTANÁR: Eszerint, kérem, az operatív beavatkozásról le kell tenni. Egy esetre emlékszem a praxi-somból — *igen ruganyos, értelmes* —, egy hasonló fudroyáns osteomyelitishez hívtak ilyen gyors konzíliumra. A beteget, egy húszéves fiút, gyorsan beszállítottunk, és megoperáltam. A láz úgyszólván momentán leszállt, a beteg meggyógyult. Abban az esetben azonban a szív teljesen érintetlen volt. Hát eszerint a kolléga úr itt marad, és közli a konzílium szomorú eredményét a házbelielkkel. Talán még próbál kámforinjekciót. Igen? Ut ali-quid! *Kifelé indulnak.*

BOÉR *hirtelen előlép:* Nincsen segítség, tanár urak?...

SEBÉSZTANÁR: Sajnos, itt emberi erő semmit sem tehet.

BOÉR: Talán mégis be lehetne szállítani a szanatóriumba.

SEBÉSZTANÁR: A szíve nem bírja ki az altatást. Önnek, ugyebár, a család rokona...

BOÉR *bólint.*

SEBÉSZTANÁR: Önnek nyíltan megmondom, én a legkétségbeesettebb eseteket is megoperálok, de kérem, csak a sikernek legalább egy ezredrésznyi valószínűségével. Itt azonban a valószínűségről többé szó sem lehet. A betegnek nincs pulzusa. Ez, kérem, a szomorú valóság.

BOÉR: Igen, igen. Rövid szünet. Kiveszi a tárcáját. Engedjék meg, kérem, hogy a honoráriumot rögtön átadjam. Nagyon nehezeére esik a beszéd. Húszkoronást ad a sebésznek.

SEBÉSZTANÁR: Bocsánat, én konzíliumért negyven koronát szoktam kapni.

BOÉR: Pardon! Bocsásson meg. Az ember gyakorlatlan az ilyesmiben. Még egy bankjegyet ad. Parancsoljon! A házi orvos a jobb elülső ajtón észrevétlenül kimegy. Schwarcz tanárnak mindjárt két bankjegyet ad. Tessék! Az orvosok zsebre gyűrik a pénzt. Boér kikíséri őket, a szobalány segítségével feladja rájuk a kabátot, közben a jobb hátsó ajtóban megjelenik Telkesyné, vörösre sírt szemekkel, de az orvosok nem veszik észre. Telkesyné visszafordul, mintha a belső szobába, a lányához beszélne. Int a kezével, hogy maradjon.

Szünet.

BOÉR visszajön: Menjen be a gyerekekhez. Telkesyné mellett beszél az ajtón. Mindjárt meg fog halni, jönjön csak be. Telkesyné keresztet vet, eddig nem jutott eszébe.

PERTICSNÉ kibotorkál, és Boérral kézen fogva bemennek a betegszobába. Közbe kijő az orvos.

TOLNAY: Nincs még itt a Pertics úr? Perticsné és Boér nem hallgatnak rá, bemennek.

TELKESYNÉ: Nincs, még nem jött meg! Siránkozik. Ugye, még segíthet az orvosság?

TOLNAY: Nem valószínű, nagyságos asszonyom, nem valószínű, de kötelességünk az utolsót is megpróbálni, és a beteg életét, ha csak pár perccel is, meghosszabbítani. Kis fecskendőt szed elő a zsebéből, kiveszi a skatulyájából, és próbálgatja.

PERTICS künn idegesen csenget. Az ajtót a szobalány sietve nyitja. A férfi lélekszakadva rohan be: Tessék! Az asztalra teszi az üveget. Azután vissza-

megy az előszobába levetkőzni. Az orvos kibontja az üvegcset, megtölti a fecskendőt, és a betegszobába megy. Pertics visszajön. Meglátta az előszoba fogasáról, hogy a tanárok elmentek. Elmentek a professzorok?

TELKESYNÉ: El. Azt mondták, hogy nincs segítség. Zokog.

PERTICS *nekilát a sírásnak*: Ki gondolta még... volna... kedves... mama, mikor... ma... reggel... elmentem hazulról, hogy délre — *megöleli az anyósát* — ilyen borzasztó csapás fog érni... Az orvosokat... majd ki... kell... fizetni... majd... felírjuk a címüket... és... elküldjük a pénzt. Majd Tolnay megmondja, mennyit.

TELKESYNÉ: Kálmán már kifizette őket.

PERTICS: Milyen igazi, derék jó barát ez a Kálmán. *Tovább sír.*

TOLNAY *megjelenik az ajtóban. Perticsné sikoltása halatszik.*

PERTICS: Meghalt?

TOLNAY *bólint.*

TELKESYNÉ *sikolt, és teljes erővel sírni kezd. Pertics is erősen zokog. Az orvos összerakja a fecskendőskatulyát, zsebre vágja és kimegy. Igyekszik meg hatottnak lenni, és lábujjhegyen jár, amire persze semmi szükség, mert a jelenlevők meglehetősen zajt csapnak.*

PERTICS: Hol van szegény Arankám?

TELKESYNÉ: Benn van!

PERTICS: Majd megkérem Kálmánt, hogy telefonáljon, kérjen nekem kétnapi szabadságot a főnökömtől.

TELKESYNÉ: A gyerekek is nemsokára jönnek az iskolából.

PERTICS: Nem is sejtik még szegények, hogy a kisöccsüket elvesztették. Majd, mama, lesz olyan szíves nekik megmondani.

TELKESYNÉ: Igen, Jenőkém, igen!

A jobb elülső ajtóban megjelenik először Perticsné, azután Boér. Az asszony nem sír, mintegy dermedt a fájdalomtól és a félelemtől.

PERTICS *hozzámegy: Drága Arankám! Édes feleségem, elvesztettük . . . Át akarja ölelni, de az asszony kibontakozik, és leül az asztal mellé egy székre.*

PERTICS: *Kálmánkám, ugye, leszel szíves telefonálni Wiznernek, és nekem kétnapi szabadságot kérni. Meg akarja ölelni őt is, hogy a keblén egy verset sírjon.*

BOÉR *egy pillanatig némán a levegőbe néz, azután megrázkódik, visszatartja Perticset, aki a halottas szobába akar menni: Eridj ki innen, az istenért — felemeli az öklét —, és ne bőgj annyit, mert megőrülök. Ez a halott az én gyerekem!*

Sikoltások. Boér most sírni kezd, Pertics arcát nem látni, mert háttal áll a közönségnek, oldalra görnyed, hátul a cügos cipőjének a szalagjába fel van akadva a nadrágja. Nyilván a patikába futás közben csúszott fel. Pertics sziluettje egészen az előtérben. Komikus, szomorú figura.

Függöny

Második felvonás

Ugyanaz a szoba. A temetés után való nap, este-felé. Az előszobaaajtó nyitva. A lámpa ott is ég, a többi ajtók is nyitva. A szakácsnő a kályhát rakja, kendőben van, nyilván a nagy léghuzat miatt, amely a lakást átjárja.

TEMETKEZÉSI SZOLGA lemászik a létráról. A létra a jobb elülső ajtófélfához van támasztva, és összehajtogatja a nehéz fekete drapériákat, amit leszedett: No, már csak egy van! Leteszi az összehajtott szövetet egy székre, amely egészen az előtérben áll, s amelyen sorban egymásra rakva egész csomó ilyen fekete, ezüstrojtos drapéria áll. A létrát a fenékaajtó félfájának támasztja, felmászik, és az utolsó drapériát szedi le.

SZAKÁCSNŐ: No, maga hamar elkészült.

SZOLGA: Nem először csinálom.

SZAKÁCSNŐ: Jó seft ez a maguké. Elhozzák ezeket a fekete rongyokat, kiakasszák, leakasszák, és szedik be a kétszáz forintokat. Hanem nem szeretnék ilyen pénzből élni.

SZOLGA: Pedig jól meg lehet élni. A főnökömnek van egy-kettő-kilenc emeletes háza.

SZAKÁCSNŐ: Ne meséljen!

SZOLGA: Nem mesélek, ez igaz. No! Összeolvassa a darabokat. Cvá, drá, fiá, finef, zehsz, aht, nájn, cén, ölf, cvölf!... Kész! No, Isten áldja meg. Szalutál.

SZAKÁCSNŐ: Jó éjt. Hajja, hé, hagyja csak itt azt a létrát!

SZOLGA: Le akartam vinni a házmesternek.

SZAKÁCSNŐ: Levisszük majd mink.

SZOLGA vállat von. Az előszobában hagyja a létrát.
Nem köszön.

SZAKÁCSNŐ kimegy a jobb elülső ajtón. Hallatszik, hogy az ablakot becsukja. Azután visszajön, becsukja az összes ajtókat, és teríteni kezd. A pohárszék fiókjából kiszedi az abroszt, és összehajtva már az asztalra teszi, amikor csengetnek. Kimegy ajtót nyitni.

EGY IDEGEN CSELÉD lép be kendővel a vállain. Hadjadonfővel, jó cipői, formás bokái vannak.

SZAKÁCSNŐ: Jó estét, Helén!

AZ IDEGEN: Jó estét. Leül, körülnéz.

SZAKÁCSNŐ: Éppen jókor jön. Terít.

AZ IDEGEN: No mondja, mondja, drágám. De mindent mondjon el, megígérte... De várjon, előbb kérdezek valamit. Az én nagyságámnak mondtam, hogy maga mondta, hogy a maguk nagyságos uruk nem tudta, hogy a Janika nem az ő gyereke volt. Az én nagyságám azt mondta, hogy ez lehetetlen, ezt kérdezzem még egyszer utána magától.

SZAKÁCSNŐ: Pedig úgy volt. Én se hinném, ha nekem mondaná valaki. A mi nagyságos urunk nem tudta, hogy a gyerek nem volt az övé.

AZ IDEGEN: Hát ezt alig lehet elhinni. Mert nézze. Az a kisfiú annyira hasonlított a maguk nagyságos szobaurához, hogy az én nagyságám sokszor mondta, amikor elmentek a gangon az ablakunk előtt: „No, itt nem nehéz megmondani, hogy melyik gyerek kihöz tartozik.”

SZAKÁCSNŐ: Mink is azt hittük, hogy tudta. Azt hittük, hogy meg vannak alkudva, és a Kálmán nagyságos úr azért fizet olyan sokat. Mit gondol: százötven forint. Az ő ellátása nem kerülhetett többbe, mint havonként, sokat mondok, hatvan forintba. De tegnap meglátszott a mi nagyságos

urunkon, hogy soha eszébe se jutott, hogy a kisfiú a másiktól lehet. Annyira jajgatott. Mink csak néztük a Lujzával, de azután, tudja, mikor az orvos már megmondta, hogy meghalt a Janika, erre megszólalt a Kálmán nagyságos úr is. Azt mondta neki: „Ne bőgj már annyit, az Isten áldjon meg, hiszen ez az én gyerekem!”

AZ IDEGEN: Hogy mondta?

SZAKÁCSNŐ: Ne bőgj már annyit, hiszen ez az én gyerekem.

AZ IDEGEN: Ne bőgj már annyit, hiszen ez az én gyerekem. No, jót fog nevetni a nagyságám, ha ezt elmondom neki. És mondja, maga már itt volt, amikor a másik úr ide jött lakni?

SZAKÁCSNŐ: Én másfél évvel később jöttem, de aki itt előttem szakácsnő volt, azt mondta, hogy addig nem volt semmi. *Kézmozdulat.* Pedig ő lesett rájuk.

AZ IDEGEN: Hát aztán?

SZAKÁCSNŐ: Én is lestem rájuk!

AZ IDEGEN: Mondja el, mondja csak, drágám, mondja!

SZAKÁCSNŐ: Várjon, kímék, megnézem, nem jönnek-e? *Kimegy, kinéz az előszoba ajtaján, azután visszajön. Ezalatt a másik cseléd jól körülnéz a szobában. Okos, élénk lánynak látszik. A szakácsnő visszajön és folytatja.* Tudja, az embernek eleinte nem tetszett az asszony. Legalábbis tíz évvel idősebb. *Kézmozdulat.* De azután egyszerre csak kezdett hazajárni délutánonként. *Kacsint.* Az asszony férjének délután is hivatala van, de Kálmán nagyságos kettőkor hazajön a minisztériumból, és a délutánja szabad. Többet nincs semmi dolga. *Terít.* Eleinte délutánonként valami kaszinóba ment, de egyszerre csak kezdett itthon maradni. *Kacsint.* Eljátszott a gyerekekkel, felolvasott a nagyságának, együtt mentek sétálni. Elmentek moziba, bevásárolni. Akkor már gondoltam én magamban: ebből lesz valami. És lett is.

A Janika lett. De soha nem sikerült rajtaérni őket. Nagyon vigyáztak, talán elmentek hazulról, valahová fürdőbe vagy szállodába, nem tudom. De azt már le nem tagadhatta senki, hogy Janika apja fia, a másik kettő csúnya, pisze, két fekete kisgyerek, ez meg szőke volt, kék szeme volt. Borzasztóan szerették a kicsit, és nagy kivételt tettek vele. A másik két gyereket például gyakran megverte, pofon ütötte az asszony, ezt sohasem. Egy ujjal soha nem bántották. Micsoda karácsonyi ajándékokat kapott. Arról magának nincs fogalma. A karácsonyfát mindig Kálmán nagyságos úr rendezte, és nem sajnálta a pénzt. Most karácsonykor ezt a gyűrűt kaptam. Nézz meg, legalább nyolc-tíz forint volt.

AZ IDEGEN: Mutassa. Nézi. Nagyon csinos gyűrű!

SZAKÁCSNŐ: Szép fizetése van, nem kártyázik, nem iszik, egy gálánt ember. Én azért sokszor bosszankodtam magamban, hogy szép fiatalember létire hogy tud megmaradni e mellett az asszony mellett. Hogy nem unta meg!... Nem csúnya asszony, de jóval idősebb, és nem nagyon tiszta asszony.

AZ IDEGEN: Maga nem próbált kikezdeni az úrral?

SZAKÁCSNŐ: Nem. De nem is lehetne, rendkívül büszke ember, rá nem néz az emberre. Egy szobalány volt itt. Az próbált mindent. Egyszer késő este ingben vizet vitt be hozzá. Úgy tett az úr, mintha észre se venné. Pedig szép lány volt, nagyon gusztusos lány volt. Ezt a szobalányt az asszony két hét múlva elküldte, kifizette és elküldte. Biztos, hogy Kálmán nagyságos úr megmondta az asszonynak az ingben való bemenést.

AZ IDEGEN: No de ilyet?!

SZAKÁCSNŐ: Nem kell neki más, csak ez az asszony.

AZ IDEGEN: No, az igaz, hogy ez furcsa, a legszebb orfeumi dámákkal és színésznőkkel mulathatna, ha egyszer pénze van, és a legszebb fiatalság-

ban megelégszik ezzel az asszonnyal. A mi nagyságánk mindig mondja: „Micsoda utálatos asszony!”

SZAKÁCSNŐ: Azt nem lehet mondani, jó asszony, ve-lünk nagyon jól bánik.

AZ IDEGEN: Nyilván fél maguktól. *Szünet. Kimennek az előszobába, az idegen körülnéz. Maguk máma nem főznek itthon?*

SZAKÁCSNŐ: Nem. Hozatunk vendéglőből. A gyerekek pedig az öreg nagyságánál vacsoráznak. Ott is alszanak, mert a gyerekszobában, ahol a ravatal volt, egész éjjel nyitva kell állani az ablakoknak.

Szünet.

AZ IDEGEN: No, hát pá magának. *Divatosan kezét nyújt.*

SZAKÁCSNŐ: Jóccakát. *Kikiséri, nyitva hagyja az ajtót, látni a lépcsőház karfáját. Integet. Kiált is valamit, de nem érteni. Néhány pillanat múlva a szobalány megjelenik ételhordóval az ajtóban. Be van bugyolálva nagykendőbe.*

SZOBALÁNY: Iszonyúan fúj a szél, csukja be az ajtót. Itt vannak már.

SZAKÁCSNŐ: Itt vannak?

SZOBALÁNY: Éppen most állt meg két kocsi.

SZAKÁCSNŐ: Hogy gyűttek?

SZOBALÁNY: Az egyikbe az ember meg az asszony, a másikba a Kálmán úr meg a két fiú. Iszonyúan esik az eső. *Leveti a kendőt. Szakácsnő az ételhordóban vizsgálódik. És meg fogja látni — a szobalány a frizuráját igazgatja és a melles köte-nyét —, hogy micsoda skandalum lesz itten má-ma. Dörzsöli a kezeit.*

SZAKÁCSNŐ: Ha eddig nem volt semmi, ezután se lesz semmi.

SZOBALÁNY: Várjon csak, majd meg fogja látni!

Csengetés. A szobalány eltakarodik, a szakácsnő ajtót nyit.

SZAKÁCSNŐ: Kezüket csókolom. Az ajtóban megjelenik Perticsné, utána a férje jő, majd Boér. Az asszony lefátyolozva, nagyon sápadt. Amint átmegy a szobán, hátrahajtja a fátyolt. Az arca megviseltnek, vénnek, kisírtnak látszik, a frizurája nagy és kifogástalan. A férfiak az előszobában hagyják a felöltőiket. Perticsné a jobb elülső ajtón kimegy. Boér balra szobájába vonul.

PERTICS leül az asztal mellé, végiglapozza az újságot, azután felkel, körüljárja a szobát, kifújja az orrát, a pohárszékhez megy, és két pohárka konyakot iszik egymás után, de nem siet, azután kimegy a jobb hátsó ajtón. Kis szünet.

PERTICSNÉ az elülső ajtón bejő. A fekete ruha kitűnően áll rajta. Kiemeli természetének szépségét. Végigsimítja az arcát két kezével, mintegy nyújtózkodásszerűen. Csenget.

SZOBALÁNY megjelenik a fenékajtóban: Tetszik parancsolni?

PERTICSNÉ: Hozza a vacsorát.

SZOBALÁNY: Igenis. El.

PERTICSNÉ a kályhához megy és rak rá, azután vissza indul a szobájába.

PERTICS bejő bátortalanul: Aranka!

PERTICSNÉ ijedten, halkán: Tessék!

PERTICS: Kérlek, ülj ide, szeretnék veled egyet-mást megbeszélni.

PERTICSNÉ leül.

Szünet.

PERTICS: Azt hiszem, ma este tisztáznunk kell ezt a dolgot. Igen?

Szünet.

PERTICSNÉ: Igen.

PERTICS: Jól ismersz engem... *Az ajtó kinyílik, a szakácsnő tálcán behozza a vacsorát.*

PERTICSNÉ: Jól van, kimehet. Ha valami kell, majd cseppetek.

SZAKÁCSNŐ: Igenis. *El.*

PERTICS: Csak azt akarom mondani, hogy el fogunk válni. *Le-fel sétál.*

Szünet.

PERTICSNÉ: El akarsz válni?

PERTICS *ordítva*: El! *Az asztalra csap.*

PERTICSNÉ: Ne csinálj skandalumot, kérlek, Jenő. Ne kiabálj, az istenre kérlek.

PERTICS: Ne kiabáljak? Amikor megcsaltak, kijátszottak. Tönkretették a becsületed, akkor ne kiabáljak? Hát mit csináljak? Nevessek? *Ordít, üti az azasztalt.* Hát mi a fenét csináljak?

Szünet.

PERTICSNÉ: De hát hogy gondolsz válásra? A gyerekekkel mi lenne? Hogy gondolhatsz válásra.

PERTICS: Hiszen igaz. *Csendes hangon.* Tudom, a válást én és ők sínylenék meg legjobban, de temiattad. *Kiabál.* Temiattad! *Kis szünet.* *Újra csendes hangon.* Ők hozzád pártolnának, veled tartanának, mert mindig jó anyjuk voltál, nem lehet tagadni, én pedig elveszteném őket is. *Síránkozva.* Ötvenéves korban! *Csuklik.* Mivel érdemlem én meg, hogy ilyen piszkos — *sír* — helyzetbe kerültem. Igen, piszkos helyzetbe, nem lehet mást mondani.

Szünet.

Mivel érdemlem meg? Dolgoztam érted és a gyerekekért, szerettelek téged, te tudod, hogy iga-

zán szerettelek, és boldog voltam, és most egyszerre meghal az a gyerek, és egyik legjobb barátom szemembe mondja, hogy a gyerek az övé, hogy évek óta viszonya van a feleséggel, amiről nem is álmodtam.

PERTICSNÉ: Nem is álmodtál? Úgy?

PERTICS: Nem!

PERTICSNÉ: És nem te híttad ide lakni Kálmánt?
Olyan hangon, mint aki ezt az érvet kitűnőnek tartja.

PERTICS: Én híttam, de abból az következik, hogy megcsalj vele?

PERTICSNÉ: Nem, de tudhattad volna, gondolnod kellett volna erre. Megmondom őszintén. Ahol a férj és feleség között ekkora korkülönbség van, ott nem szabad engedni a nőt veszélyeknek kitenni.

PERTICS: Várjunk csak. Emlékezz, kérlek, vissza, mikor nyolc év előtt ki akartuk venni ezt a lakást, azt mondtam neked, ez a lakás kilencszáz forint, ez nekünk drága, ha idejövünk, muszáj lesz az egyik szobát kiadni teljes ellátással. Te azt mondtad: Nem bánom, de én itt akarok lakni. Én arra azt mondtam: Ha te akarod, fiam, én is beleegyezem. Igaz-e ez?

PERTICSNÉ: Nem igaz!

PERTICS: Mi, mi, mi, nem igaz?

PERTICSNÉ: Te mondtad, hogy Kálmán szeretne hozzánk jönni lakni, és akkor a szobák elrendezése egészen megfelel, és te akartad, hogy ide jöjjön.

PERTICS: No jó, mondjuk, hogy én akartam, bár én nem emlékszem rá, de érts meg, az istenért, hogy nem akarok én itt veszekedni veled, én csak azt akarom, hogy megtudjam az igazságot. Ha nem válunk el, ha nem akarsz elválni, végre nem tehetlek ki egy botrányos válópernek, gyermekeim anyja vagy, mindenesetre új életet kell kezdenünk. Olcsóbb lakásba kell menni. Kálmán-

nak fel kell mondani az ellátást. És el kell nekem mondanod mindent őszintén. Én nem akarok gorombáskodni veled, hiszen tegnap vesztetted el egy kisfiadat, de ha már együtt maradunk, akkor tisztázni kell ezt a helyzetet. Mondd meg, hogy mikor kezdődött a viszony köztetek?

PERTICSNÉ: Öt év előtt! *Dacos, nem tudja, miért.*

PERTICS: Mondd meg a napot is!

PERTICSNÉ *gépiesen*: 1904. november 7-én.

PERTICS: Szóval a harminchetedik születésed napján.

PERTICSNÉ: Igen.

PERTICS: Aznap én ki voltam küldve Kassára, és sürgönyben gratuláltam neked.

PERTICSNÉ: Igen.

Szünet.

PERTICS: És hol?

PERTICSNÉ: Itt a lakásban. És soha azelőtt még meg se csókolt!

PERTICS: Soha azelőtt?...

PERTICSNÉ: Akkor először.

Szünet.

PERTICS: Délután.

PERTICSNÉ *halkan*: Fél négykor.

PERTICS: A gyerekek iskolában voltak?

PERTICSNÉ: Igen. Iskolában voltak, és a cselédek a mosópincében mángoroltak. De én nem küldtem őket, esküszöm neked, minden összejött.

Szünet.

PERTICS: Biztos vagy te, hogy ezen a napon volt?

PERTICSNÉ: Egészen biztos vagyok.

PERTICS *felkel, kopog, beszél Boér szobájának ajtaján*.
Kérlek, Kálmán!

BOÉR: *hangja*: Parancsolsz?

PERTICS: Légy szíves, kérlek, bejönni.

BOÉR *belép*.

PERTICS: Nézd, kérlek szépen ... — *köhög* — ... ennek a dolognak a tisztázásáról van szó. Aranka most elmondta nekem, hogy mióta van viszony közte-tek. Szeretném tudni, hogy az igazságot mondta-e. Emlékszel te is a dátumra?

BOÉR: Igen. De mit akarsz ezzel?

PERTICS: Tisztázni akarom a helyzetet, amelybe bele-
jutottam, bocsáss meg, ez csak természetes.

BOÉR *nem felel*.

PERTICS: Hát mondd meg, kérlek!

PERTICSNÉ: Mondja meg!

BOÉR: 1904. november 7.

A helyzet ez: A nő a középben ül, a két férfi áll.

Szünet.

PERTICSNÉ észreveszi, hogy most itt az idő, amikor erőt nyerhet, hirtelen egészen más hangon beszél: No, most már láthatja, hogy igazat mondtam. Majd azután folytatjuk ezt. Tálal, először urának, azután Boérnak. Vesz magának is. Igen óvatosan, észrevétlenül kell ezt csinálni.

Szünet.

PERTICS: Hát menjünk enni, a vacsora kihűl. Keser-
ves hangon mondja ezt, mintha bizonyítani akar-
ná, hogy ő nem éhes. A férfiak is leülnek; a férj
jobb oldalra, Boér bal oldalra. Pertics előbb még
iszik egy pohárka konyakot. Az evőeszközök cső-
römpölnek, a vacsora gőzölög. Mind esznek. Mind
jó étvágyú emberek. Egy pillanatra úgy tűnik
fel, mintha nagy részben ezek a fokozott táplál-
kozási igények volnának a legfőbb rugói ennek a

sajátságos helyzetnek, amelybe ez a három ember került.

BOÉR: Én arra kérlek csak, hogy legyél meggyőződve Jenő, hogy...

PERTICS: Miről legyek meggyőződve? *Ránéz.*

BOÉR: Nem, semmi!

PERTICS: Mit akartál mondani?

BOÉR: Semmi fontos.

PERTICS: Megkövetelem téled, és azt hiszem, joggal, hogy most teljes őszinte légy velem szemben.

BOÉR: Majd később.

PERTICS *bort tölt és iszik:* Nekem ki kell kerülnöm ebből a helyzetből. Ezt kívánja a becsületelem, ezt kívánja gyermekeim jövője. Elsősorban is — *megtörli a száját* — vissza fogunk neked adni mindent, amit téled kaptunk. Összeírtam. *Kivesz a zsebéből egy ívet.* Az ezüst cukortartót, azt a két képet — *a falon lógó két nagy olajnyomatra mutat* —, amiket részletfizetésre vettél. Visszaadjuk a kanapépárnát, a nagy levélszekrényt, a tíz-tíz forintot, amit betettél a gyerekek születésnapján a takarékbába. Májna kivettem a pénzt. Íme, átadom. *Tárcát vesz elő.* Húsz, negyven, hatvan korona. *Kiteszi a bankókat az asztal közepére.* Vissza fogjuk adni — *tovább olvas* — a lábszőnyeget, az ezüst diótörőt és a pálinkakészletet is. *Iszik.* Visszaadjuk, amit a gyerekeknek vettél, a könyveket és a Janika játékeit is. Ezeket összeszedtem, és össze is raktam. *Kimegy a jobb hátsó ajtón, és csakhamar óriási papírskatulyával tér vissza.* Itt van mind. Nem akarom, hogy a gyerekek játsszanak vele. Itt van. *Egy székre teszi a skatulyát.* A kis gőzhajó — *kiteszi az asztalra* —, az automobil, a kis csacsi. Hogy eljátszott ezekkel szegényke még néhány nap előtt. Itt vannak a képeskönyvek, itt vannak az építőszekrények, itt két kő hiányzik, ott vannak valahol a szekrény alatt. Majd a lány holnap megkeresi. Szóval itt

van minden. *Leül. A kis csacsi, az automobil és a gőzhajó az asztalon maradnak.* Azok is, miket eltört. Vissza fogom neked adni a bundát is, amit tavaly télen nekem vettél névnapomra. Már ma rendeltem új télikabátot. Csak addig hordom ezt, amíg elkészül. Holnap estére készen lesz az új kabát. A szabó expresszmunkának vállalta.

BOÉR: Bocsáss meg, de ezt már nem engedhetem. Végre is úriember vagyok.

PERTICS: Pardon! Én is az vagyok. Legalább azt hiszem, és az is szeretnék maradni. Neked kötelességed, hogy figyelmeztess, ha valami kimaradt volna, és neked is, Aranka, kötelességed ez.

Szünet.

PERTICSNÉ: Semmi sem maradt ki.

PERTICS: Én kimondom, Kálmán, nem lehet kerülgetni soká, neked magadnak is el kell tőlünk menni. Négy év óta ez a nő, akit szerelemből vettem el, nem volt az én feleségem. A tied volt. Végre is jogom van hozzá. *Az asztalra üt, mintegy bátorítja magát, akadozik, az alkohol már nagyon hat.* Jogom van. Nem tudok ugyan vele délután sétálni menni, mert késő estig hivatalban kell görnyednem, hogy legyen mit enni a gyermekeimnek, nem marad felesleges pénzem ajándékokra, hogy kedveskedhessek a feleségemnek valami ékszerrel vagy drága ruhával... és mégis jogom van a feleségemhez, mert szerelemből vettem el. Már nem szeretem ugyan, de neked, Kálmán, mégis el kell menni tőlünk. Sajnálom, hogy kényszerítve vagyok rá, hogy ezt kimondjam, de a becsületed kívánja és a gyermekeim jövője. Majd elsejéig nézz magadnak valami más lakást. Beláthatod, nem maradhat így. *Iszik.*

Szünet.

PERTICS *félénken, mintha a szünet alatt a csendben elpárolgott volna a bátorsága: Belátod?*

BOÉR: Belátom.

PERTICS: Most már meghalt a gyereked, semmi se köt hozzánk. Ezt a vénasszonyt is bizonyosan meguntad már. *Nevet.*

PERTICSNÉ *feláll, komoly; némán kimegy.*

PERTICS: A régi barátságot azért nem felejtjük el, és legyél meggyőződve, hogy mindig örömmel fogok veled találkozni. Nem vagyok az az ember, aki gyűlölni fog. Abban a korban vagyok már, amikor a nő hűtlensége nem tűnik fel olyan szörnyű dolognak. Bántja az embert — *iszik* —, bántja, hogy semmi különös. Azért az én gyerekeimből lehetnek egészen derék gyerekek. És él mind a kettő, hála Istennek, egészségesek, mint a makk, mit törődöm az anyjukkal? Megszülte nekem őket, az anyémek, ezekről biztos vagyok, hogy az anyémek. Az ember drukkol, tördeli a kezét, hogy meghalt a gyereke, és akkor kiderül, hogy csak a felesége csalta meg — tudja fene, ez sokkal kisebb baj. Legalább én úgy találom. Azt hiszem, te is. Nem?

BOÉR *igent int.*

PERTICS: No hát! De biztos vagyok, hogy a másik kettő tőlem való; ejnye, de igyál te is. *Tölt, koccint, iszik.* Biztos vagyok, hogy akkor még nem csalt meg a feleségem. Az anyjára ugyanazt mondta boldogult jó apám, hogy olyan, mint egy vén... *Sűg valamit.* Nem fért szegény apámnak a gyomrába. *Nevet.* Utóbb beláttam, hogy igaza van. De Arankára nem lehetett panasz. Ha te nem kerülsz hozzánk, nincs alkalom, élete végéig hű feleség marad. De hát szerette a puccot, a jó lakást, meg tettem a kedvéért, ide jöttem.

Szünet.

Nem olyan nagy baj az, barátom, neked sokkal rosszabb a helyzeted, mert neked egy gyereked halt meg, és nincs több gyereked. Pardon! *Felkel, nadrágzsebéből pénzt vesz elő, fenékajtóhoz kiszól.* Hozzon két liter barna sört a kancsóba. Siessen!... Egy kis sört hozattam, ez a bor sehogya se ízlik. Látom, neked se. *Szivart vesz elő, levágja, rágyújt.* Ne hidd, hogy én örülök azon, hogy az a kisgyerek elpusztult. Magad tudod, hogy mennyire szerettem. Jóformán azt mondhatnám, hogy az a kisgyerek volt az oka, hogy semmit sem vettem észre abból, hogy itt a fejemen hogy nőnek a nagy szarvak. Jól elmulattam, elhemperegtem vele, eszembe se jutott, hogy a feleségemmel törődjek. Tudod, eljön az idő, mikor az ember nem is veszi észre, hogy nő alszik mellette. És más efféle dolgokra sem gondol. Például hogy gondoltam volna én, amikor te nekem vettél tavaly egy bundát, hogy ez cserében van a feleségemért. Ilyen buta az ember!... Igaz, hogy egy más ember az én helyemben gondolkodóba esik. Miért vesz ez az ember nekem egy bundát? Elvégre jó barát ide, jó barát oda, de ez a bunda kétszáz forint is lehetett. Egy kétszáz forintos bunda! Más ember az én helyemben törí a fejét. Érted?... *Szünet, kint ajtócsapkodás.* Ahá, itt a sör! *Kimegy az ajtóig.* Adja csak ide! *Beveszi a cselédtől, aki még megtörli az edény talpát.* Ez, lám, egészen más, ez igen! *Poharat vesz le a pohárszékről, tölt. Tessék! Boér elé teszi.* *Egy másikat is teletölt, kiissza a poharat, és jól megnézi. A fenébe! Nevet.* Ezt elfelejtettem. Ezt is te vetted! No hát majd ezt is elviszed. Felírom ezt is. Ezeknek a poharaknak széle kerekre csiszolt, kitűnő. Nagyon megszoktam őket. *Nebet.* Ezeket a dolgokat, meg a bundát és egyebet, mondom, mind észre sem vettem. Pedig erre gondolni kellett volna. Igen, de nem értem rá. Éjjel

alszik az ember — hála Istennek, jól alszom. Reggel sietek a hivatalba. Délben egykor hazajövök, ebédelek, újságot olvasok. Fél háromkor újra el kell indulni, és nyolcnál hamarabb nem kerülök haza. Akkor hazajön az ember, örül, ha pár szót beszélhet a gyerekeivel, fáradt, éhes, megvacsorázik, elszí egy szivart, olvas még egy kis újságot, lefekszik. Mikor gondolkodjék azon, hogy megcsalják-e, vagy mekkora szarvai vannak? Erre nem jut idő. Nem is lehet róla szó, hogy jusson idő. Nem jut. Mert biztos, hogy ha én időt vettem volna magamnak ezen törni a fejemet, rájöttem volna, de így — egyik nap múlt a másik után, és nem jutott eszembe. Ha valaki nekem szól egy szót — iszik —, szól egy szót: „Nézd, Jenő, mi van a feleségeddel meg a Kálmán barátoddal”, valószínű, nem biztos, de valószínű, hogy kisütöm az egészet. Sört tölt, *magasra emeli a kancsót, hogy sok hab képződjék. Ülve ágaskodik a széken.* Kisütöm, és rájövök, hogy „ez a Kálmán nem jóban jár!”. De nekem soha senki egy árva szót sem szólt, és nem is szólhatott, az igazat megvallva, nem is szólhatott, mert ahogy ti magatokat viseltétek, abból senki sem következtethetett semmit. Abszolúte semmit. *Kézmozdulat.* Ki van zárva. Nem csináltatok feltűnően, és ez természetes. *Iszik. Krákog, letörli zsebkenődjével a habot a bajszáról. Hátradől a székében, nagyot szí a szivarjából, magyaráz. Öt év előtt, november hanyadikán is? ... Elmereng. Hanyadikán? Mondd, kérlek, november ...*

BOÉR köszörüli a torkát, halkan: Hetedikén.

PERTICS: Akkor, barátom... Akkor már... Nekem úgyszólván nem is kellett az asszony. Nem, nem kellett. Mi a fenének! Nevet. Hanem a kisfiad nagyszerű gyerek volt. Igazán sajnálom — *rop-pant őszinte, kedves hangon* —, hogy nem volt az enyém. Még jobban sajnálom azonban, hogy meg-

halt... szegény. *Elcsuklik a hangja. Szegény kis Janika!... Rázza a fejét, és lehajtja az asztalra.*

Szünet.

PERTICS *kisírta magát, a hangja egészen az előbbi: Az asszonyt csodálom, hogy nem sír. Nagyon erős fából van faragva. Hiszen igaz — mindentől eltekintve — jól megvoltunk hármásban, hozzánk szoktál, szerettük egymást, legalább én őszinte barátsággal szerettelek, elbeszélgettünk, elpolitizáltunk, nem lehetett rád panasz. De most már, belátod, el kell menni tőlünk. A cselédek és a házbeliek miatt, erre is kell gondolni végre, és a gyermekek jövője miatt. Nem most... egyszerre... ezt nem kívánhatom, de elsején, esetleg segíték neked lakást keresni. *Iszik, hosszan nézi Boért.* Igazán nem hittem volna, olyan jó emberem voltál mindig, hogy így kell elválnunk, de muszáj, muszáj... *Szünet... Csend. A férj, aki már az utolsó szavakat egészen szakadozottan motyogja, lehajtja a fejét a könyökére, majd elalszik. Azután hirtelen feltápászkodik. Aranka! Aranka! Feláll, ingadozva. Hol van az asszony? Kinéz a jobb elülső ajtón. Aranka! Gyere ki, kérek. Várakozás. A nő kijön, de nem szól. Pertics tántorogva leül az egyik karosszékre, és hátramatat az asztalra. Magatokra hagylak benneteket. Elvesztettétek a gyereketeket, a kis Janikát, akit szívemből szerettem, bár semmi közöm se volt hozzá. Csuklik, sír. A bánat nagyobb része azonban titeket illet. Magatokra hagylak. Beszélgetsetek róla. Lehajtja a fejét, szuszogva alszik a kis dohányzóasztalon, majd később végigfekszik a kanapén.**

PERTICSNÉ: *Kérem, Kálmán — körülnéz, hogy csakugyan alszik-e a férj —, előbb Jenő azt az ajánlatot tette nekem, hogy váljak el tőle. Én egye-*

lőre visszautasítottam. Azt mondtam, hogy ne beszéljünk erről, de el vagyok határozva, hogy elvállok tőle, és magához megyek.

BOÉR *hallgat.*

PERTICSNÉ *izgatott hangon:* Miért nem felel, nem akarja?

BOÉR: Adjon, kérem, meggondolási időt.

PERTICSNÉ: Minek magának meggondolási idő? Tönkretette a családi boldogságomat, s azután meggondolási időt kér! Engedje meg, ezt nem értem.

BOÉR: Nem érti?

PERTICSNÉ *remeg a hangja:* Azaz értem, persze hogy értem, szóval nem szeret már. Csodálatos hamar kiábrándult belőlem.

Szünet.

BOÉR: Nézze, Aranka, én éppúgy szeretem magát, mint azelőtt, de meg kell mondanom magának: gondolkodtam ezen a dolgon; nem lehet. Maga is be fogja látni.

PERTICSNÉ: Különös. Tegnap délelőtt, mikor a kisfiunk haldoklott, maga szükségét érezte, hogy véget vessen az együttélésnek, és most nem.

BOÉR: Nem tudom, hogy értette maga azt, amit én tegnap mondtam.

PERTICSNÉ: Úgy értettem, hogy elvállok az uramtól, és magával elmegyünk meg a kis Janival.

BOÉR: És a másik két gyermeket itt akarta hagyni az urának?

PERTICSNÉ *hallgat.*

BOÉR: Nos, hát találjon ki valamit.

PERTICSNÉ *türelmetlen hangon:* Nem tudom, nem tudom, egy azonban bizonyos, hogy magát elveszteni nem akarom. Ha maga csakugyan szeret engem, mint ahogy az előbb mondta, akkor be fogja ezt látni.

BOÉR: Mert nézzük csak, mi lenne, ha most maga Jenőtől elválna, és hozzám jönne. Mi lenne Jenővel? Mi lenne a gyerekekkel?

Szünet. Horkolás.

BOÉR: Mit csinálna Jenő a gyerekek nélkül? Most csak minden vasárnap rúg be egy kicsit. Akkor minden este sörözni menne. Ez bizonyos. Iszákos lenne. Tönkremenne.

Szünet. Horkolás.

BOÉR: És mi lenne a gyerekekből? A fizetésem nem olyan nagy — ezt maga is tudja —, hogy a régi életet, amit megszoktam, azután is folytatni lehetne, ha magunkhoz vennénk a gyerekeket. Magának se tudnám megadni azt a kényelmet, amire szokva van. Gondolkoztam arról is, hogy mi lenne, ha én most elmennék maguktól. Nem tudnék mit csinálni, hova menni. Azután se magának, se Jenőnek nem volna jó, ha egyedül együtt maradnának. A gyerekek elhanyagolnák a tanulást, Jenő nem ér rá foglalkozni velük. Ugye, ezt belátja?

PERTICSNÉ *meggyőződéssel*: Igen!

BOÉR: Itt kell maradnom maguknál, és Jenő is be fogja ezt látni.

PERTICSNÉ: Be kell látnia.

BOÉR: Nem lehet jobb megoldást találni.

PERTICSNÉ: Nem!

Szünet. Horkolás.

SZAKÁCSNŐ *kopog, belép*: Nagysága, kérem, a holnapi ebéd.

PERTICSNÉ: A holnapi ebéd? *Szünet.* Talán csináljon holnap borjúszeletet, hamislevest, azután diós

metéltet. A hús mellé piré és kompót is legyen.
Előételnek gombás paprikás.
SZAKÁCSNŐ: Az ifiurak holnap itthon esznek már?
PERTICSNÉ: Igen! Ötre kell teríteni.
SZAKÁCSNŐ: De már nincs pénzem, nagyságos asszonyom.
PERTICSNÉ: Igaz, magának pénz kell. Majd holnap elszámol. *Felkel, ki akar menni.*
BOÉR: Ne fáradjon, kérem. Majd kölcsönzöm.
PERTICSNÉ: Adjon húsz koronát.
BOÉR: Tessék. *Átadja.*
PERTICSNÉ *átadja*: Itt van!
SZAKÁCSNŐ: Kezét csókolom. Jó éjt kívánok.

Szünet. Horkolás.

PERTICSNÉ: Fel kell kelteni Jenőt! Ideje, hogy lefeküdjön. Holnap hivatalba kell mennie. Kérem, keltse fel, és küldje aludni. Én lefekszem. Jó éjt. *Megcsókolja a száján.*

A csók a nő részéről igen mohó. A férfi passzívbabb, nem ölel.

BOÉR: Jó éjt.

A hang megilletődött. Az asszony el. A házibarát magára marad az alvóval. Kis szünet.

BOÉR: Jenő, Jenő, kérlek, kelj fel, és fekédj le!

PERTICS *nagyot horkol és felébred. Felül*: Jujj, de hideg van itt. Ki hagyátok aludni a tüzet. Visszafekszük. Kérlek, takarj be valamivel. Nagyon fádom. *Összekuporodik, már újra alszik, sóhajt, Boér kimegy az előszobába, és behozza a bundát, betakarja Peticset, aki megfordul.*

PERTICS: Köszönöm. *Simogatja a prémet.*

BOÉR *nézi az alvót.*

PERTICS félálomban: Kálmán! Kálmán!

BOÉR: Parancsolsz?

PERTICS: Tétess, kérlek, a tűzre! Alig érteni.

BOÉR leguggol, kinyitja a hályhaajtót. Még pislákol egy parázs. Papírt dob rá és fát. Fújja. A láng fellobban, a kályha dübörög. Még megnézi az alvót, aztán kimegy.

PERTICS szuszogva, szepegve alszik. Nyög álmában és felzokog: Szegény kis Jani, szegény!

A kályha dübörög.

Függöny

1911

HAMVAZÓSZERDA

Bábjáték egy felvonásban

Személyek

AZ UTOLSÓ VENDÉG	HARMADIK NŐ
AZ APA	NEGYEDIK NŐ
AZ ANYA	ÖTÖDIK NŐ
A NAGYMAMA	HATODIK NŐ
A FŐPINCÉR	HETEDIK NŐ
A BORFIÚ	NYOLCADIK NŐ
A LEÁNYKA	KILENCEDIK NŐ
PIERRETTE	TIZEDIK NŐ
A TANÁCSOS	MUNKÁSOK
AZ ABBÉ	VENDÉGEK
A FIATAL KÖLTŐ	EGY HANG
A TANÁR	BARÁTOK
EGY ÚR	ROKONOK
A SÁRGA HAJÚ HÖLGY	HORDÁROK
EGY HÖLGY	PINCÉREK
EGY MÁSIK HÖLGY	PIERRETTE-EK
A VÁLLALKOZÓ	KÉMÉNYSEPRÖK
A TAKARÍTÓNŐ	LOVAG
ELSŐ NŐ	BÍRÓ
MÁSODIK NŐ	PAP
	KÁNTOR

Egy vendéglő elegáns különszobája. Az asztalok mellett, gyertyák világánál 13 úr és 8 hölgy ül. Az asztalok tele vannak üvegekkel, poharakkal. Sűrű dohányfüst. Két-három úr az asztalra borulva alszik. Egy a földön fekvve horkol. A társaság énekel. Összevissza, lelkes ének. Olykor unisonóba kerül az egész kompánia. Majd belebödül az énekbe egy basszus hang alaktalan kiabálása. A hölgyek sikoltoznak, és hahotázva vagy zokogásszerűen elaprózzák a ritmusokat. A szövegből csak egyes szavak hallatszanak. Mintha két különböző verset énekelnének ugyanarra a dallamra. Egy részük megismétli a dal másik felét, a többiek újra kezdik:

Végigmentem az ormódi temetőn,
Elvesztettem, elvesztettem,
Elvesztettem piros bársony keszkenőm.
Piros bársony keszkenőmet nem bánom,
Csak a régi, csak a régi,
Csak a régi szeretőmet sajnálom...

Koccintanak. Ölelkeznek. Pincérek ételeket hordanak fel. Egy apró Pierrette felugrik az asztalra.

PIERRETTE: Kedves barátaim, nem hallottuk még szó-lóban énekelni a tanácsost! *Leül az Abbé ölébe.*

A TÁRSASÁG: Még nem hallottuk! Kedves tanácsos úr, énekelj! Légy szíves, énekelj nekünk valamit!

Egyesek ordítanak. Énekelni! Énekelni! Mások belekezdnek a nótába. Halljuk! Halljuk!

A zsvvaj elcsendesedik, a tanácsos megköszörüli a torkát. Kövér, kopasz ember, nagy bajusszal. Az asztalfőn ül.

A TANÁCSOS: „Isten veled, szavadra válnom kellett...”

EGY HÖLGY: Gyönyörű hangja van ennek az embernek!

EGY MÁSIK HÖLGY: Remek, mesés!

A TANÁCSOS: „Én elmegyek, úgy akarta az ég...”
Lassan az egész társaság vele énekel. Sokan sirnak, isznak, poharakat vagdosnak a földhöz, ütik az asztalt. „Könyörtelen szavaid tovaúznak. Tudom, hogy vissza...” Ebben a pillanatban óráutések. Az ének abbamarad. Az Abbé az ablakhoz tántorog, és félrehúzza a függönyt. Kék téli szűrökület.

AZ ABBÉ az egyházi énekek stílusát utánozva, de tréfálkozás nélkül: Hölgyeim és uraim! Szerda reggel van. Hintsetek hamut a fejetekre, és menjetek az Úr házába. Ámen.

Megdöbbenés. Mindannyian az ablakra néznek, mintha nem hinnék, hogy valóban reggel van.

EGY HANG: Gyújtsátok már fel a lámpákat! A csillár kigyullad.

AZ ABBÉ: Itt a bűnbánat ideje. A hölgyek távozzanak körünkből! Menjetek, leányaim, Isten békéjével!

PIERRETTE az Abbé nyakába csimpaszkodik: Én csak veled megyek! Elkísérlek a parókiáig.

A HÖLGYEK: Nem, nem! Még csak az kéne! Mi is veletek fogunk menni a templomba!

AZ ABBÉ *fenyegetően*: Leányaim, hagyjátok el a termet, mert miként Jézus a kalmárokat, korbáccsal

kergetlek ki benneteket! *Fölveszi a kabátját, amelyet egy pincér segít föl rá, cilindert rak a fejére, és botjával hadonászik.*

PIERRETTE *sír.*

A FIATAL KÖLTŐ: Ti nők sohase tudjátok megérteni, hogy a férfiaknak olykor nélkülözniök kell a társaságotokat!

EGY ÚR *kiabálva:* Hozzátok a hölgyek bundáit! Magunk akarunk maradni!

A FÉRFIAK: Úgy van! Magunk akarunk maradni!

A pincérek női bundákat, sárcipőket, karmantyúkat, kalapokat hoznak.

AZ ABBÉ *kifütyül az ablakon:* Ide jöjjenek!

Kocsirobogás hallatszik. A hölgyek duzzogva, szemüket törölgetve öltöznek. A férfiak nem törődnek velük.

AZ ABBÉ: Menjetek! Menjetek!

A SÁRGA HAJÚ HÖLGY *hatalmas kalapban, a tanácsoshoz:* Adj, fiam, kocsiravalót!

A TANÁCSOS: Nesze, fiam. *Homlokon csókolja.*

AZ ELŐBBI ÚR: Indulás! Indulás! Szervusztok!

A hölgyek kelletlenül köszönnek: „Pá! Pá! Agyó!” Az urak egy ideig szótlánul ülnek. Két pincér az ajtóból némán nézi a társaságot.

EGY HANG *bátortalanul:* Valóban hajnal van már?

A TANÁR *fontoskodva:* Hajnal van. Igen.

AZ ABBÉ *szertartásosan:* Uraim! Búcsút hirdetek minden vezekelőnek. A Szent Margit Egyházban most kezdődik a hamvazás. Aki ájtatosan számot vet magával, és elimádkozza az Úr imádságát, annak megbocsátatnak a bűnei. Én fogom a hamut hintoni vén, boros, kótyagos, gaz fejetekre!

A TÁRSASÁG: Gyerünk! Gyerünk!
AZ ABBÉ felöltözködik, s mint a keresztet, feltartja a botját: Indulás!

Az urak sebtében fizetnek, a pincérek kitarják az ajtót, a társaság kivonul. Az asztalnál egyedül az Utolsó Vendég. Maga elé bámul, majd felkel és csenget.

A BORFIÚ: Parancsol, nagyságos úr?

AZ UTOLSÓ VENDÉG: Küldd a főpincért!

A FŐPINCÉR nemsokára belép: Parancsol, nagyságos úr?

AZ UTOLSÓ VENDÉG: Kérem, adjon nekem egy tük-röt!

A FŐPINCÉR: Tük-röt?

AZ UTOLSÓ VENDÉG: Igen, egy tük-röt. Ezt már állva mondja, idegenül, szárazon.

A FŐPINCÉR: Igenis. El.

AZ UTOLSÓ VENDÉG végigmegy a szobán, azután halálos fáradtsággal leül. A tükör megérkezik. Átveszi. Int a pincérnek, hogy elmehet. Kinéz az ajtón, hogy nem lesik-e. A szoba közepére jön: Csakugyan igaz, hogy most már meg kell halnom? Lassan felemeli a tük-röt, és sokáig belenéz. Megdöbbenve, elszomorodva és bizonyos csüggedt elhatározással csenget. Szünet. A főpincér belép. Kedves Béla, adjon egy jó szivart. Egy kitűnő szivart! A legjobbat! Mert ez lesz az utolsó. Meg fogok halni. Nincs már semmi értelme az életemnek. Fáradt vagyok, és nem tudok aludni, nem tudok megöregedni! Nem akarok! Inkább meghalok. Nézzen ide, nézze ezeket a ráncokat az arcomon. Pedig csak huszonnyolc éves vagyok. Ha nem lenne szégyen, esetleg sírnék maga előtt, Béla! De már úgy rendeztem be az életemet, hogy sohase sírjak. Nem volna illendő, hogy magamat

megsirassam. Egyszerűen lefekszem, és kivonulok az életből. *Rágyújt, fizet.*

A FŐPINCÉR: Ne búsuljon, nagyságos úr, majd kocsit hozatok, és hazamegy szépen. Jó lesz? Majd kocsit hozatok.

AZ UTOLSÓ VENDEG: Nem! Itt akarok meghalni. A környezet jól fog illeni hozzá.

A FŐPINCÉR: Ha parancsolja, a pamlagon is alhat. A takarítóasszony csak nyolckor jön.

AZ UTOLSÓ VENDEG: Tőlem akkor már jöhet. *Megrázkódik, eldobja a szivart. Hangosan, mintegy megijedve. Úri módon fogom itthagyni az árnyékvilágot. Halkan kilopódzom belőle. Lábujjhegyen. Elég volt! Lassan lefekszik az asztal mögé a pamlagra. Csak a hangja hallatszik. Elég! Végigfarsangoltam az életemet. Hamvazószerdára takarodnom kell... Béla!*

A FŐPINCÉR: Parancsol?

AZ UTOLSÓ VENDEG *felül*: Telefonáljon egy koporsóért! Hozzák ide! Abban vigyenek el.

A FŐPINCÉR *fejét csóválja, nevetve*: Igenis, igenis, nagyságos úr! *Lefekteti.*

Csend. A Főpincér kioson. A színen a világítás lassan kékessé változik. A Főpincér kívülről kinyitja a szemben levő ajtót. Valaki áll ott.

AZ APA *erős, széles vállú ember, szakállas, magyar bajsza van. Téli bunda, sétapálca. Erélyes mozdulatok. Köszön: Jó napot!*

A FŐPINCÉR: Szolgálja!

AZ APA: Itt van a fiam?

A FŐPINCÉR: Igen.

AZ APA: Mikor jött?

A FŐPINCÉR: Egy órája. Azt mondta, nem akar megöregedni, és meg fog halni.

AZ APA: Nagyon szerencsétlen vagyok ezzel a fiammal. *Beljebb kerül.* Kedves, jó fiú volt. Azután

mintha elvárásolta volna valaki. Egyszerre nem ismertem rá. Csak magának élt. Borzasztó ember lett. Én tudtam, hogy nem jó vége lesz ennek. Megmondtam neki. Az életet nem lehet becsapni. Zsebkendővel megtörli a szemüvegét. Hol van? A Főpincér a pamlagra mutat. Az Apa odaáll az Utolsó Vendég fejéhez. Megmondtam, fiam, hogy az az átkozott ópium tönkre fog tenni. Nézz meg engem. Ötvenéves vagyok, de másképp is éltem. Szomorúan. Egészen másképp. Körüljár. Kinyit egy ablakot. Lecsavarja az egyik gázlángot. Eközben hirtelen ott terem a szobában egy alacsony, kövér, fekete ember. A temetkezési vállalkozó. Köszön az Apának. Meghajlik. Az Apa nem veszi észre. Sóhajt. A Vállalkozó némán áll.

AZ APA megfordul: Kicsoda maga?

A VÁLLALKOZÓ kézmozdulattal jelzi, hogy menjenek messzebb a haldoklótól. Elvonulnak egy sarokba: Érckoporsót parancsol a nagyságos úr?

AZ APA: Igen.

A VÁLLALKOZÓ: Mérsékelt árban számítom: 250, 300 és 350 forint. Egyszerűbb és igen díszes kivitelben. Árjegyzéket vesz elő. Méltóztassék megtekinteni.

AZ APA: Ennek mi az ára?

A VÁLLALKOZÓ: Háromszáz az utolsó.

AZ APA: Jól van. Úgyis sok pénzemben van a fiam. Hadd legyen szép temetése.

A VÁLLALKOZÓ: Ide szállítsuk, kérem?

AZ APA: Várjon, megnézem mégis. Balra elmennek.

Most az Utolsó Vendég anyja jön. Halotti ruhában, koszorúval a fején. Csipkekendőt tart a szeméhez. Lassan, szögletesen lépdél, mint aki elszakott a járástól.

AZ ANYA mereven megáll, és bal kezét a fia homlokára teszi: Eljöttem, fiam!

- AZ UTOLSÓ VENDÉG *hízelegve simogatja a kezét:*
Anyácskám! Amikor temettünk, éreztem, hogy látni foglak még.
- AZ ANYA: Miért nem akartál, fiam, rendesen élni? Megházasodni? Most úgy pusztulsz el, mint valami kóbor kutya! A feleséged befogná a szemedet. De én nem tehetem, mert halott vagyok. Hol van most az a sok nő, akik szerettek?
- AZ UTOLSÓ VENDÉG *átöleli:* Én nem szerettem egyiküket sem. Különbén is csak az kellene még, hogy előttük haldokoljak.
- AZ ANYA: Ne beszélj így, fiam. Ne beszélj így! Én most már tudom, milyen komoly dolog az élet. Azt akartam, hogy élj, hogy a véretem átadd a gyermekeidnek, bízam benned. De vége lett minden reményemnek. *Zokog.* És nincs senki, aki befogja a szemedet.
- AZ UTOLSÓ VENDÉG: A takarítóasszony reggel jönni fog.
- AZ ANYA: Nem tudad megbecsülni a jó lányokat, fiam. Pedig ilyen nők tudnak gyermeket nevelni és életet adni. Benned másodszor és utoljára meghalok. *Künn kakaskukorékolás.* Viszontlátásra, fiacskám! *Megcsókolja.*
- AZ UTOLSÓ VENDÉG: Maradj még egy kicsit.
- AZ ANYA: Mennem kell. *Némán int. Elvonul, mint egy árnyék. Künn kakaskukorékolás.*
- A NAGYMAMA *jobbról jön, kanárikalitka a kezében. Leteszi a kanárit, és egyszerre sirni kezd. Csendes, öreg sírás.*
- AZ UTOLSÓ VENDÉG: Hát bizony, nagymama, most nem segít se a mustárliszt, se a mályvatea, se a meleg fedő.
- A NAGYMAMA: Istenem, ilyen fiatalon meghalni! Nem igazság! Én, nyolcvanéves öregasszony, szívesen meghalnék már, s legkedvesebb unokámnak kell elpusztulnia. Ó! Miért nem veszel el engem, Istenem?

AZ UTOLSÓ VENDÉG: Bocsáss meg, nagymama, én sokkal többet éltem, mint te. Szívtál már ópiomot? Nohát, aki azt szív, egy nap alatt tíz eszten-dőt él. Én jelenleg húszezer éves vagyok. Emellett te még csak nyolcvan évet éltél. Roppant fiatal vagy, kedves nagymama. *Hízelkedve kezet csókol. Kiveszi a Nagymama köténye zsebéből a kötést. Mi ez? Kibontja. Harisnya! No lám, már az egyik fele kész, és a másiktól is alig hiányzik.*

A NAGYMAMA: Neked kötöm. Hogy ebben temesse-nek el.

AZ UTOLSÓ VENDÉG: Ügyelj, kérlek, majd ha meg-fürdetnek...

A NAGYMAMA: Én magam foglak megfürdetni. Akkor is én fürdettelek, mikor születted. Milyen szép, erős kisgyerek voltál!

AZ UTOLSÓ VENDÉG észreveszi, hogy nők lopóznak a szobába. *Magasak, alacsonyok, szőkék, barnák, vörösek. Úrilányok, cselédek, kokottok, a legkülönbözőbb toaletten: De sietned kell ám, kedves nagymama, a harisnyával. Nagyon kell sietned. Tessékeli. Mert kevés idő van már hátra. Ugye, nyugodt lehetek?*

A NAGYMAMA: Igen, fiam, a harisnya kész lesz. *Megcsókolja, felszedi a kalitkát és eltopog.*

AZ UTOLSÓ VENDÉG csenget. A Főpincér megjelenik: *Kérem, hozasson nekem tiszta gallért és kézelőket. Ilyeneket. De várjon! Pont ilyenek legyenek. Lekapcsolja a kézelőit, és pénzt ad.*

A FŐPINCÉR: Igenis. El.

Az Utolsó Vendég a középre ül, és maga elé néz, mintha a nőkről nem akarna tudomást venni. A nők körül fogják, és lábujjhegyen járva nézegetik.

ELSŐ NŐ: Szegénynek nemsokára üveges lesz a két szeme!

- MÁSODIK NŐ: És a finom, nőies, vékony kezéről le fognak esni a szép körmei.
- HARMADIK NŐ: Bocsánat, neki egész életében barna szeme volt.
- NEGYEDIK NŐ: És széles, férfias, nagy, izmos keze.
- ÖTÖDIK NŐ: Milyen tüzes erővel tudott ölelni!
- HATODIK NŐ: Tévedés. Mindig gyöngéden és finoman ölelt, mint egy lány!
- HETEDIK NŐ: Olyan biztos és kényelmes volt az ölében, hogy akár napokig elüldögéltem volna benne.
- NYOLCADIK NŐ: Egyenes, kevés szavú ember volt!
- KILENCEDIK NŐ: Úgy tudott haragudni, hogy jaj annak, aki a kezébe került!
- TIZEDIK NŐ: Nagysád téved. Kedves és szíves beszédű férfi volt. Soha hangos szót nem hallottam tőle.
- AZ UTOLSÓ VENDÉG *indulatosan*: Menjetek innen! *Lecsendesülve*. Legyetek szívesek elmenni. Öreg az arcotok.

A nők lassan kitakarodnak. Néhányan meg vannak sértve. Sokan csókkal szeretnének búcsúzni, és az Utolsó Vendég felé hajolnak. Két munkásforma ember a koporsót hozza. A pincér mutatja, hogy hová tegyék. Az Utolsó Vendég feláll.

- AZ UTOLSÓ VENDÉG: Nem oda! Ide! Más helyet mutat. Jól van. Pénzt ad a munkásoknak. De miért nem hozták el a födelét is?
- AZ EGYIK MUNKÁS: Most festik rá, kérem, a nevét. Mihelyst kész lesz, hozzuk. A munkások el.

Az Utolsó Vendég lehajol, körülnézi, megvizsgálja, megkopogtatja a koporsót. Azután műértőleg megtapogatja a selyem szemfödél anyagát és a vánkost. Kiveszi a zsebkését, és lefejtí az ezüst csipkedísz.

- A BORFIÚ *sietve jön jobbról*: Tessék, nagyságos úr. Csomagot ad át.
- AZ UTOLSÓ VENDÉG *kibontja az új kézelőket, a galért, és mindjárt toalettet csinál. A Borfiú segít neki.*
- A BORFIÚ: Miért fejtette le ezt a szép dísz a nagyságos úr?
- AZ UTOLSÓ VENDÉG: Mert nem szép, fiam, ízléstelen. Ilyennel nem takarózom... Jól van, most elmehet. A Borfiú el. Az Utolsó Vendég *egy pillanatilag habozva néz maga elé, azután az előtérbe jön, és belép a koporsóba. A lakomai dal egy töredékét füttyüli. Rákönyököl a vánkosra, és mielőtt berakná a karjait, igazgatja a szemfedőt. E pillanatban jobbról, kis kendőben, futva, kipirulva, fiatal leány érkezik. Félrövid szoknya. Egyszerű hajviselet. Végre! Egy fiatal nő. Legalább halálom előtt még egy szép fiatal lányt láthatok.*
- A LEÁNYKA: Istenem, mit csinál? Hát keljen föl! Keljen föl!
- AZ UTOLSÓ VENDÉG: Elég kényelmesen fekszem itt, és ez nem mindennapi dolog. Nézd az új ágyamat. Az apám vette háromszáz forintért.
- A LEÁNYKA: Keljen föl! Istenem, Istenem, keljen föl mindjárt. *Megöleli egy pillanatra. Nem tűröm, hogy tovább is itt feküdjék!*
- AZ UTOLSÓ VENDÉG: Jó, jó, te kedves lány, hanem most már menj haza. Odakint igen derék férfiak vannak. Komoly, őszinte, becsületes emberek, akik jobban meg fogják becsülni a szerelmedet, mint én.
- A LEÁNYKA: Keljen föl, az ég szerelmére! Jöjjön velem. Annyi ideje szeretem magát... Annyi ideje... Álmatlan, nehéz éjszakáim voltak, és sírtam is sokat. Higgye el, megérdemlem, hogy egy kis szerelmet adjon cserébe. Jöjjön, jöjjön!
- AZ UTOLSÓ VENDÉG *nem figyel rá*: Belátom, hogy a sok rossz csók helyett jobb lett volna téged

feleségül venni. *Erőltetetten mosolyog.* Meg is tenném, ha a koporsóm nem volna már kifizetve.

A LEÁNYKA: *Indulni kell! Érti? Lerántja a szemfedőt az Utolsó Vendégről, kihúzza feje alól a párnát, és kifordítja a koporsóból. Azután fel akarja emelni, de nem tudja.*

AZ UTOLSÓ VENDÉG: *Én már szívesen fel is kelnék. De meg kell hálnom. Magam vagyok az oka. Pedig most már tudom, hogy egyedül téged szerettelek egész életemben. Most már mernék bízni ebben az érzésben, mint eddig soha. Nézz a szemembe. Ugye, látod?*

A LEÁNYKA *csüggedten:* Igen.

AZ UTOLSÓ VENDÉG: *És most segíts visszafeküdni. A Leányka besegíti a koporsóba. Takarj le a szemfedővel. Megtörténik. Tedd a fejem alá a párnát. Megtörténik. Figyelj majd rá, ha hozzák a fedelet, hogy rendesen csukják le. Kis aranykulcsa pedig maradjon nálad.*

A két munkás hozza a fedelet. A Leányka könnyörögve rájuk néz. Az Utolsó Vendég már lehunyt a szemét. A Leányka megsimogatja az arcát. Az Utolsó Vendég nem mozdul. Már halott. A födelet a munkások ráteszik a koporsóra. Az egyik átadja a Leánykának a kulcsot. A lány leguggol, eligazítja a szemfedőt, és bezárja a koporsót. A kulcsot a köténye zsebébe rejti. Egy mozdulattal elküldi a munkásokat. Egyedül van, keresztet vet. Kívül zaj.

A FŐPINCÉR *fekete kesztyűben:* A nagyságos úr apja és a rokonság.

A LEÁNYKA: *Jöhetnek.*

A szoba megtelik emberekkel. Négy barna csuklyás barát lép ki a tömegből. A Leányka várakozón körülnéz. A barátok megfogják a koporsót.

A Főpincér rendezi, csoportosítja a gyászolókat. Elindulnak. A lány elől. Azután bizonyos távolságban a többiek. A szereplők lépései lassúak, bizonytalanok. Sorban jönnek. Az Apa, a Nagymama, a rokonok, részben gyászba öltözve, részben nem. Mintegy észrevétlenül: a halott Anya, piros sapkás hordárok öten-hatan, a nők, pincérek, néhány feketébe öltözött pierrette, a bevezető farsangi jelenet szereplői. Kéményseprők, munkások, egy vasba öltözött lovag, egy pocakos, parókás bíró XVII. századi francia ruhában. Egy öreg pap főveggel és imádságoskönyvvel. Fiatal kántor, nagy ádámcsutkás, sovány ember, köpenyben, égő gyertyával énekel: *Laudate pueri dominum, laudate nomen domini...* A szereplők kivonulnak. Az ajtó becsukódik. Kívülről kántor éneke hallatszik. A színen egy ideig üres. Künn reggeli zaj. A kék fény lassan eltűnik, hó világít a háztetőkről a szobába.

A TAKARÍTÓNŐ balról jön, télikabát, színes szoknya, öreg arc. Csukott szájjal dúdol. Kezében lapát, seprő. Kinyitja az ablakot, söpörni kezd. Egyszerre leteszi a seprőt, és lehajol: No, ez itt maradt! Lehúzza az asztalról az abroszt, és költögeti az alvó vendéget. Kérem szépen, tessék felkelni. Reggel van. Meg tetszik fájni. Pista, Pista!

A BORFIÚ belép.

AZ UTOLSÓ VENDÉG feltápászkodik, bambán néz maga elé: Az ám, elaludtam egy kicsit... Tapogatja a derekát. Az asszony segíti a fölkelésben, egy kefével letisztítja. A Borfiú hozza a télikabátot, és feladja rá. Köszönöm, köszönöm...
Borralalókat ad.

A TAKARÍTÓNŐ: Isten áldja meg, nagyságos úr!

A BORFIÚ: Alászolgája!

AZ UTOLSÓ VENDÉG el.

A TAKARÍTÓNŐ nevet, kinyitja a nagy ablakot, és a
beözönlő napfényben kitárja a karjait: Jaj de szép
idő van!

Függöny

1911

HORVÁTÉK

Színjáték három felvonásban

Személyek

HORVÁT KÁLMÁN, GIMNÁZIUMI TANÁR
HORVÁTNÉ, A FELESÉGE
MÜLLER, NYUGALMAZOTT TANÁR,
HORVÁTNÉ APJA
IGAZGATÓ
IGAZGATÓNÉ
PATAKI JÓZSEF, TANÁR
PATAKINÉ, A FELESÉGE
MAYER LÁSZLÓ, SZÁZADOS
VÁRKONYI, FŐHADNAGY
SIMON, TISZTHELYETTES
BUKVICS TOSKO, FÖLDBIRTOKOS
VARGÁNÉ, LAKÁSDÓNÓ
MÁRI, SZOBALÁNY
JEAN, INAS
JULIETTE, SZOBALÁNY
ISKOLASZOLGA
BADICS, GIMNAZISTA
BOLTOSINAS
POSTÁS
NAPSZÁMOSOK

Személyek

Horvát Kálmán. Huszonnyolc éves gimnáziumi tanár. Szőke ember. Az első felvonásban kis bajuszt visel, és oldalt választja el a haját. A másodikban borotvált az arca, és a választék a középben van. A harmadikban is borotvált, de a választék oldalt a régi helyre kerül. Járása, egyénisége fiús, gyerekes. A harmadik felvonásban komolyabb, és a mozdulatai is lassúbbak, érettebbek, beszéde is lassúbb. Az első felvonásban szürke kockás ruhát visel, amelynek szabása elárulja, hogy készen vették. A második felvonásban kitűnő szmoking feszül rajta. A harmadikban jó kétsoros zöldes angol szövetrouha.

Horvátné. Huszonhat éves. Az első felvonásban piros színű fehér babos pongyola van rajta. A másodikban túldíszített sárga selyem estélyi ruha. A harmadikban fekete otthoni pongyola. Az első felvonásban kontyra csavarja a haját. A másodikban túl nagy estélyi frizurát visel. A harmadikban a fejtetőn a konty és köröskörül betétes fodorban van a haj.

Müller. Hatvanéves. Igen sovány, sápadt ember, de bajuszát festi. Ritka és rövidre nyírt őszes haja felfelé van fésülve. A fejtető kopasz. Emiatt fejének felső vonala előlről félkör alakú. Rózsaszín kockás ing. Ugyanilyen színű bő mandzsetták, amelyek körben vannak gombolva nagy rézgombbal. Ruhája szürke és bő. Fekete csokornyakkendőt visel. Cipője cúgos. Nadrágja rövid, úgyhogy leülésnél piros csíkos krémszínű harisnya kilátszik. Ezüst óralánc.

Igazgató. Ötvenéves. Középtermetű. Középen elválasztott szürke, dús haj. Magyaros, de nem kipedert bajusz.

Erős szemöldök. Barnás arcszín. Az első felvonásban szürkés utcai ruhát visel, de mellénye rövid, úgyhogy kilátszik az ing nyelve. Ugyanígy a második felvonásban, ahol igen hosszú zöld ferencjós-kát visel. Lánca arany. Cúgos cipő. Petőfi-gallér fekete csokorral.

Igazgatóné. Negyvenhat éves. Lilásszürke selyem estélyi toalett sok csipkével.

Pataki József. Harmincéves. Kissé pisze ember. Igen egészséges arcszíne van. Ferencjós-kában.

Patakiné. Huszonnyolc éves. Egyszerű, fehér batisztruha, amely a nyakon kicsit ki van vágva. Csinos és finom asszony. Komoly, de mindamelllett érzékinek látszik.

Mayer László. Harmincnyolc éves. Kissé kopott ember, de nagyon kihúzza magát. Kis bajusza hegyesre kipederve. Haját a füle fölött előrefésűli félkörben a homlok felé. Fekete haja a közepén van elválasztva. Atillát visel.

Várkonyi. Harmincéves. Sovány, magas ember. Igazi elegancia van a mozdulataiban. Angol bajusz. Igen magas gallért visel.

Simon. Huszonhárom éves. Kövéres, későn érő fiú. Bajusza igen gyér. Az egyes szálak nagy művészettel vannak bajuszpedróvel összegyűjtve. Igen gyakran nevet. Csak az orra alatt, alig nyitott szájjal mondja: Hehe. Ezalatt az arca nem változik.

Bukvics Tosko. Ötvenéves. Földbirtokos. Kövér ember. Pirosbarna arc. Gyér, rövide nyírt körszakáll, gyér fekete bajusz. Igen erős, elbizakodott hangon és bunyevácosan beszél tele torokkal. Mély e-vel nevet; ezt a hangot nem az ajkaival, hanem a torkában képezi. Fekete lüszterruhát visel fehér mellénnyel és vastag aranylánccal.

Badics. Felfésült hajú, igen komoly, sápadt fiú. Kabátujja rövid, úgyhogy a mandzsettából sok kilátszik. Gyakran igazgatja a mandzsettáit. Nadrágja gondosan vasalt. Szemüveget visel.

Mári. Csinos, piros arcú, 13—14 éves falusi lány. Fe-

hér rékli, sötétkék, erősen keményített kartonszoknya. Csíkos vörös-sárga vastag kötény. Koszorúba font gyér szőke haja van. Szoknyája alig ér térden alul.

Jean. Jóképű, tizenhét éves parasztfiú. Kopaszra van nyírva.

Juliette. Sovány, kacér szobalány. Púderezzi magát. Fekete ruha és fehér melles kötény.

Iskolaszolga. Negyvenéves, vörösseszőke, erőteljes egykedvű ember.

Vargáné. Harmincöt éves, erőteljes, szőke, kacér nő.

Boltosinas. Tizenkét éves, nagy fülű, sápadt kisleány, szalmakalappal.

Első felvonás

Horváték hálósobája. Reggel fél nyolc. Horvát az asztalnál ír. A felesége még az ágyban fekszik. A férfi fölkel, s lábujjhegyen a könyvszekrényhez megy. Kivesz egy könyvet. Lapoz benne, aztán visszateszi. Újra kiveszi, és becsukva a szekrényt, az asztalhoz viszi igen óvatos, lassú mozdulatokkal. Közben odapislog az ágyra, hogy nem ébresztette-e föl a feleségét. Az asszonynak csak a feje látszik a párnák közül. Horvát újra belemerül az írásaiba. Azután megnézi az óráját és csönget.

MÁRI nagy zajjal nyitja ki az ajtót.

HORVÁT felháborodottan: Pszt! Ne fordítsd föl a házat! Hozd be a reggelit!

MÁRI el.

HORVÁT csóválja a fejét, odamegy a felesége ágyának a lábához, és mosolyogva nézi az alvó asszonyt, aki fölnyitja a szemét, s dörzsölni kezdi az egyiket a bal öklével: Felébredtél, Pirikém?! Ez a haszontalan Mária ébresztett föl ugye?

HORVÁTNE nyafogva: Igen. Pedig olyan jól aludtam.

HORVÁT: Jól aludtál, fiacskám? Az ágyra ül.

HORVÁTNE: Jól.

HORVÁT: Nohát akkor jó reggelt kívánok! Megcsókolja kétszer cuppanósan. A két csók között ritmikus szünet.

MÁRI behozza a reggelit, és rájuk pislog: Tessék a reggeli, tekintetes úr. El.

HORVÁT: Fiam, én sietek reggelizni, mert ma nyolckor van órám.

- HORVÁTNÉ: Tudom: szombaton és kedden nyolckor.
 HORVÁT *sietve asztalhoz ül, tölt magának kávé, zsem-
 lét aprít bele, s tele szájjal enni kezd.*
- HORVÁTNÉ: Sokat dolgoztál már ma?
 HORVÁT: Nem volt időm. Mire felöltöztem, hat óra
 volt. Átjavítottam tíz dolgozatot, és csak azután
 írhattam egy keveset.
- HORVÁTNÉ: De ugye azért kész leszel a munkával ka-
 rácsonyra?
- HORVÁT: Mindenesetre készen leszek. *Öltözik.*
- HORVÁTNÉ *öltözik*: Istenem, csak ez sikerüljön, Kál-
 mán. Alig várom azt az időt, amikor az uram
 híres ember lesz. Az első díjat, Kálmán, a te mun-
 kádnak kell megkapnia. *Fésülködik, de csak úgy
 hevenyén, egy kis kendővel köti be a haját, pon-
 gyolát húz és papucsot.*
- HORVÁT: Azt én is szeretném, és elhiheted, hogy min-
 dent elkövetek.
- HORVÁTNÉ *az íróasztalról fölvesz egy lapot*: Magyar-
 ország geológiája. Írta Horvát Kálmán gimnáziumi
 tanár... Istenem, valahányszor elolvasom ezt,
 mindig fáj, hogy ebből egy betűt se tudok meg-
 érteni.
- HORVÁT: Sose bánd, fiam. Majd ha készen leszek, el-
 magyarázom neked a legfőbb dolgokat. No, de
 megyek. Kefélj meg, kérlek, egy kicsit. *Man-
 dzsettát húz. Babrál az asztalon.*
- HORVÁTNÉ *csenget.*
- MÁRI *megjelenik.*
- HORVÁTNÉ: Adja ide a kefét, nem látom sehol. Miért
 nincs a szekrény tetején?
- MÁRI: Mert a tekintetes asszony levette tegnap, és a
 mosdóra tette.
- HORVÁT: Ejnye, mit nyelvelsz?
- HORVÁTNÉ *keféli a férjét*: No, most fordulj meg. Hol
 találsz te, fiam, most sarat, nem tudlak megér-
 teni. *Leguggol és vakarja, keféli a nadrágszárat.*
- HORVÁT: Azt én se tudom!

HORVÁTNÉ: Na, készen vagy.

HORVÁT: Hát akkor szervusz, édesem! Tizenegykor hazajövök. Szervusz. *Hosszú csók.*

HORVÁTNÉ: Igaz, fiam, el ne felejtsem. Mára nincs már pénzem.

Szünet.

HORVÁT: Nincs pénzed?

HORVÁTNÉ: Két nappal elszámítottam magam. Ma szeptember 29-e van.

HORVÁT: Tyúha! Ez már baj.

HORVÁTNÉ: Nincs neked se?

HORVÁT: Bizony nincs. *Kiveszi a tárcát, keresgél.* Ötvenhárom krajcárom van.

HORVÁTNÉ: Hát akkor nem tudom, mit eszünk ma ebédre.

HORVÁT: Ez az utolsó cigarettám, látod, erre most rágyújtok, és útközben kieszelek valami jót.

HORVÁTNÉ: Jó, jó, de mindjárt kell ám a pénz.

HORVÁT: A levest szívesen elengedem, tudod.

HORVÁTNÉ: Hát akkor majd délben hozunk húst, és friss borjúszeletet csinállok. Jó?

HORVÁT: Igen, és csemegének szőlőt veszünk.

HORVÁTNÉ: Jó, jó, de honnan fogsz pénzt szerezni?

HORVÁT: Kölcsönkérek Pataki Jóskától öt forintot el-sejéig.

HORVÁTNÉ: És ha neki sincs?

HORVÁT: Akkor nem tudom, mit csinálunk... Lesz neki, lesz neki.

HORVÁTNÉ: No jó, de akkor siess haza a hússal. Itt a sarkon vedd Kovácsnál. Mondd meg neki, hogy szépet adjon, mert kicsavarom a nyakát.

HORVÁT: Jó, fiam — *rágyújt* —, úgy lesz.

HORVÁTNÉ: Pá!

Megsimogatják egymást.

HORVÁT el.

HORVÁTNE visszaül az asztalhoz, elővesz egy újságot — a négyoldalas reggeli vidéki lapot —, és olvasni kezd, azután csenget.

MÁRI megjelenik: Tessék!

HORVÁTNE: Tedd föl ezt a tejet újra. Kihűlt már.

MÁRI szó nélkül megfogja a lábost és viszi. Meztelen lábával nyitja ki az ajtót. Visszakiált: Egy ifiúr van itt!

HORVÁTNE kimegy az ajtóhoz.

BADICS hangja: Kezeit csókolom!

HORVÁTNE: Jó napot!

BADICS: A dolgozatokért jöttem, kérem alássan.

HORVÁTNE: Ja igen, mindjárt. Visszajön a szobába.

BADICS megjelenik az ajtóban, de kívül marad.

HORVÁTNE: Hanyadik osztály?

BADICS: Hatodik.

HORVÁTNE: Hatodik? Hát maga már hatodikos?

BADICS: Igenis. Mélyen elpirul.

HORVÁTNE: Hány éves?

BADICS: Tizenöt.

HORVÁTNE: Ez nagyon szép. Csak tizenöt éves, és már hatodikba jár.

BADICS a mandzsettáját igazgatja a bal kezén, mert lecsúszott, mivel ebben a kezében egy csomó könyvet tart.

HORVÁTNE: Na, itt van. Hatodik osztály. Magyar dolgozatok, ugyebár?

BADICS: Igen.

HORVÁTNE: Tessék!

BADICS: Köszönöm szépen. Kezeit csókolom! Mélyen meghajlik.

HORVÁTNE: Isten áldja meg!

MÁRI behozza a gőzölgő tejeslábost.

HORVÁTNE tejet mer magának.

Csengetés. Mária kiszalad.

MÜLLER *érces hangja* *kint*: A tekintetes úr már element? No jó, azért bemegyek. Szervusz, kislányom! *Belép.*

HORVÁTNÉ: Kezét csókolom, tatuska!

MÜLLER *homlokon csókolja a lányát.*

HORVÁTNÉ: Na, üljön le nálunk, tatuska. Tessék ide!

MÜLLER: Köszönöm, fiam. *Leteszi szürke bohém kalapját és a botját.*

HORVÁTNÉ: Hogy van?

MÜLLER: Örülök ennek a szép őszi időnek — *köhög —*, és köhögök. Különben elég jól érzem magam. *Cigaretta sodor egy kopott kis faszelencéből.*

HORVÁTNÉ: Lám, ha ilyeneket tesz. Hát nem megtiltották magának a dohányzást az orvosok?

MÜLLER *lassan beszél*: Az orvosok, fiam, úgy rendeznék be a világot, hogy minden a lehető legjobb és legszebb volna. *Elbeszélésszerűen.* Például nekem azt mondják, hogy egyem jóízűen, aludjak sokat, korán feküdjek le és efféle bolondságokat. Én pedig nem tudok jóízűen enni, nem tudok sokat aludni, nem tudok korán lefeküdni, és bármint csűröm-csavarom a dolgokat, hát csak a feketekávé meg a konyak esik jól, meg az éjfél utáni lefekvés. Bajos már ilyen korban megváltoztatni az életet. Nagyon bajos.

HORVÁTNÉ: Nem helyes, hogy a tatuska nem tesz semmit az egészsége érdekében. *Reggelizik.*

MÜLLER: Hagyjuk ezt, fiam. A nyugdíjamból? Inkább azt mondd meg, hogy hogyan vagytok ti. Nincs kilátás unokára, fiam?

HORVÁTNÉ: Ugyan, tatuska! *Eltakarja az arcát, nevet.*

MÜLLER: Azt hiszem, attól meggyógyulnék, ha meglátnám az első unokámat. *Töröli a szemét és a szemüvegét.* Hehehe... hehe...

HORVÁTNÉ: Meg aztán azt is mondták a tatuskának, hogy nem volna szabad olyan hangosan beszélnie. Ezzel is erőlteti magát.

MÜLLER: Megszoktam, fiam. Erről nem lehet leszokni.

Aki harminc esztendeig a világtörténelmet és a magyarok történetét adta elő, annak a hangja hozzáedződik a nagy eseményekhez. Emlékszel, fiam, amikor a francia forradalomról beszéltem a hatodikban, azokon a napokon minden reggel egy nyers tojást ettem. Attól aztán úgy dörgött a hangom, mint egy forradalmi szónoké.

HORVÁTNÉ: Nemhiába mindig imádták is tatuskát a diákjai.

Szünet.

MÜLLER: Mit csinál az urad?

HORVÁTNÉ: Köszönöm, jól van. Dolgozik a munkáján. Meg most az iskolában is több dolga van. Tudja, tatuska, az idén a nyolcadikban osztályfőnök.

MÜLLER: Nem tudod, hányan vannak az idén a gimnáziumban?

HORVÁTNÉ: Kálmán azt mondja, ha jól emlékszem, hogy háromszázhuszonketten. Igen: háromszázhuszonketten.

MÜLLER: Mikorára készül el a könyvével?

HORVÁTNÉ: Azt mondja, hogy karácsonyra.

MÁRI be: Tekintetes asszony, kérem, egy ember hozta ezt.

HORVÁTNÉ: Add ide! *Felbontja.*

MÁRI el.

HORVÁTNÉ *elolvassa*: Váltóintés.

MÜLLER: Melyik bankból?

HORVÁTNÉ: Az általánosból.

MÜLLER: Mennyire szól a váltó?

HORVÁTNÉ: Háromszáz forintra. *Sóhajt.* Nem értem, Kálmán olyan pontosan betartja a terminusokat, sohasem feledkezik meg a váltóról.

MÜLLER: Bizonyosan tudta, de nem volt pénze.

HORVÁTNÉ: No, az igaz, éppen ma fogyott el a pénzünk.

MÜLLER: Jómagam is gyöngén állok. Az ember, ami-

kor fiatal tanár, azt hiszi, hogy harmincévi szolgálat után nem fogja tudni elkölteni a kétezer forintját. Mire aztán elmúlik a harminc év, anynyi adósságot csinált, hogy a fizetése vagy a nyugdíja le van tiltva erről-arról, s marad neki annyi — *kedélyesen* — az élésre, mint amennyije harminc év előtt volt.

HORVÁTNÉ: Kálmán is azt mondja, hogy csak azért siet a munkájával olyan nagyon, hogy kikecmedjünk ezekből a váltókból. Szerényen él, s mégis a száz forintból minden hónapban elmegy húsz-harminc váltórendezésre. Ha meg törlesztést is kívánnak, akkor kapkodunk fűhöz-fához, és sült krumplit vacsorázunk. No, de ha készen lesz a Kálmán könyve, és megnyeri az Akadémia száz aranyát, ami egész biztos, akkor kifizetünk nyolcszáz forintot, a többi váltót egy banknál átírjuk egy nagy váltóra, és élünk, mint hal a vízben.

MÜLLER: Mennyi is az adósságotok?

HORVÁTNÉ: Kétezer-ötszáz.

MÜLLER: Harmincéves koromban nekem se volt több. Akkor írtam meg a *Zrínyi és Frangepán* című drámámat. Azt hittem, hogy ki fog húzni a csávából. Kaptam is nyolc babérkoszorút, rengeteg tapsot, előadták itten, Zomborban, Orosházán, Szatmáron, Veszprémben, és összesen százharminc forintot láttam belőle. Ez pedig elment. Sssty!

Szünet.

MÜLLER: Mi hír az öreg Mánicseről?

HORVÁTNÉ: Semmi.

Szünet.

MÜLLER: Tőle kellene pénzt kérni.

HORVÁTNÉ: Mondtam én már sokszor Kálmánnak. De azt válaszolta, hogy ezt az egyet nem teszi. Ha

már olyan jó gyámja volt neki, kitanított, gondját viselte, nem fog neki alkalmatlankodni tovább. Hiába mondom én Kálmánnak, hogy biztosan adna, hiszen olyan gazdag ember, Kálmán azt mondja, hogy ez nem volna ízléses dolog, ez visszaélés lenne a gyámja jóságával. És igazat is adok Kálmánnak, mint mindig. Látja, tatuska, ő olyan okos, jó ember, annyira tudja, mi a jó és helyes, hogy szó sem lehet másról, mint amit ő mond.

MÜLLER: Ebben az egyben nincs igaza Kálmánnak. Sokszor megmondtam neki.

HORVÁTNE: Kálmán azt mondja, nem is tellene öröme olyan pénzben, amelyet nem ő szerzett. S én sem bánom, szívesen összehúszom magam, meg dolgoztatok házi varrónővel, és magam díszítem a kalapjaimat, csak hogy úgy legyen, ahogy Kálmán kívánja. Tudja, tatuska, nem képzeli, mennyire irigyelnek engem a barátnőim, hogy olyan jól élünk az urammal. A múltkor azt mondja nekem Patakiné: „Te Piri, ti ketten már közmondásossá lesztek a városban: úgy szeretik egymást, mint a Horváték.” És az igaz is, az uram nélkülem nem megy sehova, ha nincs órája, hazasiet, sétálni megyünk, elmond nekem mindent...

MÜLLER: Boldogult édesanyád is arról ábrándozott, hogy én ilyen férj legyek. Megpróbáltam, de nem ment. Kálmánnak a természetében van ez, neki nem kell erőltetnie a dolgot.

HORVÁTNE: Tudja, tatuska, éppen úgy szeretjük egymást, sőt még jobban, mint a mézeshetekben.

MÜLLER: No, ezt én nem tudom, fiam, megérteni. Hiába is mondd nekem. De hát isten éltesen beneteket, én örülök ennek legjobban. Csak már látnám az unokámat! *Szemét töröli.*

MÁRI *bekiadt:* Tekintetes asszony, kérem!

HORVÁTNE *kimegy:* No, mi a bajod? *Félig csukva hagyja az ajtót.*

*Künn Horvátné és az iskolaszolga hangja.
Zavaros szünet.*

HORVÁTNÉ: No mi az, János bácsi?

ISKOLASZOLGA: A tekintetes úr azzal küldött, hogy mindjárt jön. Tessék csomagoltatni, mert utaznak. Meghalt a tanár úr gyámapja.

HORVÁTNÉ: Jézus Mária! *Félig rémült hang, de van benne örömsikoltás is.*

MÜLLER: Mi az, fiam? Mit mond? *Fölkel és lassan az ajtóhoz megy.*

HORVÁTNÉ: Mindjárt jön?

ISKOLASZOLGA: Igen.

HORVÁTNÉ *bejön*: Tatuska! *A vállára borul.*

MÜLLER: Mi lelt, fiam?

HORVÁTNÉ: Meghalt a Kálmán gyámapja. Most üzent az iskolaszolgával. Utazunk a temetésre. Istenem, mennyi pénzünk lesz! Mári, Mári, szedd ki a szekrényből a fekete ruhámat, és keféld ki!

MÁRI: Igenis.

HORVÁTNÉ: Jaj, tatuskám, ha nem szégyelleném magam, örülnék és táncolnék, mert gazdagok leszünk. Annyi pénzünk lesz!

MÜLLER: Hát ezt ne tedd, fiam, mert Kálmán rossz néven veheti.

HORVÁTNÉ: Igaza van, tatuska. Igaza van. Nem szabad semmi örömet mutatni.

MÁRI *hoz egy fekete ruhát*: Ez az, tekintetes asszony, kérem?

HORVÁTNÉ: Ez, ez. *Végigmustrálja. Itten varrd föl a zsinórt — a szoknyaaljra mutat — egy kis fekete cérnával.*

MÁRI: Igen. Kiviszi.

MÜLLER: Mondd csak, mennyire is becsülték az öreg Mánics vagyonát?

HORVÁTNÉ: Nem tudom. Megérhet a földje háromszáz-ezer forintot.

MÜLLER: Kérdés, hogy rátok hagyta-e. Az ilyen agg-

legényeknél sose lehet tudni. Kiderülhet, hogy egy régi gazdasszony a főörökös, a többit a kapucinus barátok és kórházak között osztja el, nektek pedig alig jut valamicske. Nem lehet azt sohasé biztosan tudni. Várjátok meg szépen, míg minden kiderül.

Szünet.

HORVÁTNE: Nohát én egészen biztos vagyok benne, hogy ránk hagyott mindent.

HORVÁT *megjelenik az ajtóban. Pár pillanatnyi csönd. Fekete, magas, fátyolos cilinderben és fekete kesztyűben van. Ezek a ruhadarabok kiríznak a többi közül. A színen levők nem tudják, hogyan viselkedjenek. Utána egy boltosinas jön dobozokkal: Szervusztok! Tegye csak ide. Pénzt ad; a mozdulat nagyzó. Ez a magáé. Elmehet. Az inas el. Szervusz, tata! Gyászos komolysággal fog kezét Müllerrel.*

HORVÁTNE: Nohát mondd el, fiam!

HORVÁT: Hát, kérlek szépen, ugye itt volt János?

HORVÁTNE: Itt volt.

HORVÁT: Azt mondta, hogy szegény jó gyámapám meghalt?

HORVÁTNE: Igen, mondta.

HORVÁT: Amint bementem az iskolába, a közjegyző őrök már várt engem, hogy a közjegyző halálátalánul kéret az irodájába. Bejelentem az igazgatónak, helyettest küld az osztályomba, megyek a közjegyzőhöz: „Ön Horvát tanár?” „Igen, én vagyok.” „Kérem, foglaljon helyet.” És elmondta, hogy szegény jó gyámapám tegnap délután meghalt a militicsi tanyáján, és a zombori közjegyzőnél van a végrendelete, és ma délután temetik. Én vagyok az általános örökös. És most, fiam, készülj, mert Szabadka felé indulunk fél tizenkettőkor. Délután negyed négyre ott va-

- gyunk. Már táviratoztam, hogy legyen kocsí a zombori állomáson. Azonkívül mindjárt hoznak egy bőröndöt, abba majd csomagolhatsz.
- MÁRI: Kérem szépen, most hozta ezt egy inas. *Igen finom sárga bőrtáskát tesz az asztalra.*
- HORVÁT: Tedd csak oda! *Hanyagul beszél.*
- HORVÁTNE: Hitelbe vetted?
- HORVÁT: Nem. A közjegyzőt megbíztam a hagyatéki ügy rendezésével. Véletlenül éppen ott volt Blau. Mindjárt följánlott ezer forint kölcsönt. Itt van! *Kiveszi a tárcáját. A piros terítős abroszon szétnyílik a kopott kis tárca sok bankóval.*
- HORVÁTNE: Látja, tatuska, megmondtam. Az én előérzetem nem csal. Jön János, és mondja, hogy meghalt a szegény jó gyámapád. Mindjárt mondom tatuskának, érzem, hogy mindenét ránk hagyta. Éppen ilyen bizonyos, hogy te fogod megnyerni az akadémiai díjat is.
- HORVÁT: Jó, hogy szólsz. A munkámat elzárom. Elutazunk, ne heverjen itt az asztalon. *Az íróasztal legalsó fiókjába dobálja a papírokat. Mi ez itt? A váltóintést fölveszi.*
- HORVÁTNE: A bankszolga hozta.
- HORVÁT: No, ezt mindjárt rendbe hozzuk. Ennekem ne küldözgessenek a nyakamra ilyen cédulákat.
- ISKOLASZOLGA *belép*: Alászolgálja, kezét csókolom! *Gramofont hoz.*
- HORVÁT: Jó, hogy jön, János. Tegye csak azt oda. Úgy ni. Ide jöjjön. Hallgasson ide. Ezzel elmegy a bankba. Mondja, hogy a Horvát tanár küldi. Azt a váltóját, amelyik ezen a papíroson fel van írva, adják oda magának. Maga pedig ad érte háromszáz forintot. A váltót pedig idehozza. Megértett?
- ISKOLASZOLGA: Igenis, tanár úr kérem! *El.*
- HORVÁT: Siessen!
- HORVÁTNE *a gramofont nézi*: Most vetted ezt, fiam?
- HORVÁT: Igen. Eszembe jutott, amint elmentem Reiner

előtt, hogy múltkor, mikor megnéztük, mondtad, mennyire szeretnél egy gramofont. Hát én beszóltam, hogy küldjék haza. Persze, most nem muzsikálhatunk; majd ha a gyász hónap letelt. Addig tedd csak oda a varróasztalra.

MÜLLER: És ez mi? *A dobozra mutat.*

HORVÁT: Ez — *bontogatja* — Pirinek apróság, amit többször úgy mondott, hogy kellene. Egy aufzacc, egy cukortartó, egy japán morzsalapát morzsakefével. Ugye, fiam, ezeket mondtad?

HORVÁTNE: Igen. *Hozzásimul.*

HORVÁT *szedegeti ki*: Gyufatartó az asztalra. *Mári, aki behozta a ruhát, száj tátva bámul.* Diszesebb gyufatartó. Azután egy kis doboz, gomboknak, apróságnak. Emlékszel, mennyire tetszett ez neked?

HORVÁTNE: Igen, fiam.

HORVÁT: Azután két kis majolika tál a falra. Hozd csak be a szerszámos ládát! Ezt mindjárt föl akasztjuk. Emlékszel, megbeszéltük: az egyik ide, a másik amoda jön.

MÁRI *el.*

HORVÁT: Azután egy arcképalbum. A családi arcképeket majd átrakod ide. Az a régi album már úgyis nagyon kopott. Azután egy arcképállvány a tatuska arcképének. Ezt mindjárt át lehet vinni a tiszta szobába.

HORVÁTNE: Igen, fiam. *Átmegy vele.*

MÁRI *bejön*: Tessék!

HORVÁT: Gyere, tartsd csak! *Fölszögezi a két tálat. A pesztra tartja a szögesládát és a kalapácsot. Így ni. Jó lesz, ugye?*

HORVÁTNE *közben visszajött*: Nem, egy kicsit föl jebb... Így jó.

HORVÁT *elkészül a másodikkal is*: Viheted. Azután egy levélmérő. Erre is szükség volt. *Az íróasztalra teszi.* A patentvasaló, amelyet annyira dicsértél. Más nincs. Mindent megvettem, amit előjegyzésbe vettünk. Látod? *Mutatja a tanári jegyzőkönyvben.*

HORVÁTNÉ: Igen, minden itt van.

HORVÁT: De még egy pont van itt. A tatuskát Abbáziába küldeni. Kedves tatuska, most egy szót se fogsz szólni, hanem még ma elutazol Abbáziába. Nesze, itt van kétszázötven forint. Ezzel elmegy. És ha szükséged lesz pénzre, írni fogsz. Ameddig jólesik, ott maradsz. Nem, egy szót se, tatuska, mert megharagszom rád. Így ni, tedd el jól.

MÜLLER: Köszönöm, gyermekeim. A hálátlanságot ugyan nem szabad bűnnek tekinteni, hanem igenis szabálynak — *köhög* —, amely alól lehetnek kivételek, de ez a túlságos jóság talán szükségtelen is, mert nem vagyok én olyan nagyon beteg.

HORVÁT: Ne protestáljon, tatuska! Nekem dr. Iványi azt mondta, hogy nincs ugyan semmi baja, de egy kis déli nap alaposan rendbe hozná a köhögését. Csak menjen mindjárt. Nem szabad késni egy napot sem. Annál hamarabb jöhet haza. Pá, a viziontlátásig! *Kituszkolja.*

MÜLLER: Pá, édeseim! *Mindkettőjüket megcsókolja.*

HORVÁT: De még ma elmenjen! És holnapután írjon ám Abbáziából!

MÜLLER: Isten veletek, drágáim! *Csókolózás.*

HORVÁTNÉ: Jól mulasson, tatuska. *Kikísérik. Visszatérve a szobába, Horvát és Horvátné összeölelkeznek, és soká úgy állnak. Édes Kálmánkám, látod... Majdnem sírva fakad.*

HORVÁT: Szegény jó gyámapám. Azt hiszi, hogy nem az öröm miatt könnyezik, hanem a gyámapja miatt. No, de sietnünk kell. Fél tíz. Tíz óráig helyettesítenek. Írnom kell az igazgatónak. Kétnapi szabadságra van szükségem, mert a temetés miatt Zomborba kell utaznom.

HORVÁTNÉ: A gimnáziumban nem tudják még?

HORVÁT: Nem.

HORVÁTNÉ: Nohát képelem! *Összecsapja a kezét és kinyújtózik.*

HORVÁT: Csak Pataki Jóska tudja. Vele útközben ta-

lálkoztam. Te, emlékszel, másfél órával ezelőtt itt, ezen a helyen azt mondtam neked, hogy Patakitől fogok öt forintot kölcsönkérni?

HORVÁTNÉ: Emlékszem. *Szepeg a nevetéstől.*

HORVÁT: Öt forintot, én, Pataki Jóskától! Hiszen életében nem volt egy csomóban ennyi pénze!

HORVÁTNÉ: Mennyi ez? Olvassuk csak meg, fiam!

HORVÁT: Minek?

HORVÁTNÉ: Mégis jó tudni.

HORVÁT: Száz, kétszáz... ötven.

HORVÁTNÉ: Az lehetetlen!

HORVÁT: Én is azt hiszem, hogy elvesztettem belőle valamennyit.

HORVÁTNÉ: Olvasd csak meg még egyszer!

HORVÁT: Száz, kétszáz, és öt darab húszkoronás. És itt a zsebemben is van még négy forint. *Kiszórja.*

HORVÁTNÉ: Hogy lehet ez? Ebből elvesztettél.

HORVÁT: Számítsuk csak össze. Váltótörlesztésre küldtem háromszáz forintot. Háromszáz. *Fölríja.* Tatuskának Abbáziára kétszázötven forint. Az iskolaszolgának adtam három forintot, Reinernél fizettem harmincöt forintot, a cylinder tíz, a kesztyű kettő, a táska tizennyolc, a gramofon száznegyven forint. Adjuk ezt össze. Nyolc és öt az tizenhárom és három az tizenhat. Egy meg négy az öt, meg egy az hat, meg három az kilenc, meg öt az tizennégy. Marad egy, meg egy az kettő, meg kettő az négy, meg három az hét. Az annyi mint hétszáznegyvenhat forint. Ezt levonva az ezerből, az annyi mint kétszázötvennégy. *Megdöbbennek, de csak egy pillanatra.* Eszerint nem vezett el semmi. *Zsebre dugja a pénzt.* No, te most siess öltözni. Én meg megírom az igazgatónak.

HORVÁTNÉ: Igen, fiam! *Leveti a pongyolát, fölhúzza a fekete szoknyát és kimegy.*

HORVÁT *lázasan ír.* Azután abbahagyja, fölugrik, és zsebre dugott kézzel körüljárja a szobát, megfog-

dossa a kirakott, újonnan vásárolt holmit, bele-
néz a bőrtáskába, megszagolja, majd újra az író-
asztalhoz ül, és folytatja az írást. *Kopogás: Sza-
bad. No, mit szoltak a bankban?*

ISKOLASZOLGA *be:* Azt mondták, mondjam meg a
tanár úrnak, hogy nem is volt az olyan sürgős.

HORVÁT: Igazán? No látja, kár volt sietni. De most
már mindegy. *Bedobja a váltót az egyik fiókba.
Kopogás. Tessék!*

IGAZGATÓ *belép.*

HORVÁT: Á, kedves igazgató úr! *Fölkel.*

ISKOLASZOLGA *mélyen meghajlik és elsomfordál.*

IGAZGATÓ: Szervusz, Kálmán! *Kezet fognak.* Kettős
kötelességet jöttem teljesíteni. Az egyik köteles-
ség szomorú, a másik örvendetes. A szomorú kö-
telesség a családotban előfordult gyászeset, gyám-
apád váratlan halála fölött érzett őszinte, baráti
részvétem kifejezése. A másik gratuláció, amely
mint egy nagy vagyon egyetlen örökösének jár
ki neked. Fogadd, kedves barátom, őszinte jókí-
vándságomat.

HORVÁT: Hálásan köszönöm, kedves direktor úr, mind
a kettőt. *Parancsolj, foglalj helyet.*

IGAZGATÓ *leül.*

HORVÁT *csönget:* *Egészen váratlan volt szegény jó
gyámapám halála. Semmit sem tudtunk róla, hogy
beteg lett volna. Igazi, egészséges falusi ember
volt. Sohasem láttam ágyban feküdni. Érthetetlen,
mi történhetett vele.*

IGAZGATÓ: Nem a guta?

HORVÁT: Valami ilyesfélének kellett történnie, mert a
nyáron azt írta, hogy az egészsége kitűnő.

IGAZGATÓ: Biztosan ez lesz, a guta.

MÁRI *be:* Tessék, tekintetes úr!

HORVÁT: Pardon! *A sarokba vonul Márival.* Szaladj
csak át a cukrászdába, és hozzád valamilyen jó
konyakot. *Az Igazgató hátrafülel.* Nesze öt forint.

Siess! Húzzák ki a dugót. Mondd, hogy a legfinomabbat adják.

MÁRI: Igen. El.

HORVÁT: Várj csak!

MÁRI *megáll, visszafordul*: Tessék!

HORVÁT: Mit fogsz mondani?

MÁRI: Hogy a legfinomabbat adják.

HORVÁT: De mit?

MÁRI: Kó... kó... valami kó...

HORVÁT: Konyak!

MÁRI: Konyak!

HORVÁT: Mondd magadban, amíg oda nem érsz!

MÁRI *el*.

HORVÁT *visszajön, leül*.

Kis kellemetlen szünet.

HORVÁT^{NÉ} *felöltözve belép. Régimódi, vállban bugygyos ruha*: Á, milyen kedves vendég! Jó napot, igazgató úr!

IGAZGATÓ: Kezét csókolom! Kezet fog. Éppen arról beszéltünk Kálmánnal, hogy gyámatyjának sajnálatos halálesete milyen váratlanul jött.

HORVÁT^{NÉ}: Kálmán gyámapja, ha jól tudom, sokat betegeskedett, szegény.

HORVÁT: Nem, fiam, rosszul emlékszel. Egészséges tanyai ember volt, aki sohasem feküdt ágyba.

HORVÁT^{NÉ}: Ezt nem tudtam. De hát akkor mi baja lehetett?

IGAZGATÓ: Valószínűleg gutaütést kapott. Ez a leggyakoribb, ha hirtelen halálról van szó.

HORVÁT^{NÉ}: Ez a legvalószínűbb.

MÁRI *belép*.

HORVÁT^{NÉ}: Hozd csak ide!

MÁRI *becsomagolt üveget ad oda*.

HORVÁT^{NÉ} *elveszi. Fölkel. A másik szobába megy*.

Kis kellemetlen szünet.

IGAZGATÓ: Neked, kedves barátom, ugyebár most szükséged van egy kis szabadságra?

HORVÁT: Igenis, igazgató úr! Éppen most akartam neked írni. Egy óra múlva indulunk. Utazunk a temetésre. Esetleg csak holnapután jövünk meg. Ha lennél kedves a helyettesítést elintézni.

HORVÁTNÉ *konyakot és kis borospoharakat hoz be.*

IGAZGATÓ: Hát nézd csak, kedves Kálmánkám! Adok én neked egyheti szabadságot, hozd rendbe a dolgaidat, amint neked az időbeosztás leginkább megfelel, és azután egy hét múlva jelentkezz.

HORVÁT: Igen. Nagyon köszönöm. Ezenkívül engedd meg, kedves igazgató úr, hogy a kezeidhez ötven koronát juttassak, mint jutalomdíjat egy pályázatra. Tessék. Ezt a pályázatot a hatodik osztályosok számára tervezem egy, a történelemtudományok köréből vett, szabadon választott dolgozat jutalmazására.

IGAZGATÓ: Helyes. Hát akkor én ezt elteszem. Légy szíves, kérlek, még egyszer közölni velem az instrukciódát, hogy följegyezhessem. Ugyebár — *noteszt vesz elő* — a történelemtudományok köréből. *Ír.*

HORVÁT: Igen.

IGAZGATÓ: Hatodik osztály.

HORVÁT: Igen.

IGAZGATÓ: Ötven korona. Így ni. És milyen legyen a pályázat jellege?

HORVÁT: Mondjuk, Horvát tanár által Tegzes Mihály történetíró emlékére alapított történelmi pályázat.

IGAZGATÓ: Helyes, ez jó lesz. *Koccintanak.*

HORVÁT: Ne ítélj el, igazgató úr, a múlt héten a lány eltörte a pálinkáspoharainkat.

HORVÁTNÉ: Olyan kellemetlen.

IGAZGATÓ: Ugyan kérlek! *Kiüssza az egész borospohárnyi konyakot. Ah!*

HORVÁT *tiszteletből szintén kiüssza.*

IGAZGATÓ: Hanem nektek már készülőtnök kell. Ajánlom is magam. Jó utazást kívánok, nagyságos asszonyom! Szervusz, Kálmánkám! Hát mondom, egy hét múlva gyere be az irodámba.

Kikisérük. Visszajönnek. Sietnek.

HORVÁT: Add csak ide, fiam, a másik cipőmet és a fekete ruhámat.

HORVÁTNE: Bocsáss meg, a fekete nadrágot még nem értem rá kijavítani.

HORVÁT: Nem baj. Ez egészen jó lesz. Szürke úgyls.
Leveti a kabátot, a mellényt, és fölhúzza a fekete mellényt és a ferencjósát. Így ni.

HORVÁTNE: Még a fekete nyakkendőt. *Odaviszi.*

HORVÁT: Köszönöm. De most már pakolj ám!

HORVÁTNE: Igen.

HORVÁT: Csak fehéreműt két napra valót. Más nem kell. Fésűt — *odaviszi* —, kefét, a fogkefét. *Cipőt vált.*

HORVÁTNE: Szappant?

HORVÁT: Azt veszünk. Nem kell.

HORVÁTNE: Törülkőzöt?

HORVÁT: Azt kapunk a szállodában.

HORVÁTNE: Gászfátyol kell, fiam, a kalapomra.

HORVÁT: Jó, majd útközben bemegyünk a kalaposnéhoz.

HORVÁTNE: Az igazat megvallva, elkelne egy új gyászkalap, mert hiszen szegény jó gyámapádat úgyls legalább egy hónapig gyászolnunk kell.

HORVÁT: Jó, hát majd veszünk útközben egy új kalapot. Mária! *Csönget.* Mária! *A pesztra megjelenik.* Hozz egy bércocsit!

MÁRI: Igenis. *El.*

HORVÁT: Nézzük csak, mi kell még!

HORVÁTNE: Majd én elzárok mindent. Te is zárd be a könyvszekrényt. És azután minden kulcsot ide tesszük az íróasztalod fiókjába.

HORVÁT: Elég, ha bezárjuk a szobákat. Nem?

HORVÁTNE: Talán az is elég. És adj Márinak pénzt, hogy vehessen magának ebédet, vacsorát.

HORVÁT: Elég lesz három napra három forint?

HORVÁTNE: Hiszen az egész háztartásunk napi kiadása ennyi! Egy forint egy napra.

HORVÁT: Ugyan kérlek! Hadd legyen neki is jó napja. Eleget evett hajába főtt krumplit velünk együtt.

MÁRI be: Itt a kocsi.

HORVÁT: Nesze három forint. Vigyázol a házra, és ebből a pénzből főzz magadnak, ha van kedved, vagy hozz a kiskocsmából a sarokról ennivalót. Négy-öt nap múlva visszajövünk. Ha valaki keres, megmondhatod, hogy Zomborba mentünk a gyám-
apám temetésére.

MÁRI: Igenis.

HORVÁT: Várj! Ezt vidd ki a kocsira. *Becsukja a táskát.*

A lány el. Horvát karjára veszi a kopott felöltőt, a felesége fogja az esernyőt, körülnéznek és lassan kimennek.

HORVÁTNE: Jól zárd be az ajtót.

Zárcsattogás hallatszik.

HORVÁT: Hopp, valamit elfelejtettem! *Zár csattog. Horvát visszajön.*

HORVÁTNE: Mit, fiam?

HORVÁT *körülnéz, bután bámul maga elé:* Semmit. Igazán nem tudom, mit akartam. *Újra kimegy, és bezárja az ajtót; az előszobaajtó csukódása is hallatszik. A szin néhány másodpercig üresen áll.*

Függöny

Második felvonás

Horváték új szalonja. Jobbra ablakok, balra ajtók, fenéken nagy nyitott üvegajtó, amelyen át az egész ebédlő látszik. Tíz hónappal később. Nyári este. Tizenegy óra. A szalon izléstelenül, de gazdagon berendezett új szalon. Japán napernyők a falon, kényelmetlen, formátlan kis bútorok, arcképek berámázva. Vörös tapéta arany mintákkal. Rövid vörös zongora, szálnalmas, rikító szőnyegek, izléstelen barokk csillár. Villanyvilágítás. Háttérben az ebédlő. Az ajtók széttárva. Hosszú asztal látszik, tele üvegekkel, edényekkel. A társaság vacsora végi zshivajban. Koccintanak. Horvátné háttal ül a szalon nyitott ajtajának. Hátul is mélyen kivágott estélyi ruha van rajta. Frizurája szép, nagy.

HORVÁTNÉ föláll: *Hölgyeim és uraim, egészségünkre! Biztos, csengő hangon mondja, mintha kissé be volna csípve. Kezet fog a szomszédjával. Általános kézfogások és kézcsókok. A társaság lassan a szalonba vonul.*

MAYER: Halljuk a háziasszonyt! Nagyságos asszonyom, ugye lesz kegyes most valami szépet játszani nekünk?

HORVÁTNÉ: Ugyan, Mayer!

TISZTEK: Halljuk! Halljuk!

HORVÁTNÉ: De hát mit játszszak? *Leül.*

MAYER: Az új nótát.

HORVÁTNÉ: Nem bánom, de már annyira unom.

MAYER: De hiszen csak tegnap tanultuk meg, és ilyen hamar megunta?!

HORVÁTNÉ *nem felel. Belekezd a dalba: „Elrepült a darumadár...”*

A társaság, amely közben elhelyezkedett, csak az első taktusokat hallgatja, aztán halkán beszélgetni kezd, úgyhogy a dallal végül már csak Mayer és Horvátné törődnek.

IGAZGATÓNÉ *különvonult a férjével; az előtérben álló két fotelben ülnek: Jó vacsora volt, tagadhatatlan, de csupa extra étel, úgyhogy igazán jóízűt nem ehetett az ember.*

IGAZGATÓ *szivarozik: Gazdag emberek, tehetik.*

IGAZGATÓNÉ: No, ha nekem százezer forintom volna, akkor is többre becsülném a jó csirkepaprikást, mint ezeket a gezemicéket.

HORVÁTNÉ *felugrik: Nem, nem tudok játszani, annyira izgat a Király-díj. Már itt kellene lennie a sürgönynek.*

MAYER: Azt hiszem, fél órán belül meg fog érkezni.

HORVÁTNÉ: Olyan szépen megkértem Lacit, hogy azonnal sürgönyözzön, és ő háromszor is megígérte. Hát ne legyen ideges a pénzemért?

PATAKI *odalép: Milyen sürgönyt vár, nagyságos asszonyom, ha szabad érdeklődnöm?*

HORVÁTNÉ *félvállról: A Király-díjra megfogadtam báró Szentessy Pista lovát ötszáz forinttal, és várom a sürgönyt Pestről, hogy nyertem-e vagy vesztettem.*

PATAKI: Ma van a Király-díjért a futtatás?

HORVÁTNÉ: Igen, és Mukics Laci megígérte, hogy rögtön sürgönyöz.

PATAKI: Nagyságos asszony látta a lovat?

HORVÁTNÉ: Nem láttam, de Mukics Laci azt mondta, hogy biztos nyerő, és fogadtam rá.

PATAKI: Hát csak így távolról is lehet lóversenyen játszani?

HORVÁTNÉ: Igen. A bukmékernek elküldtem a pénzt, és ha nyerek, megkapom a háromszorosát.

PATAKI: Ez kellemes dolog! *Beszélgetnek.*

IGAZGATÓNÉ: Az ember nem tudja elhinni, hogy ez a derék, kedves asszonyka ilyen haszontalan, affekta, kacér teremtéssé változott.

JEAN *észrevétlenül hátrahívja az ebédlőbe Horvátot.*

IGAZGATÓ: Mit csinálsz, kérlek, ha ez a mániájuk: tiszték és katonatiszték...

IGAZGATÓNÉ: Azok rontották el az urát is. Jutott volna eszébe neki azelőtt három napig elmaradni!

HORVÁT *sürgönnyel a kezében a fenéken belép:* Piri, veszítettünk!

HORVÁTNÉ: Mutassa! Hazudik!

HORVÁT: Tessék. *Odaadja.*

HORVÁTNÉ: Nohát, ez hihetetlen!

HORVÁT: Mi a hihetetlen? Hogy veszített ötszáz forintot? Én is veszítettem háromszázat.

HORVÁTNÉ: Hát maga is játszott?

Az egész társaság figyel.

HORVÁT: Igen. Egy kis zsebpénzt szerettem volna szerezni.

HORVÁTNÉ: Laci ezt sürgönyzi: „Meglepetésre a Selley-istálló négyévese, Pontius érkezett be öt hónossal Csillag előtt.” Hallott erről a lóról, Mayer?

MAYER: Nem, nagyságos asszonyom, nem is volt a favoritok között.

HORVÁTNÉ *ráüt a férje vállára:* Maga az oka, barátom, hogy veszítettem: ugyanarra a lóra fogadott, és elrontotta a szerencsém. Majd kap még ezért!

VÁRKONYI: Na, azt én is szeretném látni, Kálmán, hogyan pofoznak téged!

HORVÁT: Ne kívánd azt, barátom, látni, mert megեսne rajtam a szived. *Nevetés.*

IGAZGATÓNÉ az urához: Utálatos egy asszony.

HORVÁT: Kedves direktor úr, ugyebár neked nem mutattam még meg az új gramofonomat?

IGAZGATÓ: Nem, nem. *Fölkel.*

HORVÁT: Ez érdekelní fog. Gyere csak, kérlek. *Belekarol.* Volt már két másik, de ezt egy se közelitette meg. Ennek a tölcsére el van rejtve ebbe a ládába... *Magyaráz.*

HORVÁTNE: Jaj, itt az én édes cicám! *A zongora mellett kacéran leguggol, és előszedi a macskát.* Gyere, te cukros, édes Micurkám! *Csókolja!* Így ni! *Fölveszi, és leül az Igazgatóné mellé.* Nézd, Emma, hát nem ennívaló?

IGAZGATÓNÉ: Remek macska!

HORVÁTNE: A legnagyobb angóra volt, amit Pesten csak kapni lehetett. Kálmán a születésnapomra lepett meg.

PATAKI *magára maradt. Idegesen nézegeti a feleségét, akivel Várkonyi foglalkozik.*

SIMON: Háromszáz forintot azért nem ér!

HORVÁTNE: Nem ér? Hát hogy beszélhet ilyet, magagyalázatos? Az én Micurkámát nem adnám hatszázért se, ezerért se! *Csókolja.*

SIMON: Tessék csak elgondolni — *nevet* —, micsoda finom csikót lehet kapni — *nevet* — ezért a pénzért.

HORVÁTNE: Nekem máma ne beszéljen lovakról! Többet nem törődöm velük. Csalódtam Pontiusban. A lovakkal én leszámoltam. *Hahotázik.* Nincs igazam, Emma?

IGAZGATÓNÉ: Teljesen igazad van, édesem!

HORVÁTNE: Mikor voltál Kovácséknál?

IGAZGATÓNÉ: Tegnapelőtt.

HORVÁTNE: Mit csinálnak?

IGAZGATÓNÉ: Készülnek a nyaralásra.

HORVÁTNE: Mi is törjük a fejünket Kálmánnal, de

nem tudunk határozni. Valószínűleg a Tátrába megyünk, csak az a kár, hogy rémesen drága.
IGAZGATÓNÉ *fojtottan*: No, ami a drágaságot illeti, az nektek — azt hiszem — mindegy. Meddig voltatok Velencében?

HORVÁTNÉ: Ó, csak egy hétig.

IGAZGATÓNÉ: Hallom Irmától, gyönyörű dolgokat hoztatok.

HORVÁTNÉ: Igen, ezeket mind ott vettük. Ezt a tüköröt, aztán azt is — *egy másik tükörrre mutat* —, aztán egy nagy állótükröt is vettünk, az a hálószobában van. Ebből a kis galambos medencéből minden szobába vettünk egyet, mert Kálmánnak végtelenül tetszett. Ezt a csipkehuzatot, amit itt látsz, a csipkegyárban vettem.

IGAZGATÓNÉ: Nagyon szép. És mondd, édesem, menyibe került?

HORVÁTNÉ: Hatszáz líra volt.

IGAZGATÓNÉ: Nem is drága, ha vesszük, hogy a brüsszeli csipkék tíz-húszezer forintba is belekerülnek.

A velencei holmi kézről kézre jár.

HORVÁT *harsányan*: A búcsúinduló. *Megindítja a gramofont.*

Katonabanda hallatszik.

PATAKINÉ, *akivel állandóan Várkonyi főhadnagy foglalkozik*: Jaj de remek!

VÁRKONYI: Egy kis bosztont, nagyságos asszonyom!

PATAKINÉ: Nem tudok bosztonozni, főhadnagy úr!

VÁRKONYI: Milyen kár! *A szemébe néz.*

PATAKINÉ: Tudja, egy férjes asszonynak nincs ideje az effélet megtanulni, pedig nagyon szeretném, igen szép tánc.

VÁRKONYI: Attól függ, kivel táncolja az ember!

PATAKINÉ: Nem, általában szép tánc.

PATAKI: Főhadnagy úr, hol tanulta?

VÁRKONYI: Én, kérlek, alássan, egy barátomtól, aki Budapesten különórakon tanulta egy kitűnő táncmestertől.

PATAKINÉ: Tanítsa meg az uramat, főhadnagy úr, majd tőle én is megtanulom.

VÁRKONYI: Nagyon szívesen. Tudod, kérlek, jól a valcert?

A gramofon elhallgat. A társaság egy része köréje gyűlt. Úgy látszik, Horvát magyarázza a szerkezetet.

MAYER: És aztán hogy mulattatok?

SIMON: Elmentünk az Európába. Éppen ott voltak — *nagyon nevet* — Bukvics Toskóék. Az öreg pezsgőzött és a cigányokkal mulatott. Mikor — *nevetés* — minket meglátott, persze — „Szervusz, kedves öcsém, jössz ide mindjárt!” — ránk köszöntötte a trojanicát. Mondom magamban, innen reggelig el nem szabadulok, de kötekedni sem akartam az öreggel, hát kiittam, s leültem. „Szervusz, szervusz!” Ott volt Lázár Pista is. Ismered őt, százados úr?

MAYER: Nem.

SIMON: Az öreg Tosko unokaöccse. Egy igazi úrifiú, elegáns gyerek, jóképű, tartalékos huszárhadnagy. *Igen komolyan.* Egy igazi úrifiú.

MAYER: No és aztán?

SIMON: Hát, barátom, ott maradtunk reggeli négyig. Akkor hazabratiztuk az öreget. Öten-hatan még bementek hideg sonkára, mert most nincsen ott-hon a felesége. Én persze sutty haza — *nevet* — megmosdani és kirukkolni. Úgy hallom, még ma is ott vannak.

HORVÁT: Nekem megígérte Tosko bácsi, hogy eljön.

Azt mondta, ha józan lesz, eljön vacsorára, ha részeg lesz, akkor reggelfelé állít be.

VÁRKONYI: Tosko bácsit délután benn láttam a kaszinóban ferblizni Pálffy Ferivel, Borzsó Gyuszival és Werner őrnagy úrral. Alig látott az öreg. Egyszer el is aludt az asztalon, de folyton nyert. Mesés szerencséje van. Előtte legalább hat-hétszáz forint volt. Akkor a főpincértől kérte a számláját. Átnézte, egyszerre meglátta, hogy valamit felírtak neki, amit nem is rendelt, ezt levonatta, kifizette a ceppet, azután lefeküdt aludni.

HORVÁT *ezalatt hátramegy az ebédlőbe, pezsgőt tölt, és intézkedik, hogy az inas körülhordja.*

MAYER: Ezért tudta magát ez a paraszt ennyire megszédni.

SIMON: Engedje meg, százados úr, talán mégsem egészen paraszt, hiszen az anyja egy Kolosi, Kolozsváry lány volt.

MAYER: Egy úrnak ilyen esetben eszébe nem jut átnézni a számlát. Kifizeti, és ad a főpincérnek még öt-tíz koronát, aszerint, hogy mennyit nyert. *Körülnéz, hogy élvezze a hatást.* Mert ha ezer koronán felül nyert egy kártyás, akkor legalább tíz korona borral való kötelező.

VÁRKONYI: Ugyanezen a nézetem vagyok. Határozottan. Ugyanezen a nézetem.

PATAKI: Engedelmet kérek, de tegyük föl...

MAYER *főlényesen*: No, mit akarsz föltenni?

PATAKI *gondolkodik*.

PATAKINÉ *súgva*: Mondd csak bátran, amit akarsz.

PATAKI: Tegyük föl, kérem, hogy ezer koronát nyerek. *Elfogultan.* Nekem ez olyan nagy pénz, hogy örömben nem tíz, hanem ötven koronát adok a főpincérnek. De elképzelhető, hogy egy gazdag embernek ez egyáltalán nem sokat számít, neki ez nem nagy eset, nincs is oka arra, hogy nagyon örüljön. *Mind elfogulatlanabb.* Érthető te-

- hát, ha nincs impulzusa csak úgy ajándékozgatni a pénzt.
- MAYER: Helytelenül ítéled meg az ügyet, kedves barátom, egészen helytelenül. Fejre fordított logika. *Nevet.*
- VÁRKONYI: Nem, felfogásod nem állhat meg.
- PATAKINÉ *súgva*: Okosan beszéltél, fiam. Amit mondtál, olyan igaz, mint kétszer kettő négy.
- VÁRKONYI: Kérlek, Kálmán, egy pillanatra.
- HORVÁT: Parancsolj!
- VÁRKONYI: Kölcsönözhetsz nekem elsejéig száz koronát?
- HORVÁT: De kérlek, hogy kérdezhetsz ilyet?! Örömel. Holnap délelőtt személyesen viszem el a pénzt.
- VÁRKONYI: Nem adhatnád át mostan, mert reggel rendeznem kell egy váltómat?
- HORVÁT *kissé zavarban van*: A kereskedelmi bankból kell reggel pénzt hoznom. Talán úgy rendezzük a dolgot, hogy én már tízkor elmegyek hozzád, és elviszem az összeget.
- VÁRKONYI: Nem volnál szíves akkor már ott rendezni a váltót is? Épp a kereskedelmi bankban van huszonöt korona törlesztésem és hetvenhárom korona kamatom.
- HORVÁT: Kész örömmel. Add ide a váltót!
- VÁRKONYI: Tessék. *Tárcájából átadja.*
- HORVÁT: Nyugodt lehetsz. Hanem most szólok, hogy hozzák már az italt. *A háttérben Jeannel tárgyal.*
- VÁRKONYI: Kadét!
- SIMON *odalép*: Parancsolsz, főhadnagy úr?
- VÁRKONYI: Mondd, kérlek, tudsz-e arról, hogy vége van-e már az örökösödési eljárásnak Kálmán öröksége ügyében?
- SIMON: Nem tudok semmit.
- VÁRKONYI: Van most pénze Kálmánnak?
- SIMON: Tegnap a kávéházban nagy pénzt nem láttam

nála, csupán néhány húszkoronást és egy ötvenkoronást.

VÁRKONYI: Kezd nekem gyanús lenni ez a dolog.

SIMON: Miért, kérlek?

JEAN *pezsgőt hoz eléjük. Isznak.*

VÁRKONYI: Mindenütt azt beszéltek, hogy Kálmán háromszáz hold földet örökölt. Mennyit ér ennyi föld? A te apád földbirtokos, neked tudnod kell.

SIMON: Megér vagy kétszázezer forintot.

VÁRKONYI: Biztos vagy ebben?

SIMON: Hogyne. Bácskai föld, prima föld, ezt hallottam.

VÁRKONYI: Kezd nekem ez a dolog nem tetszeni.

Mayer és Horvátné az előtérbe jönnek.

HORVÁTNÉ: Nem, holnap nem mehetek.

MAYER: Drága, édes Piri, holnap kell jönnie. Kérem mindenre, éppen holnap.

HORVÁTNÉ: Nagyon későn sötétedik.

MAYER: De hát ha meglátják is. Azt mondja, hogy a varrónőnél volt. Jól tudja, hogy csak a maga kedvéért költöztem abba a házba.

HORVÁTNÉ: Ez nagyon szép volt magától. *Naivul.* Igazán nagyon szép, nagyon ügyes, snájdig dolog. Sokszor mondtam magának, hogy mennyire tetszett nekem ez az ötlet, de nézze, mégis...

MAYER: Ne habozzon, aranyos Pirike, mert — becsület szavamra mondom — még ma éjszaka föbe lövöm magam, ha nem mondja, hogy igen.

HORVÁTNÉ: Maga kiálthatatlan! Hiszen még csak négy napja, hogy ott voltam.

MAYER: Már négy hosszú-hosszú, rettenetesen hosszú nap. El kell jönnie, drágám, el kell jönnie!

HORVÁTNÉ *mosolyogva*: Nem.

MAYER: Maga kegyetlen!

HORVÁTNÉ: Hát most az egyszer én is az leszek. Maguk férfiak azt hiszik, hogy maguknak nem szabad egy kicsit szenvedniök.

MAYER: Pirike, én még az éjjel főbe lövöm magam.
HORVÁTNÉ *mint aki előre elhatározta*: Kérem, amint jónak látja. *Patakinéhez megy*. Kedves Irmám, szeretnék tőled valamit kérdezni.
PATAKINÉ: Kérlek szépen.
HORVÁTNÉ: De őszintén felelsz.
PATAKINÉ: Igen.
HORVÁTNÉ: Kérlek, ne érts félre. Azt hallottam, hogy a városban pletykáznak rólam. Állítólag, hogy én Mayerrel udvaroltatok magamnak. Ez olyan kellemetlen nekem. *Mosolyog*. Szeretném tudni, hogy mit hallottál erről.
PATAKINÉ: Én is hallottam ezt többektől.
HORVÁTNÉ: Mondd, kiktől.
PATAKINÉ: Többektől, akik láttak benneteket sétálni az utcán. Téged és Mayert. Például egyszer a szobalányom azt újságolta, hogy együtt látott titeket.
HORVÁTNÉ *mosolyogva*: Roppant kellemetlen. És mondd, még mit hallottál?
PATAKINÉ: Megjegyzéseket.
HORVÁTNÉ: Például mit?
PATAKINÉ: Összevissza, különböző dolgokat.
HORVÁTNÉ: Kérlek, aranyos Irmám, mondd el. Ne tarts attól, hogy megsértesz. Légy őszinte.
PATAKINÉ: Például valaki csodálkozott, hogy majdnem mindig egyedül sétálsz a tisztekkal vagy Mayerrel, és az urad nincs veletek.
HORVÁTNÉ: De hisz ez magától értetődik, fiam. Az nem elegáns, ha a férj folyton ott lóg. Sőt, egyszerűen nevetséges. Ezt maga Kálmán mondta.
PATAKINÉ: Igen. Vannak, akik Kálmánt okolják. Azt mondják, hogy ő kívánja tőled, hogy így viselkedj.
HORVÁTNÉ: Van benne valami. Azaz, hogy is mondjam neked, egyszóval Kálmán nem tartja elegáns dolognak a féltékenykedést és azt, ha egymás dolgaiba bizonyos határon túl beleavatkozunk.

És én a magam részéről ezt csakugyan szépnek fessnek tartom. De azért ne hidd, hogy Kálmánnal nem vagyunk a legjobb barátságban. Ebéd alatt például a legkedvesebben mulattat engem, virágot hoz majd minden nap, kezét csókol, megkérdezi, nincs-e rá szükségem, vagy hogy beleegyezem-e, hogy a délutánt együtt töltsük.

PATAKINÉ: És ha nem egyezel bele?

HORVÁTNÉ: Akkor elmegy a kaszinóba kártyázni, vagy kimegy Várkonyi főhadnaggyal, és célba lönek a lőtéren. Ezenkívül naponta délelőtt egy órát vív. Nagyon elfoglalja magát.

PATAKINÉ: És a könyvén nem dolgozik, amiről egyszer beszéltél, hogy pályázni fog vele az Akadémián?

HORVÁTNÉ *megvetően*: Azt félretette. Most nem foglalkozik ilyen dologgal. Minek? Nincs már rászorulva az Akadémia száz aranyára. *Affektálva nevet.*

PATAKINÉ: Az igaz.

Szünet.

HORVÁTNÉ: Mit is akartam még neked mondani? Ja igen! Még valamit akarok tőled kérdezni, kedves Irmám. Hogy is mondjam csak? Hallottál olyasvalamit említeni, hogy megcsalom az uramat?

PATAKINÉ: Azt nem!

HORVÁTNÉ: Nem? *Várakozóan.*

PATAKINÉ: Csak azt mondták, hogy udvaroltatsz magadnak.

BUKVICS *belép a fenéken. Pocakos, alacsony ember. Világos lüszterruha, barna arcszín, kis gyér szakáll.*

TÁRSASÁG: Itt a Tosko bácsi! Á, szervusz! Bravó! Éljen! Éljen!

BUKVICS: Hol van a háziasszony? *Kissé dülöngélve előrejön.* A kezeit csókolom, nagyságos asszo-

nyom. Remélem, nem haragszik meg rám, hogy kicsit elkéstem, de ki kölltetett magamat aludni.

Nagy nevetés.

HORVÁTNÉ: Dehogy veszem rossz néven, kedves Tosko bácsi. Csakhogy eljött. Szép magától.

PATAKI: Ez a paraszt! *A feleségéhez.* Látod, fiam, halatlan, hogy mit meg nem engednek maguknak ezek a bugrisok. Azt hiszi, mert neki ezer holdja van, hát szabad akárhová beállítania részegen.

PATAKINÉ: Talán az öreg régi ismerőse Horvátéknak.

PATAKI: Az ördögöt régi. Két héttel ezelőtt ismerkedtek össze Kálmánnal a kaszinóban. Éppen ott voltam. Most van először itt, és részegen jön.

BUKVICS *kedélyesen, gőgösen sorba kezel a vendégekkel.*

PATAKINÉ: Igazán nem értem, micsoda élvezetet jelent Horvátnek az, hogy ilyen alakokkal barátkozik.

PATAKI: A pénz, fiam. Azért, mert ez is gazdag ember.

BUKVICS: Kedves, édes nagyságos asszonyom. Hát kapok-e valami harapnivalót?

HORVÁTNÉ: Hogyne, az istenért! Jean!

JEAN *megjelenik:* Parancs!

HORVÁTNÉ: Szervírozzon a nagyságos úrnak hideg borjúsültet, kaviárt, sonkát és szalámit.

BUKVICS: És zöldpaprikát, édes nagyságos asszonyom!

HORVÁTNÉ: És zöldpaprikát.

BUKVICS: És egy jó érett, szép vöröshagymát, drága nagyságos asszonyom!

HORVÁTNÉ: Megjegyezte magának?

JEAN: Igenis! *Meghajlik, el.*

HORVÁT: Foglalj helyet, kedves Tosko bátyám. Mi-lyen bort parancsolsz: múlt évit vagy régít, badacsonyit, magyarádit vagy leánykát?

BUKVICS: Látszik, hogy még nem ismersz. Ne adj nekem mást, barátom, mint múlt évi sillert. Azt.

Csak azt iszom. Ez a pezsgő meg ez a badacsonyi... *Legyint a kezével.*

Horvát, Horvátné, Bukvics és Pataki beszélgetnek. A tiszték az előtérben összebújnak.

VÁRKONYI: Cigányt kellene hozatni!

SIMON: Épp én is ezt gondoltam.

VÁRKONYI: Nem ér semmit így a mulatság.

SIMON: Hát hozassál!

VÁRKONYI: Az a feneség, hogy nem tudtam pénzt keríteni.

MAYER: Mi az, fiúk?

VÁRKONYI: Arról beszélünk, hogy cigányt kellene hozatni. Érthetetlen, hogy Kálmánnak nem jutott az eszébe. Illenék megtáncoltatni az asszonykát.

MAYER: Én már hozattam. Majd együtt fizetjük.

BUKVICS *közben Horváttal a kis asztalhoz ült, és enni kezdett.* Csámcsog: Arról van szó, barátom, hogy tegnap Zomborban voltam. Érted?

HORVÁT: Igen.

BUKVICS: Dolgom volt a tanyámon. Ott mutatták nekem a megboldogult gyámapád földjét. Érted?

HORVÁT: Igen.

BUKVICS: Nagyon szép földek. Nagyon szépek. Mennyi az egész tulajdonképpen?

HORVÁT: Igazán nem is tudom pontosan.

BUKVICS: Mit? Nem tudod pontosan?

HORVÁT: Azt hiszem, kétszáz hold lehet.

BUKVICS *eszik.* *Kis szünet.* *A hölgyek közt halk nevetés:* Hát, öcsém, én nem kerülgetem a dolgot. Meg szeretném venni tőled. *Ránéz.*

HORVÁT: Nagyon sajnálom, kedves Tosko bátyám, de már nem az enyém.

BUKVICS: Nem a tiéd? Hát kinek adtad el?

HORVÁT: Egy zombori bank vette meg.

BUKVICS: És hogy adtad? *Csámcsog.*

HORVÁT: Holdanként négyszáz forintért, ha jól emlékszem.

BUKVICS *fölugrik*: Az istennyila üssön bele! Vörös a dühtől.

HORVÁT *nevetve*: De miért?

BUKVICS: Mert becsaptak! Húszezer forintot dobtál ki az ablakon, barátom. Én szívesen adtam volna neked holdanként ötszáz forintot.

HORVÁT: Tudom, hogy olcsón adtam el, de nézd csak, Tosko bátyám: az örökséget nem kaphattam meg mindjárt, nekem pedig pénzre volt szükségem. A bank lekötötte magának a vétel jogát, éspedig holdanként négyszáz forintért, viszont hajlandó volt a pénz jó részét rögtön folyósítani.

BUKVICS *szemrehányóan*: Hát nem tudtál várni. *Majdnem siránkozva*. Hát nem tudtál hozzám gyünni, hogy a... *Nagyon dühös*.

HORVÁT: Ha ismertelek volna, Tosko bátyám. A gimnáziumban is csak egyheti szabadságot kaptam, s ezalatt kellett elintéznem a dolgot.

BUKVICS: De minek? Hiszen úgy tudom, hogy azután mindjárt lemondtál az állásodról.

HORVÁT *zavartan*: Ez igaz, de sürgősen ki akartam fizetni régebbi apró adósságaimat.

BUKVICS: Mi a fenének kellett azt kifizetned? Vártak volna szívesen. Adj inni, mert nem tudom, mit csinálok veled! *Horvát kiszalad borért*. *Hogy vagy, direktor komám?*

IGAZGATÓ: Köszönöm, Tosko, jól.

BUKVICS: Most van a te vakációd. Jó neked. Nekünk gazdáknak meg most van a konferencia. Hahaha! *Annyira nevet, hogy kivörösödik*.

IGAZGATÓ: Nagyon találó megjegyzés. Hehehe! *Horvát tölt Bukvicsnak*. Hallottad, mama? *Feleségéhez fordul, aki Patakinéval beszélget*. Tosko azt mondja...

BUKVICS: Hogy van a kedves tatája, nagyszágos asszonyom?

HORVÁTNÉ: Bizony, szegény papa gyenge bőrben van.
BUKVICS: Hm. Hm. *Csóválja a fejét. Iszik. Horvát visszaiül.* Hát szóval nincs már semmi a földből?

HORVÁT: Más földem nincs, mint ez az udvar és ez a ház.

BUKVICS: Igazán sajnálom, hogy így becsaptak, igazán sajnálom — *iszik* —, mert jóképű magyar gyerek vagy. Hanem még visszanyerheted, amit elvesztettél. Ha befekteted a pénzedet, visszakaphatod azt a húszezer forintot. Érted?

HORVÁT *léhán*: Nagyon örülnék neki, Tosko bátyám. Miről van szó?

BUKVICS: Az a kérdés, bizol-e bennem?

HORVÁT: Igen.

BUKVICS: Hát bízatsz is, mert úgy nézz rám, hogy én még soha életemben se seften, se kártyán nem vesztettem. Érted? Hát hallgass ide. De van még egy kérdés.

HORVÁT: Mi az?

BUKVICS: Tudsz-e, illetve akarsz-e befektetni harmincezer forintot?

HORVÁT *meghökken*: Harmincezer forintot?

BUKVICS: Annyit, annyit. No!

HORVÁT: Nézd, kedves Tosko bátyám, ne vedd rossz néven, de nem szándékozom kockáztatni.

MAYER: Kedves Piri, ha belehalok is, meg kell magát ma este csókolnom.

Kis szünet.

HORVÁTNÉ: Majd ha átmegyek a másik szobába, jöjjön utánam.

BUKVICS: Nem kockáztatsz semmit. Mindjárt elmondom neked az egészet. Kockázatról nincs szó. Az a kérdés, akard-e befektetni. Visszanyerheted, amit a zombori bank kiszedett a zsebedből.

Nagy nevetés Horvátné körül.

HORVÁT: Igazán ne érts félre, de — *zavartan* — harmincezer forintot nem akarnék belevinni.

BUKVICS *kis szünet után*: Jó, hát akkor nem beszélünk többet róla. *Iszik.* Szervusz! Mondd csak! Azt hallottam, hogy ezért a házért húszezer forintot adtál, és tizenötezret költöttél a berendezésre.

HORVÁT: Igen.

BUKVICS: Az igaz, hogy szépen laktok. Ez a szoba csakugyan gyönyörű. *Körülnéz.* Hanem a menyecskét — *a tiszteket és Horvátnét nézi* —, úgy látszik, nem nagyon félted. *Koccintanak.*

HORVÁT: Mit féltsek rajta?

HORVÁTNE: Jean kérem, kínálja az urakat pezsgővel!

BUKVICS: Nono! Ne haragudjál, de folyton katonatisztekkel járkál. *Iszik.*

HORVÁT: Az ellen csak nem lehet kifogás, ha sétál és szórakozik a barátaimmal?

BUKVICS: No hiszen nem azért mondom, de minek beszéljenek róla.

HORVÁT: Azt nem lehet kikerülni. Ilyen kis városban feltűnik az embereknek, ha valaki nem úgy él, mint a többiek.

BUKVICS: Minden feltűnik, barátom. Minden feltűnik. De igazán ne vedd rossz néven, kedves Kálmánom. *Megöleli.* Csak azért mondom, mert olyan jóképű, kedves gyerek vagy, hogy mindjárt, első látásra megszerettelek. Csak őszinte barátságunk tekintsd az egészet. Hát minden feltűnik. Az is feltűnik, hogy a feleségednek a varrónője ugyanabban a házban lakik, ahol a te százados barátod is lakik. Hogy is hívják?

HORVÁT: Mayer Laci.

BUKVICS: Ahol a Mayer Laci...

HORVÁT *nevet*: Ez tiszta véletlen... *Elgondolkozik, és végigsimítja a homlokát.* Tiszta véletlenség...

BUKVICS: Persze hogy véletlen, de látod, ez is feltű-

nik az embereknek. No szervusz! *Koccintanak.*
Nem veszed rossz néven, ugye?
HORVÁT: Dehogy, dehogy, Tosko bátyám. *Reszket.*
BUKVICS: No azért. Gyere ide! *Megcsókolja.*

Kint cigánymuzsika.

HORVÁTNÉ *sikoltva*: Itt vannak a cigányok. Jöjjenek csak beljebb. No, ez igazán fess dolog volt! Maga hozatta, Laci?

MAYER *mélyen meghajlik.*

HORVÁTNÉ: Ebben ráismerek magára. *Táncolni kezdenek. Horvátné már kissé részeg. Lelkesen táncol és kokettál Simonnal. Várkonyi felkéri Patakinét, de már elkésett, mert az a férjével kezd táncolni. Bukvics derékon kapja Horvátot, és komikusan, hetykén rázva magát, mereven feltartott fejjel járja. Jean és Juliette közben félretolják az asztalokat. Horvátné Mayerral egészen elöl, az ajtó közelében táncol. A friss csárdást járvák. Forognak. Most majd jöjjön utánam. Hangoosan. Jaj, leesik a hajam, meg kell igazítanom! Abbahagyja a táncot, mind a két kezével fogja a haját. Mayerral karöltve kimegy.*

HORVÁT *észrevette őket. Néhány pillanatig nem tudja, mit csináljon: Ülünk le, Tosko bátyám, sokat ittam, nem bírom már.*

BUKVICS: Látod, ezért nem iszom én pezsgőt. Nem jó az, nem jó.

HORVÁT *lassan fölkel, és a közömböset színelve, az ajtó felé sétál. Benéz, aztán oldalról néz be. A cigány tovább muzsikál. Horvát kimegy.*

IGAZGATÓNÉ: Láttad?

IGAZGATÓ: Mit, fiam?

IGAZGATÓNÉ: Ez a gyalázatos Piri kiment Mayerral. Bizonyosan csókolózni akart. Most Horvát utánuk ment.

IGAZGATÓ: Mi a fene!

IGAZGATÓNÉ: Én többet ide nem jövök! Nagy érdeklődéssel figyel. A jobb oldal felől csakugyan halatszik valami. Az egész társaság figyel.

HORVÁT hangja: Ez visszaélés!

MAYER hangja: Tudni fogom a kötelességemet!

A cigány elhallgat.

HORVÁT: Rendben van.

BUKVICS *a cigányokhoz*: Menjetek haza! Itt van! Egy tízkoronást ad át a primásnak.

IGAZGATÓ *fölkel, Bukvicshoz lép*: Végtelenül sajnálom. Kellemetlen dolog.

Nagy zavar a társaságban.

PATAKINÉ *a férjéhez*: Ez az asszony nyilvános botrányt akart.

MAYER *kijön. Becsukja az ajtót. Keresztülmegy a szobán. Nem köszön senkinek. A fenéken el.*

Kínos szünet.

HORVÁTNE hangja: Ha neked úgy tetszik...

HORVÁT hangja *fojtottan*: Még arra sem vagy tekintettel, hogy mivel tartozol a férjednek.

HORVÁTNE: Most nem érünk rá erre!

HORVÁT: De igenis ráérünk! Te akartad!

BUKVICS: Urak, ajánlom, menjünk szépen haza.

A társaság sietve távozik. A szín pár másodpercig üres.

HORVÁT *kiáltása*: Ezt mégse!

HORVÁTNE hangja: Nem tudom megérteni! Bejön jobbról, a férje utána. Na tessék, elmentek. Szép kis házigazda vagy! Elkergetted a vendégeket.

HORVÁT *fontoskodva adja a józant, nem kiabál, de na-*

gyon hangsúlyoz minden szót: Kérlek, ne élj vissza a türelmemmel. Tisztában kell lennem ezzel a dologgal.

HORVÁTNÉ *a fenék felé siet.*

HORVÁT: Itt maradj!

HORVÁTNÉ: De hát mit akarsz, az istenért? *Nyugtalanul a fenék felé néz.*

HORVÁT: Én teneked a legnagyobb szabadságot adtam...

JEAN *belép tálcával.*

HORVÁT: Hagyják, kérem, azt az asztalt. Feküdjenek le. Majd reggel leszedik.

JEAN: Jó éjt kívánok! *Meghajlik, el.*

HORVÁT *pár másodpercig az ajtót nézi, ahol Jean kiment, azután becsukja a fenékajtót: Én neked a legnagyobb szabadságot adtam. Úgy gondoltam, hogy egy finom úriasszonyra nem kell vigyázni, nem kell a nyomában lenni, és mégis tudja, mi a kötelessége, mivel tartozik a férjének.*

HORVÁTNÉ *a vállát vonogatja. Most is szerepet játszik. Úgy viselkedik, ahogy egy nagyvilági nő hasonló helyzetben elképzeli.*

HORVÁT: Azt hiszed, az előkelő nők azt csinálják, hogy amikor vendégek vannak a háznál, kihívják az udvarlójukat maguk után, és csókolóznak a másik szobában? Azt képzeled? Igen?

HORVÁTNÉ *vállat von.*

HORVÁT: De most már mindegy. Azt is tudom, hogy Mayer lakására jártál.

HORVÁTNÉ: Ez nem igaz!

HORVÁT: Nem igaz?

HORVÁTNÉ: Nem.

HORVÁT: Esküdj meg rá!

HORVÁTNÉ: Esküszöm!

HORVÁT: Mondd azt, hogy úgy éljen az édesapád!

HORVÁTNÉ: Úgy éljen!

HORVÁT *dühösen: Így mondd: úgy éljen az apám, hogy nem voltam Mayer lakásán!*

HORVÁTNÉ: Úgy éljen az apám, hogy nem voltam Mayer lakásán!

HORVÁT: De máskor is csókolóztatok.

HORVÁTNÉ: Most először.

HORVÁT *le-föl jár a szobában.*

HORVÁTNÉ *leül.*

HORVÁT: Hallottad, mit mondott Mayer?

HORVÁTNÉ: Igen.

HORVÁT: Azt mondta, hogy tudni fogja a kötelességét.

HORVÁTNÉ: Ez természetes.

HORVÁT: Hozzá akarsz menni? Szereted? Pirikém!
Kérdőn megfogja a kezét.

HORVÁTNÉ: Hozzá fogok menni.

HORVÁT: Hozzá? *Idegesen járkál. Erre nem volt elkészülve.* Akkor még az éjjel költözz el innen szállodába vagy akárhová, mi tovább nem maradhatunk egy fődél alatt.

HORVÁTNÉ: Elköltözzem a saját házamból?!

HORVÁT: Ez a ház az enyém!

HORVÁTNÉ: Az én nevemre van írva.

HORVÁT: A te nevedre van írva, de az enyém.

HORVÁTNÉ: A ház annak a tulajdona, akinek a nevéen áll.

HORVÁT: Hát ezt honnan veszed?

HORVÁTNÉ: Tegnap megkérdeztem az ügyvédtől.

HORVÁT: Helyes, akkor holnap vissza fogom íratni az én nevemre.

HORVÁTNÉ: De ezt csak akkor teheted, ha én, a ház tulajdonosa, beleegyezésemet adom.

HORVÁT: A beleegyezésedet fogod adni. Kényszeríteni foglak.

HORVÁTNÉ: Mit nyersz vele? A bankok, ahol váltót zsiráltál Várkonyinak és Hausmernek és Weidlnak és Mayernek és Simonnak, el fogják árvereztetni. Inkább vegyél magadnak egy másik házat, feltéve, ha van rá pénz. Nekem kell ez a ház.

HORVÁT: Minek?

HORVÁTNÉ: Mert Mayernek nincs kauciója.

HORVÁT *ordítva*: Most pedig azt mondom, hogy takarodj ki innen rögtön, szedd össze a ruhádat, és menj!

HORVÁTNÉ: Íme, itt van: milyen csúnyán ordítasz! Nem vagy előkelő ember. Nincs érzéked! Nincs érzéked! Ez az, amit nem lehet megtanulni.

HORVÁT *előkelően*: Rendben van, asszonyom. Én ma szállodába költözöm. A házat azonban nem fogom önnek ajándékozni, és ügyvédemnél holnap megteszem a szükséges lépéseket. *Isten önnel! Meghajtja magát, és büszkén el a fenéken.*

HORVÁTNÉ *a tükkörhöz megy, és a haját igazgatja. A tükkörbe belebeszél. Szegény fiú, igazán nagyon sajnálom.*

JEAN *belép.*

HORVÁTNÉ: Mit akar, Jean?

JEAN: A nagyságos úr meghagyta, hogy csomagoljak össze neki fehérneműt és ruhát, és vigyem el reggelre az Arany sasba.

HORVÁTNÉ: Tegye úgy, amint parancsolta. A bőröndöt megtalálja a kamrában. Az ágyából vegye ki a hálóinget, és vigye el neki mindjárt. Küldje be Juliette-et.

JEAN *meghajlik*: Igenis.

HORVÁTNÉ *dúdol*: „Elrepült a darumadár...”

JULIETTE: Parancsol, nagyságos asszonyom?

HORVÁTNÉ: Kérem, Juliette, menjen Mayer százados úr lakására, és mondja meg neki, hogy sürgős megbeszélőnivalóm van vele. Ha nincs otthon, keresse az Európa kávéházban, és a pincérrel hívassa ki. Jöjjön vele együtt, és a kapun eressze be.

JULIETTE: Igenis.

HORVÁTNÉ: Siessen!

Függöny

Harmadik felvonás

Az első felvonás díszlete. A bútorok azonban mások. Egyszerű, de igen izléses régi holmi. Nagy tisztaság. Fehér függönyök, az asztalon virág. A szobában csak egy ágy van. A szoba közepén kerrek asztal, rajta könyvek, tinta, toll.

VARGÁNÉ *vasúti kalauz neje, törölget a szobában. Termetes szőke nő, fekete szűk szoknyában, rövid ujjú világos, piszkos blúzban, a haja kétoldalt csigafrizurába van csavarva, ami sehogy sem illik hozzá. Az asztalon meglátja Horvát tanári könyvecskéjét. Fölveszi, nézegeti, lapoz benne: Egyes, négyes, négyes, hármas, kettes, kettes, egyes...*

POSTÁS *hangja kívül: Jó napot!*

VARGÁNÉ *kiált: Itt vagyok! Kifelé indul.*

POSTÁS *belép: Itt tetszik lenni? Egy levél van ide címezve. Horvát Kálmán tanár úrnak. Itt lakik?*

VARGÁNÉ: Igenis, tegnap óta itt lakik.

POSTÁS: És egy másik levél Horvát Kálmánné úrnőnek.

VARGÁNÉ: Az nem lakik itt, hanem a házában, a Bercsényi utcában. Külön élnek.

POSTÁS: Igen. Ezt nem tudtam.

VARGÁNÉ: Még nincsenek egészen szétválasztva, de már nem sokáig.

POSTÁS: Ejnye, ejnye. Osztán miért?

VARGÁNÉ: Hát mert az asszony rossz volt. Tudja, a tisztekkel...

POSTÁS: Ejnye, ejnye. Pedig olyan szép, derék ember a Horvát tanár úr.

VARGÁNÉ: Hát ismeri?

POSTÁS: Hogyne ismerném, amikor a fiamat három évig tanította. Egyszer bementem hozzá kérdezősködni a gyerekről. Nagyon finoman beszélt velem. Nagyon finom ember.

VARGÁNÉ: Hja, hja!

POSTÁS: No már ilyet! Az isten áldja meg.

VARGÁNÉ *tovább törölget, dúdol, aztán újra felveszi a tanári noteszt és nézegeti.*

ISKOLASZOLGA: Jó napot kívánok!

VARGÁNÉ: Jó napot!

ISKOLASZOLGA: A tanár úr itthon felelte a noteszt. Elküldött érte.

VARGÁNÉ: Itt van, tessék.

ISKOLASZOLGA *körülnéz*: Visszajött ide lakni, ahol azelőtt volt!?

VARGÁNÉ: De ugye akkor a másik szoba és a konyha is az övéké volt?

ISKOLASZOLGA: Igen. Itthon főztek.

VARGÁNÉ: Igaz, hogy nagyon sok adósságuk volt?

ISKOLASZOLGA: Az igaz.

VARGÁNÉ: Aztán meg hogy sokat örököltek?

ISKOLASZOLGA: Az is igaz.

VARGÁNÉ: Nem tudja, mennyit?

ISKOLASZOLGA: Nagyon sokat. Talán százezer forintot.

VARGÁNÉ: De mondják, hogy elköltötték az egészet.

ISKOLASZOLGA: Azt már nem tudom.

VARGÁNÉ: Mondja csak, mikor mentek szét? Mennyi ideje lehet?

ISKOLASZOLGA: Várjon csak! Egy éve volt a nyáron. Igen, egy éve. Jövő nyáron lesz második éve.

VARGÁNÉ: És mondja, hallottam, hogy ideig nem tanított.

ISKOLASZOLGA: Igen. Mikor örökölt, akkor lemondott, és nem tanított, de azt hallottam a tanári

szobában, hogy már a múlt őszkor vissza akart jönni, csakhogy akkor nem volt hely.

VARGÁNÉ: No de ilyet!

ISKOLASZOLGA: De isten áldja meg, sietek a noteszszal. *El.*

JULIETTE *belép*: Jó napot kívánok!

VARGÁNÉ: Jó napot!

JULIETTE: Horvát tanár úr itt lakik, kérem?

VARGÁNÉ: Igen.

JULIETTE: A nagyságos asszony küldött, hogy mondjam meg: a nagyságos úr régi íróasztalát még délelőtt el fogja küldeni.

VARGÁNÉ: Igen, mondta a tanár úr, hogy egy íróasztalt hoznak.

JULIETTE: Mikor jön ma haza a nagyságos úr?

VARGÁNÉ: Azt mondta, hogy tizenegy óra után itthon lesz.

JULIETTE: A nagyságos asszony el akar jönni. Beszélnivalója van a nagyságos úrral.

VARGÁNÉ: Ugyan mi beszéltnivalója lehet?

JULIETTE: Azt nem tudom.

VARGÁNÉ: Hát mondja, mikor veszi el őt az a kapitány?

JULIETTE: Azt én nem tudom.

VARGÁNÉ: De jár oda magukhoz!?

JULIETTE: Mostanában nem nagyon jön. Jobb is szeretem, ha nem jön.

VARGÁNÉ: Mért?

JULIETTE: Nagyon smucig ember. *Sóhajt.* Tudja, hogy a nagyságos asszonynak nincs pénze, és mégse ad neki.

VARGÁNÉ: Ne mondja! Nem ad neki pénzt?

JULIETTE: Én már négy hónapja egy krajcárt se kaptam a béreemből. El is megyek. Október elsején felmondok.

HORVÁT *megjelenik.* *Filozofikus nyugalom jellemzi mozdulatait és beszédét. A szobalánnyal bizonyos*

erőltetett, de izléses kedélyességgel beszél: No mi az, Juli?

VARGÁNÉ kimegy.

JULIETTE: Kezét csókolom, nagyságos úr! Ejöttem megmondani, hogy az íróasztalt, ami végett írni tetszett, a nagyságos asszony még ma délelőtt elküldi, és ő maga is eljön, mert szeretne beszélni a nagyságos úrral.

HORVÁT: Beszélni velem? Kicsit meg van döbbenve, de azért továbbra is tréfás.

JULIETTE: Igenis.

HORVÁT: Mondja meg neki, hogy délután kettőig itthon vagyok.

JULIETTE: Igenis. Kezeit csókolom. El.

HORVÁT *leteszi a kabátját. A szekrényből előveszi a régi munkakabátot, felhúzza, majd egy vastag könyvet kezd fölvágni. Látszik, hogy mindezt jó érzéssel, céltudatossággal és megelégedettséggel teszi. Ha nem is boldog, de egyensúlyban van.*
Kopogás: Szabad!

BADICS *belép. Hóna alatt dolgozatok. Mélyen meghajlik: Alázatos szolgálja!*

HORVÁT: Jó napot, Badics! Tegye ide, kérem. Az asztalon helyet mutat.

BADICS *odateszi.*

HORVÁT: Köszönöm, hogy elhozta.

BADICS: Kérem alássan.

HORVÁT: Foglaljon helyet.

BADICS: Köszönöm szépen. *Mereven ül.*

HORVÁT: Ez a második dolgozat egy kicsit nehezebb tárgy volt, ugye?

BADICS: Igen. Mindenesetre.

HORVÁT: Mennyit írt róla?

BADICS: Tizenhat oldalt.

HORVÁT: Remélem, olyan jó lesz, mint amilyen az első dolgozata volt.

BADICS: Igyekeztem.

HORVÁT: Látom, hogy önállóan tud gondolkodni. Ezt nagyon becsülöm.

BADICS *boldogan feszeng a széken.*

HORVÁT: A legtöbb ember nem képes erre. Még felnőttek sem. Van eszük, de nem használják, hanem egyszerűen úgy cselekszenek, mint mások. Például módjukban volna meggondolni, ha valamit tenni akarnak, és mégsem gondolják meg. A gondolkodás önállósága olyan valami, ami megvédi és megvédheti az embert minden kellemetlenségtől. Ezt ön még nem érti. Majd később, az életben lesz alkalma arra, hogy megértse.

BADICS: Igen.

Szünet.

HORVÁT: Mához egy esztendőre már az egyetemre iratkozik. Ott már kezdeni fogja az életet megismerni. Ott már igen. Még nem választott pályát?

BADICS: Még nem, azaz körülbelül. Talán orvos leszek.

HORVÁT: Orvos? Nagyon szép pálya. Azaz tulajdonképpen minden pálya szép, csak boldoguljon rajta az ember. De még ez se fontos. Az a fontos, hogy az ember meg legyen elégedve magával.

BADICS: Igen.

HORVÁT: Ez pedig csak úgy érhető el, ha mindent, amit tenni akar, jól meggondol, szóval ha önállóan gondolkodik, akkor aztán soha sincs oka megbánni, amit tett.

BADICS: Igen.

HORVÁT: Mert az emberi ész olyan valami, hogy rájön minden igazságra magától. Amint a kutya a szimat után megtalálja a vadat, éppúgy az emberi ész mindig ráakad az igazságra, ha meg nem kötik.

BADICS: Igen.

HORVÁT: Az emberek ugyanis megkötik az eszüket — nevet —, nem akarnak tovább nézni az orruk-

nál, mert tudják, hogy akkor meglátnák az igazságot, és az igazság sokszor, igen sokszor kellemtelen. Ezért aztán inkább végképp leszoknak róla, hogy gondolkozzanak. Érti? *Nevet.* Pedig ez nagy ostobaság. Mert ha csak nem valami különös kegyeltjei a sorsnak, egyszer csak mégis el kell jutniok az igazsághoz. No és akkor nem tudnak mit csinálni. Akkor kétségbeesnek, tönkremennek, elvesztik a fejüket, elégedetlenek önmagukkal, pedig a megelégedettség a legfontosabb dolog. Ilyenkor aztán nagyon nehéz visszanyerni azt. De szert lehet rá tenni. Mert az a másik megelégedettség, ami onnan eredt, hogy nem nézték meg az igazságot, hazug, erkölcstelen és nevetséges megelégedettség volt, míg az a másik megelégedettség, amelyet az ad meg, hogy lenyeljük az igazság keserű piruláját, és megnézzük az igazságot, és meglássuk az igazságot, és a végére járunk az eszünkkel az igazságnak, mert a mi emberi eszünk olyan nagyszerűen képes erre, ez a megelégedettség aztán az igazi, mert ezt nem változtatja meg semmi, ez biztos talaj, amelyen keményen megállhatunk, és nem kell soha félni, hogy egy napon beomlik a lábunk alatt. *A végén kissé kedélyesen, nevetve az asztalra csap.*

BADICS: Igen.

VARGÁNÉ *belép:* Kérem, tanár úr, egy hölgy óhajt beszélni a tanár úrral.

BADICS *feláll.*

HORVÁT: Rögton. *Vargáné el.* No, sokat meséltem most magának. Gondolkozzék rajta, mert érdekes, de önállóan gondolkozzék rajta, ne higgye el nekem, hogy így van, hanem saját maga kezdje el újra a gondolatmenetet, és vizsgálja meg, hogy ugyanoda lyukad-e ki, ahova én. És csak akkor fogadja el, ha ugyanoda jut. *Kezet nyújt.*

BADICS: Igenis.

HORVÁT: Isten áldja meg!

BADICS még egyszer mélyen meghajlik: Alázatos szolgálója.

HORVÁT: Tessék!

HORVÁTNÉ kockás, sötét színű kendőben, fekete ruhában belép: Ó, istenem, Kálmán! Sírni kezd. Ráborul.

HORVÁT: No, ne sírj. Nem taszítja el, de nem nyúl hozzá. Megfogja a kezét, odavezeti az asztalhoz. Ül le.

HORVÁTNÉ az asztalra borulva tovább sír.

HORVÁT: No, ne sírj. Beszélj, kérlek. Mit akarsz, mért jöttél?

HORVÁTNÉ: Mért jöttem? Ó, milyen kegyetlen vagy, hogy ezt kérdezed!

HORVÁT: No, ez még talán nem kegyetlenség.

HORVÁTNÉ megtörli a szemét: Azért jöttem, Kálmán, hogy bocsánatot kérjek tőled. Sír. Megkérjelek, fogadj vissza, mert így nem tudok élni. Nem tudok...

HORVÁT: Kérlek, ne beszélj tovább. Nem akarlak megalázni azzal, hogy mindezt végighallgassam és aztán nemet mondjak. Megmondom hát most mindjárt, hogy ez lehetetlenség.

HORVÁTNÉ: Ó, istenem, ha elmondhatnám, hogy mennyit szenvedtem, hogy mennyire megbántam, amit tettem, hogy milyen csúnya, utolsó dolognak tartom az egészet, akkor meggyőződnél róla, hogy csak szerencsétlen vagyok és nem gonosz. Nem vagyok gonosz. Nem vagyok rossz. Szerencsétlen vagyok, mert szeretlek, Kálmán. Jobban szeretlek, mint valaha.

HORVÁT: Szeretsz? *Mosolyog.*

HORVÁTNÉ: Igen, szeretlek. Esküszöm neked, téged szeretlek, csak téged, s ez az utolsó esztendő olyan számomra, mint egy rossz álom.

HORVÁT: Várj csak, kedves Piri. Várjál. Most hadd beszéljek én. Be fogod látni, hogy nem vagyok igazságtalan irántad. Te arra kérsz engem, hogy

bocsássak meg neked. Megbocsátok. Nem haragszom rád többé. Kívánom, hogy élj boldogan. Nem volt ez mindig így. Tavaly nyáron, amikor kikergettél a házadból, akkor gyűlöltelek, nagyon gyűlöltelek, és arra gondoltam, hogy megöllek. Nagyon nehéz volt lemondanom erről a tervről. Nemegyszer zsebembe dugtam már a revolvert, hogy elmegyek hozzád és lelőlek. Aztán mégis inkább a kocsmába mentem. Bizonyára hallottad, hogy ittam. Nem mulattam. Leültem és ittam. Ittam, hogy ne érezzem a fájdalmat, hogy ne kelljen rád gondolnom. Hogy ne kelljen arra gondolnom, milyen ostobán elhibáztam az életemet, milyen ostobán szétszórtam nyolcvanezer forintot, amellyel magamat is, téged is egész életre boldoggá tehettem volna. Mert rájöttem ám, hogy magam voltam mindennek az oka.

HORVÁTNÉ: Látod, látod, ugye! *Kezéhez kap.*

HORVÁT *lassan kihúzza a kezét:* Igen, magam voltam mindennek az oka. Bevallom előtted is. Volt időm gondolkozni. Mindennek rájöhettem a nyitjára. Egy egész esztendeig ezen gondolkoztam. Könnyelmű embernek születtem. Nem tudtam a pénzzel bánni. A vágyaim elragadtak, és úrrá lettek felettem. Vakon engedelmeskedtem nekik. Minden vágyamat teljesítettem. Megvásároltam mindenfélét, ami megtetszett. És nem voltam képes arra, hogy egyetlen kívánságodat ne teljesítssem. Ezt gazságnak tartottam volna akkor. Én, akit azelőtt a sors arra kárhoztatott, hogy a vágyaimat úgyszólván sohasem teljesíthettem, úgy éreztem, hogy most elégtételt kell vennem a néhez esztendőök szenvedéseiért, rögtön, most egymás után meg kell valósítanom minden óhajomat. Nem mertem és nem akartam arra gondolni, hogy erre az örökség nem lesz elég, hogy az hamar, nagyon hamar elfogy. Egyszerű polgári családból származtam. A gyámapám közönséges paraszt

volt. Nem volt megfelelő társaságom. A tanárokat, a kollégáimat nem szerettem. Mászt akartam. Az előkelőség és elegancia tetszett nekem. Ezért, mint a gyerek, egyenesen azok megszemélyesítőihez, a katonatisztekhez fordultam. Volt pénzem, megszerezhettem magamnak ezt a társaságot. Teljesíthettem ezt a vágyamat is. Úrnak és nagylelkűnek születtem. Az vagyok ma is. Nesztek, itt van! Szeretek másoknak örömet okozni. Gyönyörködtem abban, hogy ha elém tettek egy váltót, azt meg sem néztem és aláírtam. Ezt valami szép és lélekemelő dolognak éreztem. Mert valóban az is. Amikor hozták a barátaim kifizetetlen váltóit, kinyitottam a tárcámat, és könnyű szívvel leszámoltam a pénzt. Mennyi kell? Ezer korona? Itt van. Vagy ötezer? Nem tesz semmit: itt van. Úgy éltem és úgy gondolkoztam, mintha tenger pénznek volnék az ura. Ha ma milliárdos lennék, újra így tennék. Ha azonban még egyszer nyolcvanezer forintot adnának a kezembe, akkor egészen másképp rendezném a dolgokat. De akkor gyerek voltam. Tetszett, hogy úgy élek, mint az előkelő urak. Vadásztam, célba lőttem és lovagolni tanultam. Miután Magyarországon a gazdag emberek így élnek, a szegény emberek abban a hagyományban nőnek fel, hogy ez a legszebb élet. Nincsenek tekintettel arra, hogy a gazdag emberek csak azért élnek így, mert nem értenek semmihez, és miután egész nap nincs semmi dolguk, egész nap szórakoznak, és olyan szórakozást választanak, amihez semmilyen különös tudomány nem kell. Mondhatnám, hogy az egész mód, ahogyan elvertem a sok pénzt, elrontottam az életemet és a tiédet is, ezen a begyöpesedett és merőben magyar felfogáson alapult, amelyet nálunk a polgárság az előkelő életet illetőleg a dologtalan gazdagoktól tanul. Értesz engem?

HORVÁTNE: Igen.

HORVÁT: Figyelj, kérlek, jól rám. Ebből fogod megítélni, hogy mennyire nem vagyok igazságtalan irántad. Azóta, hogy elváltunk, sokat gondolkoztam és tanultam. Nem könyvből. Úgy tanultam, hogy mindenről pontosan és részletesen gondolkoztam. Azt mondhatnám, hogy ez alatt a másfél év alatt fejlődtem igazán férfivá. Mikor az örökségünkhöz hozzájutottunk, akkor — közös megegyezéssel — e szerint a polgári fölfogás szerint, amely a legfőbb jónak és legszebbnek a dzsentri életét tekinti, játszani kezdtük a dzsentri házaspárt. Te jukkerasszony lettél, én pedig egy kaszinói úr. Tetszelegtünk magunknak a szerepünkben, és nem fáradtunk bele a játékba, mert mulatságos volt. Bámultak bennünket, irigyeltek bennünket, mi pedig bámultuk saját magunkat. Én szeretőt tartottam, te pedig udvaroltattál magadnak. Nem voltál rám féltékeny, vagy pedig nem mutattad. Én azonban nagyon féltékeny voltam rád, de szintén nem mutattam. Akinek rendben van az erszénye, annak ez nem olyan nehéz, mint egy szegény embernek. Amint fogyott a pénzünk, s én néha aggódva gondoltam arra, hogy nemsokára végképp elfogy, úgy nőtt a féltékenységem. De akkor már nem tudtam változtatni semmin, meg aztán meg is voltam győződve róla, hogy nem fogsz megcsalni. Többször akartam említeni neked, hogy ezt elvárom tőled, de aztán azt gondoltam, hogy egy kaszinói úr ilyen dolgokról soha, semmilyen körülmények között nem beszél a feleségével. És akkor egy idegen ember részegen megmondta nekem, hogy már elkéstem, már hiába szólnék. Ami azután történt, az csak megerősítette bennem a gyanút, hogy a dolog nem lehet üres szóbeszéd.

HORVÁTNE: De hiszen akkor még nem csaltalak meg.

HORVÁT: De igen. Ezt utóbb teljes bizonyossággal megtudtam. Már akkor csaltál, amikor még szó se volt

a válásról. Belátom, hogy ennek inkább én voltam az oka, mint te. Én kezdtem ezt a játékot, te csak velem jöttél, és stilszerűen folytattad. Nem is vagy hibás.

HORVÁTNÉ: No látod?! Édes Kálmánom!

HORVÁT: Azonban én most nagy nehezen talpra álltam. Nehéz, nagy munka volt. Háromnegyed évig ittam. Folyton ittam. Mindennap holtrészezen feküdtem le, és reggel, fölébredéskor már ott volt a konyakosüveg az asztalon. Három hónap óta azonban nem iszom. Egyszerre csodálatos erő szállt meg. Vágy, hogy még egyszer éljek, dolgozni tudjak, örülni tudjak és egészséges álmokkal aludjak. Hogyan sikerült ez nekem, ma sem értem, ettől a naptól kezdve nem ittam semmit. Csodálatos érzéseket éltem át. Hallatlan örömeket, amelyek olyan boldoggá tettek, hogy megbocsátottam mindenkinek, és nem bántam semmit, semmit. Örültem, hogy élek, és hogy az életet ilyen gyönyörű szépnek találom. Úgy éreztem magamat, mint a lábadozó beteg. Az ételekben csodálatos ízeket fedeztem föl. A levegőben új illatokat. A hideg víz, amelyben reggel mosdottam, az öröme, a nyugalomnak és a megelégedettségnek érzésével töltött el. Kezdttem olvasni újságokat, könyveket, érdekelt minden. Ha asszonyok, lányok jöttek szembe velem az utcán, nem néztem többé félre, nem néztem el a fejük fölött, hanem a szemük közé, és megfordultam utánuk. Úgy éreztem, hogy semmilyen igazságtalanság nem történt velem, egy kis baleset mindössze, amit szépen kihevertem, és újra egész ember vagyok. Eközben sokszor sajnáltalak tégedet, mert tisztában voltam veled, hogy számodra a csalódások csak ezután fognak következni. És ha jól sejtem, most következtek el.

HORVÁTNÉ: Ó, már régen, Kálmán, régen, mindjárt azután. *Sír.*

HORVÁT: Ne sírj. Figyelj rám! Szóval én talpra álltam. Nincs pénzem. A fizetésem egy része is le van tiltva a kezességi kötelezettségek révén. Havi hatvan forintból kell megélnem. De meg fogok élni. Sőt, jól fogok élni. Mindennap adok egy-két magánórát. És mától kezdve esténként írni fogok. Folytatni fogom a geológiai könyvemet. Az Akadémia újra kihirdette a pályázatot, és én most már meg akarom nyerni. De nem akarok dicsekedni neked. Térjünk át a te dolgodra. Tehát azt akard, hogy visszavegyelek?

HORVÁTNÉ: Igen, Kálmán. *Sír.* Igen.

HORVÁT: Miért? Mayer elhagyott? Nem akar elvenni?

HORVÁTNÉ: Nem szeretem őt! Utálok!

HORVÁT: Azt kérdeztem, el akar-e venni vagy nem.

HORVÁTNÉ: Nem tudom. Nem törődöm vele. Téged szeretlek. Őlj meg, vagy verj agyon, de bocsáss meg, és szeress újra egy kicsit.

HORVÁT: Nem öllek meg, mert már nem vagyok beléd szerelmes. Agyon nem verlek, mert szeretlek és sajnállok.

HORVÁTNÉ: Milyen jó vagy! Ó, Kálmán, ha tudnád, mit érzek! Engedd meg, hogy itt maradjak, itt, ebben a szobában, ahol annyi boldog szép esztendődt töltöttünk el. Istenem — *föláll, körülnéz* —, milyen boldogok voltunk itten!

HORVÁT: Ez igaz, boldogok voltunk, de még egyszer itt, együtt boldogok sohase lehetnénk. De hát a jövőd miatt még nem kell aggódnod. Megvan a házad. Remélem, nincs rajta teher.

HORVÁTNÉ: Nincs.

HORVÁT: Abból megélhatsz. A házból két lakást lehet csinálni. Kiadod, kapsz érte ezer forintot. Magad meg ellakhatsz az udvari két kis szobában. A berendezést pedig eladhatod. Kaphatsz érte négy-ötezer forintot.

HORVÁTNÉ: Azt már részben eladtam.

HORVÁT: Mennyiért?

HORVÁTNÉ: Ezerkétszázért.

HORVÁT *vállat von.*

HORVÁTNÉ: Nem, Kálmán. Én így gondoltam: eladom a házat, és a pénzt visszaadom neked. Vissza kell fogadnod. *Horvát rázza a fejét.* Nem akarom többé ezt az ajándékot. Vedd vissza. Ha engem nem akarsz visszafogadni, elmegyek innen, dolgozni fogok, cseléd leszek. *Sírni kezd.* Nem fogok zülleni. Az a remény tartja majd bennem az erőt, hogy talán valamikor újra teljes szívvel tudsz szeretni engem. Erről nem mondok le. Ó, istenem, mennyit sírtam, hány éjszaka nem aludtam! Akkor gondoltam el mindezt. Igazán nincs mit tennem. Az édesapám meghalt. Ha az anyám élne, elmennék hozzá, mellette maradnék. Ő nem kergetne el. *Sír.* De nincs senkim, senkim, csak te vagy. És neked sincs senkid, csak én. Ezt be kell látnod. Nincs senkid.

HORVÁT: Nincs senkim. Magam vagyok. De a magányom nyugalma nem ajándékozhatom oda neked. Nehezen szereztem meg. Nagyon nehezen. Nehéz munkával. Bele is öszültem ebbe a munkába egy kicsit. Nézd! *A haját mutatja, szelíden.* Ennek a munkának a sikerét nem kockáztathatom többé. Nem tehetem többé valakitől függővé, például tőled. Ha ezt nem nézném, visszavennék. Hogy itt élj velem. Vigasztalnálak, beszélgetnék veled. Talán egy-két év múlva örömet kezdenék találni benne, ha megcsókolnálak, de mindez kétes, bizonytalan. Így lenne-e? Nem bánnám-e meg? Nem rontanám-e el azt a hűvös boldogságot, amelyet a magány ad meg és az, hogy ki tudtam békülni a sorsommal. Nem, ezt nem szabad kockáztatnom. Őzés ez tőlem, de nem csúnya őzés. *Szünet.* Nem ajánlhatok neked mást, mint amit mondtam. A ház jövedelméből megélhetsz. Élj úgy, mint egy özvegyasszony.

HORVÁTNÉ: Kálmán, borzasztókat beszélsz. Én fiatal vagyok.

HORVÁT: Én is fiatal vagyok. *Szünet.* Később, talán évek múlva még összekerülhetünk. Ha sokat, nagyon sokat szenvedtél már. Mert egy asszony szenvedése sokkal kisebb értékű, mint egy férfié. Neked sokkal hosszabb ideig kell szenvedned miattam, mint amennyit én szenvedtem miattad, hogy közelebb kerüljek hozzád. Most még messze vagyunk egymástól. Én egy egész esztendeig a legnagyobb nyomorúságban voltam. Nálad csak most kezdődik, hiszen még két héttel ezelőtt láttalak az utcán Mayerrel.

HORVÁTNÉ *elhaló hangon*: Ó, már hónapok óta borzasztó állapotban vagyok.

HORVÁT: Azt látom, hogy megkomolyodtál. Gondolkozni kezdesz a dolgokról. Még többet kell gondolkoznod. Sokat. Neked is talpra kell állnod. Egyedül. Segítség nélkül. Akkor talán még szó lehet arról, hogy együtt menjünk tovább. Akkor már nem lesz rám szükséged, nem lesz rám föltétlenül szükséged, és akkor talán nem is lesz rám nézve többé áldozat, ha magamhoz veszek. Most főképp az eldobott szeretőt látom benned. Ha engedném, hogy ide jöjj lakni, ez nagy-nagy áldozat volna részemről. Ezt magad se tartod kívánatosnak, ugye?

HORVÁTNÉ: Nem.

HORVÁT: De ha évek múlva, mondom, évek múlva azt látnám, hogy van erőd legyőzni a szerencsétlenségedet, mint ahogy nekem volt erőm hozzá, s neked ez könnyebb lehet, mint nekem, mert engem csak az élet vágya segített, téged pedig a szerelem fog segíteni, ha csakugyan szeretsz engem, mondom, ha lesz ehhez erőd, akkor talán egy magamhoz méltó asszonyt fogok benned majd látni, és nem szájalomból, nem könyörületből vagy a régi szerelem emlékei miatt, hanem egy új szere-

- lem hatása alatt nyújtom feléd a kezemet. Ez egészen más volna. Egészen más. Érted?
- HORVÁTNE: Igen. Szemét töröli.
- VARGÁNE kopog.
- HORVÁT kinéz: Mi az?
- VARGÁNE: Egy íróasztalt hoztak.
- HORVÁT: Hozzák csak be. *Kitárja az ajtót. Ide tegyék. A régi helyre mutat. Két mezítlábas napszámos behozza az asztalt.*
- HORVÁTNE: Milyen rendetlenek ezek a cselédek, le se törölték. *A zsebkendőjével törölgeti.*
- HORVÁT: Vargáné asszony, legyen szíves, törölje csak le az asztalt.
- VARGÁNE bejön: Igenis. *Törölget.*
- HORVÁT pénzt ad az embereknek. *A napszámosok száján látni, hogy ezt mondják: „Köszönöm és alászolgálja”, de nem hallani.*
- HORVÁTNE felveszi a kendőt, és szomorúan nézi, hogy a férje fürgén kulcsokat vesz elő egy kis dobozból.
- HORVÁT: Megvan! *Az íróasztalhoz lép, és kinyitja a fiókját.*
- HORVÁTNE a tintát és a tollat a középső asztalról az íróasztalra teszi.
- HORVÁT széket hoz, leül, és a legalsó fiókból kikeresi könyvének a kéziratát: *Itt van. Százhuszonhét oldal. Nézegeti. Nem néz föl. Hogy voltam képes ezt félretenni? Látod, ez volt a bűnöm, és bűnhődtem is érte.*
- HORVÁTNE az ajtó felé oson, megáll: *Isten veled, Kálmán! Dolgozzál sokat. Jó munkát kívánok neked. Elcsuklik a hangja.*
- HORVÁT hirtelen, meglepetten föláll. *Látszik, hogy szeretne odamenni, szeretné megsimogatni a síró asszonyt, aztán mégis úgy marad állva az asztalnál: Isten veled!*
- HORVÁTNE: *Úgy fogok tenni, ahogy mondtad. El.*
- HORVÁT *egy pillanatig mereven néz maga elé, aztán*

leül, félreteszi a teleirt papírokat, tiszta papirost vesz elő, bemártja a tollat, megnézi a régi kéziratot, és írni kezd. Mintegy magát biztatva: Tehát a harmadkor . . .

Függöny

1912

KIS CSALÁDI DRÁMA

Jelenet

Személyek:

AZ ANYA

AZ APA

A FIÚ

A FIATALASSZONY

Színhely: izléssel bútorozott polgári ebédlő.

AZ APA: De édes fiam, ezt csak nem kell magyarázni, megengedd. Azt megtehetjük a családi béke érdekében, egyszerűen zsebre vágjuk a dolgot.

A FIÚ: Jó, apám, de nézd, kérlek...

AZ APA *hangja a felindulástól reszket*: Hallgass, hadd beszéljem ki magam. Az apósod ezt mondta: nálunk nem úgy mennek az ilyen dolgok, mint a Kovácséknál. Én hallottam. Jól hallottam. Ott szagulgatták a borokat a drága apósod és a Gyula öccse, az az ordinaré, komisz agglegény. Azt mondja a Gyula: fene jól éltek, Miska! Ezekkel a szavakkal mondta: fene jól éltek, Miska! Az apósod meg elégedetten dörzsöli a kezét, és azt mondja rá: hja, nálunk nem úgy mennek az ilyen dolgok, mint a Kovácséknál. És tovább szopogatták a borokat. Én ott álltam az ajtónál a másik szobában, háttal, nem hallgattam tovább, elmentem onnan. Hogy ők díszes vacsorával várnak bennünket. A lányuk férjének családját! Persze, mi mindig szegényes, nyomorúságos vacsorát adunk... Hja, önáluk nem úgy mennek a dolgok, mint Kovácséknál.

A FIÚ: De nézd, apám, gondold át a dolgokat, tisztán...

AZ APA: Engedj, kérlek, majd befejezem a mondani-valómat. Én csak ezt mondom: hát jó, nálunk ne menjenek úgy a dolgok, kívánom is nekik tiszta szívemből, de hogy ezek után én hozzájuk még egyszer életemben elmenjek, arról ne is beszéljünk.

AZ ANYA *aki eddig az ajtónál hallgatózott, kisírt arc-cal belép:* Nem bizony, Károly, erről ne is beszéljünk, még csak szóba se hozd. Ilyen gyalázatos, gőgös megjegyzést mondani, mintha bizony nem te vetted volna el a leányukat egy krajcár hozomány nélkül. Hát mi az ördögre büszkélkednek úgy? Most már persze mint afféle szegény rokonról beszélnek rólunk. A Kovácsék, a Kovácsék! Bezzeg azelőtt így, édes napamasszony, úgy, édes napamasszony... De már elsózták a leányukat, hát Kovácsék vagyunk.

A FIÚ: Kérlek, édesanyám, a feleségemről ne beszéljünk semmit!

AZ ANYA: Hiszen jó, Mariskára nincsen kifogásom, házias, jó asszony, nem hasonlít hozzájuk. Mintha csak nem is az a család lenne. De, édes fiam, azok után, amik történtek... Mi megbeszéltük apáddal. Soha, soha többet nem érintkezünk velük. És ha ide jární fognak, akkor én és apád elköltözünk tőletek. Van még annyink... *A zokogástól nem tud tovább beszélni.*

A FIÚ *kétségbeesetten és dühösen:* De hát lehetséges ez, apám?

AZ APA *határozottan:* Igen!

A FIÚ *összecsapja a kezét:* Egy ilyen haszontalan semmiségért. Értsétek meg, kérek...

AZ APA: Ha te, fiam, ezt haszontalan semmiségnek nevezed, azt nagyon sajnálom...

AZ ANYA *sír:* Haszontalan semmiség! Ilyet mondasz, fiam, nekünk, akik olyan nehezen neveltünk fel téged? Most megsértik a szüleidet, és az neked haszontalan semmiség.

A FIATALASSZONY *aki hallgatózott, beront, az anyához rohan, sírva megöleli*: De mamuska, hogy beszélhetnek ilyeneket? Az én apám soha életében magukról rosszat nem gondolt, de nem is gondolhatott. Ő mondta nekem mindig, hogy senkit se szabad lenézni még csak a legkevésbé sem, és hogy... *Fuldokolva zokog*.

A FIÚ: De hát, Mariska, már te is ilyen nagy komédiát csinálsz ebből a dologból. Meg kell bolondulni az embernek, hogy itt mind valamennyien ennyire föl vagytok izgulva. Hát kérek, hallgassatok már meg engem is!

AZ APA: Hát mondd el, amit akarsz.

Az asszonyok tovább sírnak.

A FIÚ: Szóval te azt hiszed, apám, hogy az állítólagos sértés olyan természetű, amely miatt végleg fel kell hogy bomoljék a két család között a jó egyetértés?

AZ APA: Igen, fiam, nos, és...

A FIÚ: Hát apám, én téged úgy ismerlek, mint akire komoly érvekkel lehet hatni.

AZ APA *színlelt nyugalommal*: Halljuk az érveket.

A FIÚ *nem tudja elkezdni a bizonyítást, egyáltalán már nem tudja, mit is akar mondani*: Hát melyik az a sértő kifejezés, amelyet te az apósomtól hallottál?

AZ APA: Ő ezt mondta — *lassan tagolja* —: Nálunk nem úgy mennek az ilyen dolgok, mint a Kovácséknál.

A FIÚ: Helyes. És ez volna az!...

AZ APA: Ez.

A FIÚ: És te emiatt többet nem akarsz beszélni a feleségem szüleivel?

AZ APA: Nem, soha az életben. És ha ide fognak jönni

látogatóba, akkor anyáddal együtt elmegyünk tőletek, máshova megyünk lakni. Kicsit majd bizony összébb kell húznunk magunkat, de hát majd kevesebbel is be fogjuk érni...

A FIATALASSZONY *még mindig sír. Most az apát öleli át:* De apuska, ne mondjon ilyet, az isten szerelméért. Hát csak nem gondolja, hogy az apám... magukról valami rosszat... valaha is... rosszat gondolt... vagy a hátuk megett rosszat mondott volna?

AZ APA: Én, Mariskám, nem hiszek semmit, én csak arról beszélek, amit hallottam.

A FIATALASSZONY *is érvelni akar:* De hát mit hallott?

AZ ANYA: Azt hallotta, hogy apád ezt mondta: nálunk nem úgy mennek az ilyen dolgok, mint a Kovácséknál, és hogy mire mondta, azt te nagyon jól tudod.

A FIÚ *eszébe jut valami:* Mariska, kérlek, menj ki csak, kérlek, majd én most már elintézek mindent, menj ki, drágám!

Az asszonyka zsebkendőbe temetkezett arccal kimegy a szobából, a férje kikiséri, és beteszi utána az ajtót.

4

A FIÚ: Hát most hallgassatok, kérlek, ide! *Igen lassan beszél.* Mondd, édesanyám, nem tettél-e te soha hasonló, sőt még sokkal sértőbb megjegyzéseket az apósomra?

AZ ANYA: Nem bizony.

A FIÚ: Én, anyám, nem akarom őket védeni, érts meg, de most arra kérlek: emlékezz csak vissza... Most augusztusban történt, hogy egyszer apával a kertben sétáltatok, és az anyósomékről beszél-

tetek. Egész sötét volt, és nem láttatok engem. Én egy padon ültem, és hallottam minden szavakat. Te, anyám, azt mondtad apának, hogy az anyósomat utálod, mert izléstelenül öltözködik és túl fiatalosan, és azt gondolja magáról, hogy szép, pedig vén. Azt mondtad, hogy nem házias, és hogy nagyon hiú, és hogy százat teszel egy ellen, de ő még most is csalja az urát. Meg is mondtad, kivel: Fialka Pistával. Azt is mondtad, hogy nem tudsz becsülni egy olyan asszonyt, mint az anyósom, aki, bár férje van, minden kamasznak tetszeni akar... *Már nagyon gyorsan és hangosan beszél.* Tudtam, hogy irántam való gyöngédségből ezt előttem sohase mondtad volna. Ezért én nem is mozdultam a helyemen, és úgy viselkedtem, mintha semmit se hallottam volna. De kérdem, igaz-e, hogy ezt mondtad, anyám? S ha igaz, mert igaz, akkor igazán csekélység amellet az, amit az apósom tirátok, miránk mondott. Ha ezt ők hallották volna meg, ugye, most rajtuk lehetne az apprehenzió sora. Pedig véletlen, tisztán véletlen, hogy nem hallották meg, ugye?

AZ APA *határozottan közbevág:* Fiam, te összekevered az ügyeket. Mi éppen nem akarunk ebből valami nagy dolgot csinálni. Arról van itt csak szó, ami megtörtént. És azok után természetesen az apósodékkal ebben az életben nem óhajtunk találkozni.

A FIÚ *dühös kezd lenni:* Nagyszerű, de hát nézzétek, hát az én egész életemet négyfelé akarjátok vágni ezzel... a... ezzel a... *Kifogy a beszédből, gyorsan le-föl kezd járkálni a szobában; közben egyes szavakat ejt el.* Hiszen csak én keserülném meg az egészet, ezt nem látjátok be. Más hibája miatt énrajtam álltok bosszút...

A szülők hallgatnak, a fiú vár, de hiába. Végre eszébe jut, hogy legjobb lenne elmenni hazulról.

Veszi a kalapját, a felöltőjét, a botját, és csakugyan el is indul.

5

A FIATALASSZONY az előszobában fuldokolva, kiabálva borul rá: Az én anyámra mondani ilyeneket... hogy egy gyalázatos nő... hogy szeretőt tart és hogy taknyos kölykökre kacsingat... az én édesanyámra... hogy egy becstelen nő... ilyet mondani... ez a gyalázatosság... és még a te anyád... még ő beszél, még ő... Nem tud tovább beszélni, görcsösen, hangosan sír.

6

A férj teljesen el van keseredve. Elrohan. Az utcán távolba meresztett szemmel, gyorsan gyalogol végig. Lassanként azonban csendesül a tempó. A város végére, a temető szélére ér. Fáradtan megáll. Észreveszi, hogy felöltője a bal mellén csupa nedvesség. A felesége könnyeitől. Egy ideig gondolat nélkül bámulja a foltokat. Azután öntudatlanul végighúzza a mutatóujjával a nedves pecsétet. Megnyalja az ujját.

*— Sós — motyogja magában.
Aztán elmosolyodik.*

1914

KISVÁROSI TÖRTÉNET

Opera két felvonásban

Személyek

GARÁDY BERTALAN, ALBÍRÓ
GARÁDYNÉ, A FELESÉGE
ÖZV. TÁLASSYNÉ, GARÁDYNÉ ANYJA
KOVÁCS, ÜGYVÉD
KOVÁCSNÉ, A FELESÉGE
PRÉPOST
SÁRKÁNY ÖDÖN, ORVOS
KÖZJEGYZŐ
PÁNDY GYÖRGY, SZÁZADOS
GÁBOR, GYÓGYSZERÉSZ
GÁBORNÉ, A FELESÉGE
JULIS, SZOBALÁNY
TRESZKA, SZAKÁCSNŐ
MASAMÓD
SZOBALÁNYOK
CIGÁNYOK

Az első felvonás Garádyék hálósobájában játszódik le.

*A második Gáboréknál az ebédlőben,
egy héttel az első felvonás után.*

Első felvonás

ELSŐ JELENET

Garádyné arccal a fenék felé fordulva alszik. Az albíró nadrágban, cipőben és ingujjban fésülködik a tükörnél. A fésülködést rövidesen befejezi. Azután vizet önt a pohárba, fogkefét vesz a mosdóról, vízbe és fogporba mártja, és fogat mos. Kiöblíti a száját és gargarizál. Öblösen, hangosan. Kiköpi a vizet, és nézi a feleségét, hogy felébredt-e. Az asszony nem mozdul. Új gargarizálás, igen hosszan és erőltetett erősséggel. Az albíróné megmozdul, és egyet nyújtózik. Kifelé fordul. Közömbös arccal néz az asztallábak tájékára. Garády ismét kiköpi a vizet, és újra hátranéz.

GARÁDY: Jó reggelt, mama! Jó reggelt! Nevet, sietve felveszi a mellényét, nyakkendőt köt. Hogy aludtál, Mariska? Beszélj, fiam, látod, hogy mennyire sietek. Csenget, aztán kabátot húz. A párnák alól kivesz egy zsebkendőt, belefújja az orrát, majd a zsebkendőt az éjjeliszekrény mellé a földre dobja. A szekrényhez megy, s kivesz belőle egy tiszta zsebkendőt. Kibontja, és megtörli vele az asztalról felvett csíptetőjét. A csíptető fekete és vastag keretű.

JULIS bejön: Kezüket csókolom! Jó reggelt kívánok!

GARÁDY: Gyorsan hozza a reggelit!

JULIS: Igen. Sietve el.

GARÁDY felteszi a csíptetőt, azután gondosan zsebre rakja az asztalon és az éjjeliszekrényen levő holmiját: tárcát, pénztárcát, órát láncsal, zsebkést, sok kulcsot, bajuszkéjét. Általában szokása a ba-

jusztát kefélni minden különösebb szükség vagy alkalom nélkül is. Közben beszél: Hát hogy vagy, Mariskám? Miért nem beszélsz, fiam? Látod, hogy sietek, hogy el ne késsek a hivatalból...

JULIS *abrosszal és tálcával belép.*

GARÁDY *Julishoz: Siessen, siessen! Segít neki az abrossz felterítésében. A csészét maga elé veszi. Leül. Kávét önt. Tejet mer. Mindezt nemcsak gyorsan, hanem mohón is. Sietve enni kezd. Nagyon előrehajol.*

JULIS *kimegy.*

GARÁDY *gyorsan eszik. Nagy darab süteményeket aprít a kávéba, hogy szinte alig fér a szájába. Az albiróné közömbös arccal nézi az asztallábakat. Körülbelül félpercnyi néma evés után az albiró felnéz a feleségére: De hát mi van veled, Mariska? Csak nem haragszol valamiért rám? Bocsáss meg, fiam. Odamegy. Látod, hogy sietek, hogy el ne késsek a hivatalból. Hát csak nem haragszol, hogy még nem csókoltalak meg? Megcsókolja. Az aszszony nem mozdul, mintha nem is vett volna tudomást a csókról. Kis szünet. Mariska, tán csak nem vagy beteg?*

GARÁDYNÉ *ránéz. Komolyan. Jó, hogy egyszer végre kitalálsz!*

GARÁDY: *Uramisten! Komolyan beteg vagy? Mid fáj, lelkem?*

GARÁDYNÉ: *A torkom.*

GARÁDY: *Nagyon fáj?*

GARÁDYNÉ: *Minden nyelésnél. Nyel és közben grimaszt vág. Alig tudok nyelni.*

GARÁDY: *Látod, fiam, mondtam, hogy vigyük el a tavaszi kabátot.*

GARÁDYNÉ: *Még csak az kellene, hogy szemrehányásokat tegyél. Nem, ne fáradj, kérlek, inkább menj abba a kiállhatatlan hivatalodba.*

GARÁDY *megnézi az óráját: Hű! Csakugyan mennem kell. Felugrik, a fogasról felöltőt vesz és sétapál-*

cát. Az ajtóból beszél vissza: Fiam, hát akkor én elküldöm Sárkányt.

GARÁDYNÉ: Ki az a Sárkány?

GARÁDY: A törvénytörő orvos. Hiszen ismered látásból.

GARÁDYNÉ: Az a magas, sötétszőke fiatalember?

GARÁDY: Igen, ő az új orvosunk.

GARÁDYNÉ: Csak sürgesd, hogy siessen, mert el akarok menni a kaszinóbálra — *kissé elkeseredetten* —, és meg akarok gyógyulni!

GARÁDY: Jól van, majd megmondom, hogy siessen. Szervusz, fiam! *Elsiet. Még hallani, amint az előszoba ajtaja becsapódik utána.*

MÁSODIK JELENET

Az albíróné az ágyban könyökölve, rövid ideig elgondolkodva néz a padlóra, aztán sóhajt, és az éjjeliszekrényre nyúl. Egy piros kötésű könyvet vesz el onnan, és olvasni kezd. Alig fél perc múlva türelmetlenül kettőt csenget.

JULIS bejön: Parancsol a nagysága?

GARÁDYNÉ: Megjött már a piacról Treszka?

JULIS: Igen, éppen most jött.

GARÁDYNÉ: Mára maguk megint elaludtak. Küldje be Treszkát. Látni akarom, mit vett.

JULIS kimegy.

GARÁDYNÉ: Julis!

JULIS visszajön: Tessék?

GARÁDYNÉ: Készen van már a szalonnal?

JULIS: Igen.

GARÁDYNÉ: Vikszelt is már?

JULIS: Vikszelni még nem vikszeltem.

GARÁDYNÉ: Hát akkor mit csinált tulajdonképpen?

JULIS hallgat.

GARÁDYNÉ: Mára nem akarom enni magamat a ma-

- guk lustasága miatt, és nem is szólok semmit érte. Most hozzon friss vizet, és küldje be Treszkát.
- JULIS *kimegy, kiviszi a mosdótálat, az előszobára nyitva hagyja az ajtót.*
- GARÁDYNÉ *várakozóan néz az előszoba ajtajára, ahol csakhamar bejön Treszka. Vaskos, mély hangú parasztlány. A fejkendő a nyakára hátratulva. Kosarat hoz tele zöldséggel, hússal: Hallottam, hogy megint elaludtak. Így azután nem lehet csodálni...*
- TRESZKA: De nagysága, kérem...
- GARÁDYNÉ: Hallgasson! Így azután nem lehet csodálni, ha én mindent kétszer drágábban kapok a piacon, mint más. Persze, mire maga felcicomázza magát, már nyolc óra, és akkorra megdrágul a csirke is, a zöldség is. *Julis behozza a vizet, és a háttérben megáll.* Ha ez így megy, fel fogok magának mondani. Tíz forintért nem tarthatok olyan szakácsnőt, aki héting alszik és mindent drágán vesz.
- TRESZKA: De már azt a nagysága ne mondja, hogy drágán veszek mindent! Tessék, itt a borjúhús — *mutatja* —, nyolcvanért vettem ezt az egy kilót, még hozzá nyomtaték nélkül.
- GARÁDYNÉ: És hogy volt a saláta?
- TRESZKA: Húszért öt fejet kaptam.
- GARÁDYNÉ: Ez már drága. *Fejét csóválva.* Az annyi, mint egy forint.
- TRESZKA: Igen.
- GARÁDYNÉ: És az újkrumpli? *Kivesz egyet a kosárból.*
- TRESZKA: Még nem adják haton alul kilóját.
- GARÁDYNÉ: Hány kilót vett?
- TRESZKA: Négyet.
- GARÁDYNÉ: Az huszonnégy. Egy forint huszonnégy. Mit vett még?
- TRESZKA: Tessék! *Zsebkendője csücskéből pénzt ol-doz ki.*
- GARÁDYNÉ: De hiszen itten többnek kell lenni. Itten

csak ötvenkét krajcár van. Én magának két forintot adtam.

TRESZKA: Márpedig én több pénzt nem hoztam haza, se el nem loptam. Bizonyára a nagysága számolt rosszul. Meg aztán nem tetszett beleszámítani a zöldséget se. Kérdezze meg a nagysága a Julistól... Mondd meg, Julis, a nagyságának, van-e nekem szeretőm, aki bejár! Nincsen. Én sohase takarítok meg magamnak semmit a konyhapénzből. Azt ne higgye a nagysága. Erre még idáig nem vagyok rászorulva.

JULIS: Nagysága, kérem, ami igaz, az igaz, a Treszkának nincs bejáró szeretője.

GARÁDYNÉ *tülkiabálja őket:* Nem, ez egy kicsit sok egy napon! Torokfájás is, maguk is későn keltek, a tetejébe mindketten bejönnek nyelvelni, a szalonban meg nincs vikszelve. Ezt nem lehet kibírni! *Hirtelen erős csengettyűszó az előszobajtón. Pár pillanatnyi csend. Sűgva.* Menjenek ki. Julis, igazítsa meg a pokrócot. Tán csak nem a doktor? *Szünet.* Most nyisson ajtót! *Cselédek el.* A piros könyvet leveszi az éjjeliszekrényről és kinyitja. *Olyan mozdulatba helyezkedik, mintha az imént még olvasott volna.*

HARMADIK JELENET

Az ajtón belép Sárkány doktor. Igen elegáns felöltő, puha szövetkalap. Az arca csinos harmincéves férfiarc, sötétszőke haj, kicsit angolosan nyírott bajusz. Rendkívül fesztelenül lépked, bizonyos szelességgel. Könnyedén meghajlik.

SÁRKÁNY: Bizonyosan csodálkozik, nagyságos asszonyom, hogy ilyen hamar jövök. De útközben — kalapját, kabátját és botját odaadja a várakozó Julisnak, aki azt az előszobába viszi — találko-

tam Bercivel — *kezét dörzsöli* —, aki azt mondta, hogy jöjjenek el, mert felesége önnagysága rosszul érzi magát. Még úgysem volt szerencsém, kezeit csókolom — *kezét csókol* —, Sárkány vagyok, hát siettem is. Tehát mi a panasz, nagyságos asszonyom? *Leül egy székre, amelyet előbb az ágy mellé tesz.*

Kis szünet.

GARÁDYNÉ: A torkom fáj, doktor úr. Félek, hogy sokáig fog tartani. És nem szeretek beteg lenni, tudja.

SÁRKÁNY: Nagyságos asszony nem szeret beteg lenni — *nevet* —, ne mondja, ez olyan különösen hangzik.

GARÁDYNÉ: Tudja, lánykoromban is nagy ritkán voltam beteg, de mióta asszony vagyok, másfél éve, egy kis fejfájást leszámítva, soha, de soha beteg nem voltam.

SÁRKÁNY: És most betegnek érzi magát?

GARÁDYNÉ *rövid gondolkodás után*: Nem éppen nagyon, de minden nyelés fáj, és mintha a fejem is egy kicsit lázas volna. *Megfogja a saját homlokát.*

SÁRKÁNY: Mutassa a nyelvét.

GARÁDYNÉ *kiölti a nyelvét.*

SÁRKÁNY: Nahát itt — *nevet* — nincs semmi különös.

GARÁDYNÉ: Igazán?

SÁRKÁNY: Szavamra mondom. No, most kérem a kezét. *Előveszi az óráját, és megfogja az albiróné pulzusát. Kis szünet.* Nem hiszem, hogy láza volna. *Megfogja az asszony homlokát; egy pillanatra egy kicsit végig is simogatja az arcát, amikor a kezét elveszi.* Nem is mérem meg, nem szükséges. Sőt, ha a nagyságos asszony kívánja, becsületszavamat is adom rá, hogy nincsen láza.

GARÁDYNÉ: Jó, megelégszem a becsületszavával. *Nevet.*

SÁRKÁNY: De lássuk a torkát! Kérek egy tiszta kanalat.

GARÁDYNÉ *csenget.*

SÁRKÁNY: Jól állja a nagyságos asszony a torokvizsgálatot?

GARÁDYNÉ: Nem tudom, hogy fog menni!

JULIS *bejön:* Parancsol a nagysága?

GARÁDYNÉ: Hozzon egy tiszta kanalat.

JULIS: Igenis. *El.*

SÁRKÁNY: Kíváncsi vagyok a torkára, mert azt gondolom, hogy nagyon kevésbé dagadt.

GARÁDYNÉ: Mért gondolja? Azt hiszi, hogy minden semmiségtől meg szoktam ijedni?

SÁRKÁNY: Azt éppen nem gondolom, de azt tudom, hogy mióta itt ülök, nagyságos asszony, legalábbis tízszer kegyeskedett nyelni. De egyszer sem láttam azt a bizonyos grimaszt az arcán, amely ilyenkor a torokfájósaknál elengedhetetlen.

GARÁDYNÉ: Pedig fáj a torkom, azt mondhatom magának.

SÁRKÁNY: Nahát majd meggyógyítja a doktor bácsi.

JULIS *bejön:* Tessék! *A kanalat átadja Sárkánynak. El.*

SÁRKÁNY: Köszönöm, elmehet. És most ne tessék aggodni. Szépen nyissa ki a száját. Így jó, nagyságos asszonyom. *Az albiróné kissé felemelkedik a párnáról. Az orvos megfogja az állát, egészen közel áll hozzá, és a kanállal a torkába nyúl. És mostan szépen — érzéssel — á-t énekelni!*

GARÁDYNÉ *nevetésben tör ki:* Hahaha! Köhög. Az embert megnevetteti. Hogy kívánhatja, hogy nyugodtan tartsam a torkom? Közben *folyton nevet.*

SÁRKÁNY: Látom már, hogy nagyságos asszonyom az úgynevezett makacs betegek közé tartozik. Itten más eszközökhöz kell folyamodni. Tessék felülni! Majd tartom a párnát, hogy meg ne fázzék a háta. *Leül az ágy szélére, átfogja az asszony hátát a vánkossal együtt. És most újra azt kívánom — hangja kemény parancsolást mimelő; ezzel a hang-*

hordozással világosan az izgatottságát akarja palástolni —, hogy egész tudásával és minden érzéssel, amely a szívében van, á-t énekeljen szépen.

GARÁDYNÉ *hátraveti magát a párnán:* Hahaha! De doktor, ne nevetessen halálra, az istenért!

SÁRKÁNY: De hát mutassa már a torkát, hadd látom, hiszen ez a legfontosabb. Végre no... szépen. *Most már a párna nélkül öleli meg a nőt. Á!*

GARÁDYNÉ: Á!

SÁRKÁNY: Á! *Mindjobban közeledik az asszonyhoz, és mind bizalmasabban öleli.*

GARÁDYNÉ: Á!

SÁRKÁNY: No, elég. *Lassan ereszti vissza a párnára az albíróné hátát. Semmi baj nincs. Orvosságot se rendelek, ha egyszer nem kell. Két kezével az ágyra támaszkodik; a fekvő asszonnyal közvetlen közletről szembenéz. Nem kell. Föl is öltözhet, akár mindjárt. Csak ma ne menjen az utcára. Hangja reszkető, halk és meleg. Ne menjen az utcára. Megértette, ugyebár? Kis szünet. Az orvos hirtelen lehajol, és belecsókol az asszony arcába. Egy igen csendes sikoly. Sárkány erős, határozott hangon. Kezét csókolom. Üdvözletem Bercinek. Összecsapja a bokáját. Gyorsan kimegy, és becsukja maga mögött az ajtót.*

GARÁDYNÉ *néhány másodpercig némán néz a levegőbe. Künn ajtócsapás: Uram Isten, csakugyan megcsókolt engem ez az ember? Tükröt vesz fel az éjjeliszekrényről, belenéz. Csakugyan itt a nyoma. Töröli zsebkendővel. Uram Isten! Ki kellett volna dobálni, vagy pofont adni. Csengettyűszó. És mindegyik nem volt idő. Eltakarja az arcát.*

Kinyílik az előszobaajtó, s belép Kovácsné. Harmincöt éves szőke asszony. Gőgös fejtartással az a-kat á-nak ejti. Raccsol.

NEGYEDIK JELENET

KOVÁCSNÉ *odasiet az albírónéhoz*: Szervusz, édes Mariskám! Csókollak. Julistól hallom, hogy a torkod fáj. Szerencsére nem ijedtem meg, mert már a lépcsőházban találkoztam Sárkány doktorral, és ő mondta, hogy semmi bajod sincs. Sietett, nem tudtam tőle semmit kérdezni. Mit is akarok mondani? Ugye, kedves fiú ez a Sárkány?

GARÁDYNÉ: Nekem nem tetszik.

KOVÁCSNÉ: Nagy nőcsábásznak mondják. És az a hír járja róla, hogy összecsókolja minden szép aszszonypáciensét. *Nevet.*

GARÁDYNÉ: Ugyan ne beszélj! Minden szépasszony páciensét?

KOVÁCSNÉ: Ezt hallottam. Hogy mennyire igaz, nem tudom; én inkább elhiszem róla, mint nem. Aprópó! Édesem, téged nem csókolt össze?

GARÁDYNÉ: Ugyan kérlek, hogyan...

KOVÁCSNÉ: Á, elpirultál, Mariskám, veszedelmesen elpirultál. *Kacag.* Rettenetesen elpirultál. Most már látom, hogy ez a Sárkány igazán legény a talpán.

GARÁDYNÉ *néhány tiltakozó mozdulatot tesz*: Nem, nem, biztosítalak... *Sírva fakad.*

KOVÁCSNÉ: No, édesem, de hát csak nem fogsz sírni?! Nohát nem bánom, sírj, sírd ki magad. No így, így, édesem. *Az albíróné megtöröli a szemét.* És most mondd el. Légy bizalommal hozzám.

GARÁDYNÉ: Igen, neked el kell mondanom.

KOVÁCSNÉ: Mindent.

Kis szünet.

GARÁDYNÉ: Nem ismertem ezt a Sárkányt. Reggel egy kis torokfájásra ébredek. Megijedtem, mert tudod, szombaton lesz a kaszinóbál. Az uram mondja, hogy elküldi Sárkányt, és elsiet. Alig múlik el tizenöt perc, már csöngetnek. Éppen veszekedtem

Treszkával; tudod, milyen bosszantók ezek a cse-
lédek.

KOVÁCSNÉ: Jaj, ne is beszélj róluk, édesem!

GARÁDYNÉ: No és jön Sárkány. Tudod, már az, hogy
olyan hamar jött. Találkozott az utcán Bercivel.
Mindjárt itt volt. Mint egy kisgyerekekkel, úgy be-
szélt velem. Mintha már régi ismerősök volnánk.
Igen kedvesen.

KOVÁCSNÉ: Szó, ami szó, kedves ember.

GARÁDYNÉ: Sohasem hallottam róla, hogy ilyen dol-
kat csinál. Megnézi a pulzusomat, megfogja a
homlokomat.

KOVÁCSNÉ: Igen, a homlokodat.

GARÁDYNÉ: Mintha egy kicsit végig is simította volna
az arcomat. De erre csak most emlékszem. Azután
felültet, a torkom nézi, és mikor elkészült ezzel,
megmondja, hogy nincs semmi bajom, és hogy
minden jó, felkelhetek. Azzal hirtelen lehajol és
megcsókol.

KOVÁCSNÉ: Hol?

GARÁDYNÉ *az arcára mutat*: Itt.

KOVÁCSNÉ: Éppen itt?

GARÁDYNÉ: Ugyanezen a helyen, mintha most is érez-
ném. Pedig nem erősen csókol. Alig ért az ar-
comhoz az ajka.

KOVÁCSNÉ: Ne mondd! Nem csókol erősen?

GARÁDYNÉ: Nem. De hallgass ide. Utána mintha sem-
mi se történt volna, meghajtja magát és elmegy.

KOVÁCSNÉ: Semmit se mondott?

GARÁDYNÉ: Várj csak! Azt mondta: „Üdvözetem Ber-
cinek.” Az embernek nem csoda, ha megáll az
esze.

KOVÁCSNÉ: No, ez rettentő szemtelenség. Még a fér-
jét üdvözölni. De bájos! *Nevet.*

GARÁDYNÉ: Ezért volt az, hogy megnémultam, vagy
mi, de se kiáltani nem tudtam, se csengetni. Pe-
dig pofon kellett volna ütnöm. Rettenetes, hogy
ezt nem tudtam megtenni.

KOVÁCSNÉ: Talán jobb is, Mariskám. Gondold meg, ezt senkinek, de senkinek sem szabad tudni. Berci nem valami híres bíró, meg aztán mit szólnak a törvényszéken, ha egy albíró verekszik.

GARÁDYNÉ: Ő pedig nagyon vigyáz, hogy jó minősítése legyen.

KOVÁCSNÉ: Meg aztán ez a Sárkány bizonyosan összevágna. S akkor is te volnál az oka, mert te tőled függ, hogy megmondod-e az uradnak.

GARÁDYNÉ: Igazad van. Bercinek nem szabad megmondanom.

KOVÁCSNÉ: Többet mondok, fiam. Az uradnak pisztolypárbajt kell vívnia, mert mégiscsak asszony van a dologban. Hozzá ő maga téged fog okolni. Rád fogja, hogy kacér voltál, vagy agit adtál Sárkánynak.

GARÁDYNÉ: Borzasztó! Még ezt is rám foghatja? Istenem, mit csináljak? Segíts gondolkozni, édes Irénkém!

KOVÁCSNÉ: Éppen azt teszem, édesem. Hát persze többet nem szabad hívnod ezt a Sárkányt.

GARÁDYNÉ: Hála Istennek, nem vagyok beteg. Legalább ő azt mondta. Mindjárt fel is öltözöm. *Felül. Papucsba bújik. A székről pongyolát vesz fel, magára ölti, aztán feláll, megtörli a szemét. Elfüggönyözi az ágyakat a mennyezetfüggöny segítségével. A beszélgetés ezalatt tovább folyik.* De mondd, mit tegyek ezenkívül? Borzasztó, az ember nem sejtí, mi történhet.

Szünet.

KOVÁCSNÉ: Mariskám, hallgatnod kell.

GARÁDYNÉ: Mintha semmi se történt volna?

KOVÁCSNÉ: Igen, úgy. Sárkány hallgat. És senki se tud semmiről... Ez csak egyszerű.

GARÁDYNÉ: Köszönöm, édesem, köszönöm. *Megöleli.* Ez csakugyan a legjobb.

KOVÁCSNÉ: Sárkánynak pedig úgy fogadod a köszönését, mintha semmi, de semmi se történt volna.
GARÁDYNÉ: Értelek, kedves Irénkém. Mindig tudtam, hogy te vagy az a barátnőm, akiben mindig, de mindig bízhatom.

Egymás nyakába borulnak.

ÖTÖDIK JELENET

Belép özv. Tálassyné. Hangos beszédű, kövér asszony. Alacsony termetű. Szürke ruhát visel. Erősen be van fűzve. Tollas kalap.

TÁLASSYNÉ: Mi az, édeseim? Érzékeny jelenet? Szervusztok!

GARÁDYNÉ: Kezét csókolom, édes mama!

KOVÁCSNÉ: Kisztihand!

TÁLASSYNÉ: Jó napot, Irénke! Hát téged, fiam, mi lelt? Gyermekekem, ne titkolódz! Hiszen te sírtál... De hát miért nem beszélsz, fiam? Mondjad te, Irénke, mi a baja Mariskának.

KOVÁCSNÉ: Megengeded, Mariska, hogy elmondjam?

GARÁDYNÉ: Mondd el.

KOVÁCSNÉ: Hát gondolja el, kedves néni. Reggel itt volt Sárkány doktor. Mariskának fájt a toroka, és az ura elküldte. A doktor beállít. Megvizsgálja Mariskát, és ahogy befejezi a vizsgálatot, megcsókolja.

TÁLASSYNÉ: Ugyan ne beszélj. Összecsapja a kezét. Jézus Mária! És Mariska, pofon ütötted azt a szemtelen gazembert?

KOVÁCSNÉ: Hiszen éppen az, hogy nem volt ideje se rá. A doktor mindjárt elköszönt. Majdnem elszaladt. Még a lépcsőkön velem találkozott, és azt mondta, hogy Mariskának nincsen semmi baja.

GARÁDYNÉ: Nem tudtam se csengetni, se kiabálni, se

- pofon ütni... De hiszen ki is gondolhatott volna ilyesmire?
- KOVÁCSNÉ: Mariska még nem hallott arról, hogy ez a Sárkány ilyen ember. Pedig beszélték, hogy összecsókolgatja az asszonypácienseit.
- TÁLASSYNÉ: Én se hallottam erről.
- GARÁDYNÉ: De hát most már mindegy, ha a baj megtörtént. Hallgasson ide, mama. Megbeszéltük Irénnel, hogy... mintha semmi se történt volna.
- KOVÁCSNÉ: Igen, azt mondtam Mariskának, hogy ne szóljon semmit. Az ura biztosan őt okolná. Ismerni kell a férfiakat.
- TÁLASSYNÉ: Bizony, ismerni kell a férfiakat.
- KOVÁCSNÉ: Meg aztán, ha párbaj lenne, mindenki Mariskát okolná.
- GARÁDYNÉ: Berci pedig nem is tud bánni a karddal, pisztollyal... Meg azután a törvényszéken is rontaná a karrierjét...
- TÁLASSYNÉ: Nohát elég, gyermekeim! Berci jó ember, tisztességes férj, de nem érdemli meg, hogy ennyit izéld magad miatta. Senkinek egy szót se! Mintha nem történt volna semmi.
- GARÁDYNÉ: Ugye, nem vagyok hibás, mama?
- TÁLASSYNÉ: Nem vagy hibás, édes gyermekem. Öltözz fel. Berci ne lássa, hogy a szemed ki van sírva.
- JULIS *bejön*: Nagysága, kérem, elhozták az új kalapot.
- GARÁDYNÉ *felugrik*: Hozzák be mindjárt!
- JULIS *el*.
- KOVÁCSNÉ: Honnan rendeled most a kalapjaidat, Mariska?
- GARÁDYNÉ: Fátyolnénál vásárolok kalapot.
- JULIS *egy nagy kalapskatulyával belép. A három nő körülveszi a dobozt. Julis a háttérben szemléli a kalapprobát.*
- GARÁDYNÉ *a fejére tűzi a kalapot egy kalaptűvel, amelyet a szekrényből vesz ki. A tükör elé áll.*
Rövid szünet. Nos, hogyan tetszik?

KOVÁCSNÉ: Jól áll.

TÁLASSYNÉ: Csinos, de nem egészen neked való.

JULIS: Nagyon jól áll a nagyságának.

TÁLASSYNÉ: Ez a virágdísz balról felesleges talán.

KOVÁCSNÉ: Én is azt gondolom.

TÁLASSYNÉ: Fiam, ne fogadd így el. Julis, hívja csak be a lányt, aki hozta.

JULIS el.

GARÁDYNÉ: Mamának nem tetszik a kalap? Nekem igazán nagyon tetszett. Bár az igazat szólva, kicsit drága.

TÁLASSYNÉ: Nem, fiam, a kalap szép, de egy keveset változtatni kell.

MASAMÓD *belép*: Kezét csókolom! Kisztihand!

JULIS és TRESZKA *az ajtóban megjelenik*.

TÁLASSYNÉ: Nézze, fiam, meg. Valamit változtatni kell a kalapon. *Az albíróné újra felteszi a kalapot.* Látja itt alól ezt a virágot? Ez nem kell, vegyék le.

KOVÁCSNÉ: A szalagot pedig talán varrják le odáig.

MASAMÓD: Igenis, igenis kérem.

JULIS: Pedig az a virág ottan jó áll!

TRESZKA: Nekem is tetszik! Miért nem hagyják úgy?

TÁLASSYNÉ: Igen, a szalagot jó lesz levarrni.

GARÁDYNÉ: És akkor talán ezt a csokrot itt fönn kissé balra tegyék. Jó, mama?

TÁLASSYNÉ: Jó. Hát akkor, nézze, ez a csokor pedig kicsit balra jöjjön.

MASAMÓD: Igenis kérem, a csokor balra.

JULIS: Á, minek veszik le azt a rózsát?

TRESZKA: Elrontják azt a szép kalapot.

KOVÁCSNÉ: Így lesz a legszebb. Mariska, ezt a kalapot irigyelni fogom tőled.

TÁLASSYNÉ *észreveszi a cselédeket*: Maguk menjenek a dolgukra!

JULIS és TRESZKA el.

KOVÁCSNÉ: Hallatlan! Ezek a cselédek!

GARÁDYNÉ: Nem bírok velük. És mondja, mikor lesz kész az átalakítás?

MASAMÓD: Holnap este hazahozom.

GARÁDYNÉ: Az nem lehet; nekem holnap reggel kell. Ebben akarok menni vizitre.

MASAMÓD: Majd elhozzuk, kérem, reggel.

GARÁDYNÉ: De biztosan itt legyen.

MASAMÓD: Igenis, nagysága. *Bepakolja a halapot a dobozba.*

TÁLASSYNÉ: Szépen csinálják meg!

KOVÁCSNÉ: Ezt a kalapot irigyelni fogom tőled, Mariska.

GARÁDYNÉ: Pontosan hozza el, hallja. *Az ajtóig utána megy, és az előszobába kiabál.* Legkésőbb kilencre itt legyen!

MASAMÓD *kívülről*: Igenis, nagysága!

Függöny

Második felvonás

ELSŐ JELENET

Gáborék ebédlője. Gábor, Kovács, a közjegyző, Pándy jönnek. A házigazda előrebocsátja a vendégeit, akik már fedetlen fővel, kalap nélkül lépnek be.

GÁBOR: Tessék, tessék! Ott helyben vagyunk. *Két család kártyaasztalt hoz. Ide tegyétek. A szoba jobb sarkába mutat.*

KOVÁCS: De azután most vigyázzatok ám, mert rajtam ma a nyeres sora!

PÁNDY: Az alsóst ma is a szokás szerint játsszuk.

KÖZJEGYZŐ: Igen, bemondások nélkül. Csak trullt, kasszát és ultimót jelentünk.

GÁBOR: Nem bánom, ha ti úgy jobban szeretitek. Itt a kártya és a kréták. *Az asztalfiókból kártyát, táblákat és krétákat vesz elő. Üljetek le! Ő oszt először. Csend. Az urak felveszik a kártyákat.*

PÁNDY *egy divatos nótát fütyül. Gusztál.*

KOVÁCS: Lássuk, mit hoz a jövő!

KÖZJEGYZŐ: Én mindjárt zöldet bátorkodom mondani.

PÁNDY: Szép, de kénytelen vagyok téged belicitálni tőkkel.

KOVÁCS: Piros, piros, piros, uraim, ha nincs ellene kifogásuk nagyságodéknak.

GÁBOR: Ohó! Én sans adut mondok.

PÁNDY: Ez az ember ma disznóba lesz, meglátjátok.

KÖZJEGYZŐ *a fejét vakarja. Kiad: Isten nevében kezdjük el.*

PRÉPOST *belép. Nem éppen túl kövér. Kopaszodó, ősz*

hajú ember. Lila övet visel: Áldásom rátok, gyermekeim!

GÁBOR *felugrik és üdvözi. A többiek ülve maradnak, s később fognak vele egyenként kezet: No, ez már szép!*

PÁNDY: *Á, a mi prépost urunk!*

KÖZJEGYZŐ: *Szervusz, plébó!*

KOVÁCS: *Szerventuller!*

SZOBALÁNY *bort hoz be egy tálcán. A kártyaasztaltól nem messze eső kisebb asztalra teszi.*

GÁBOR: *Önts mindegyikbe, és kínáld meg az urakat!*

PRÉPOST *kezet fog a férfiakkal: Szervusz, szervusz! Üdvözlöm a hadsereget. Leül Pándy elé.*

PÁNDY: *Úgy, úgy, kedves tisztelendőm, kibicelj nekem. Fiúk, ma teljes segédlettel játszom. A plébón a lila pántlika van. Tovább kártyáznak.*

KOVÁCS: *Ez nem járja, mert főrban van Gyurka.*

KÖZJEGYZŐ: *Rossz játékos a leglilább pántlikájú kibiccel se boldogul.*

PÁNDY *hazavisz egy ütést: Ha rossz játékos vagyok, hadd lám, mit csinálsz ezzel a kártyámmal! Kiad, nagyot ütve az asztalra. Az ütést elviszi: Ez a kettő is az enyém. A kártyákat összedobják. Belép Garády.*

GÁBOR: *Éljen, éljen! Szervusz, Bercikém! A feleséged az asszonyokkal van? Szervusz! Ül le, öregem! A társaság kezet fog Garádyval. Gábor a tálcán bort kínál. Szervusztok! Parancsoljatok. A plébánoshoz. Plébó, ez a hároméves borom.*

PRÉPOST *műértelemmel szürcsöli a bort. Leteszi a poharat: Pompás ital.*

PÁNDY: *Tehát folytassuk a játékot!*

GARÁDY *sakkot vesz le a könyvespolcra: Plébó, mi most sakkozunk, jó?*

PRÉPOST: *Helyes. Folytatjuk, ahogy múltkor abbahagytuk. Királycsellel.*

GÁBOR: *Te Berci, kibicelned kell! Mit csinálok én nélküled?*

KOVÁCS: Hadd el, most már Pándy is árván marad.
Elbánunk vele.

KÖZJEGYZŐ: Százados, téged most meg fogunk enni!
Az eklézsia többé nem véd.

PRÉPOST *állítani kezdi a figurákat.*

GARÁDY: Mindjárt jövök, csak kimentem a feleségemet
önagyságánál.

GÁBOR: Mi az, még nincs itt az asszony?

GARÁDY: Nincs. Később jön. *El.*

GÁBOR: A lugasban vannak az asszonyok. Még kávét
is kaphatsz tőlük. *Kis csend.*

KÖZJEGYZŐ *kever és oszt:* Szóval Garádyné önagysá-
gához lesz szerencsénk?

GÁBOR: Igen.

Szünet.

KÖZJEGYZŐ: Ti nem hallottátok a dolgot?

GÁBOR: Miről beszélsz?

KÖZJEGYZŐ *halkan:* Hát arról, hogy Berci feleségét a
múlt héten összecsókolta Sárkány Ödön.

GÁBOR: Ne beszélj!?

PÁNDY: Honnan hallottad ezt?

KÖZJEGYZŐ: Azt, öregem, el nem árulhatom. De hogy
nem Sárkánytól, azt becsületszavamra mondha-
tom.

GÁBOR: Ezt nem hiszem. Berciék nagyon szeretik egy-
mást.

PRÉPOST: Pedig igaz, mert én is hallottam.

PÁNDY *némán feláll.*

KOVÁCS: Tán csak nem gyónt nálad az asszony?

PRÉPOST: Azt nem, mert akkor nem mondanám.

KOVÁCS: Tehát mondd el!

PRÉPOST: Én ugyan másképp hallottam. Úgy hallottam
tudniillik, hogy Garádyné nem volt beteg. Nagyon
megtetszett neki ez a Sárkány. Elhívatta, kacér-
kodott vele...

GÁBOR: Ugyan ne mondd! *Összecsapja a kezét.*

PRÉPOST: Igen, igen. Az orvos szorgalmasan eljár a betegéhez, és kezelte, míg meg nem gyógyult... *Nevetnek.*

PÁNDY: Bocsánat, urak. Én ezeket rögtön elmondom Bercinek. Nem engedhetem, hogy egy barátom becsstelenné váljék. Az ügyet lovagias útra fogom terelni. *Indul.*

KÖZJEGYZŐ: Pándy! Csak nem bolondultál meg?

PÁNDY: Ti bolondultatok meg. Itt meg kell tenni a lépéseket a lovagiasság szabályai szerint.

PRÉPOST: Nahát éntőlem semmit se hallottál, érted-e?!

PÁNDY: Kár a szóért. Ezt az ügyet nem lehet így hagyni. *El. Csend.*

KOVÁCS: Az ördög látott ilyen hóbortos katonát.

KÖZJEGYZŐ: Pedig tudhattuk, hogy Gyurka az ilyen dolgokban egészen bolond.

PRÉPOST: Jaj, ezek a katonatisztek!

KOVÁCS: Ha megmondja Bercinek, akkor még nagyobb bajba kerül ez a szegény fiú.

KÖZJEGYZŐ: Mert vagy ártatlan az asszony, amit nem hiszek, vagy bűnös.

PRÉPOST: Ha bűnös, akkor...

KÖZJEGYZŐ: Te, se az asszonyon, se Bercin nem segít a párbaj.

GÁBOR: Amúgy pedig...

KÖZJEGYZŐ: Mindkettőnek árt, mert még többet fognak beszélni az ügyről.

PRÉPOST: Istenem, ezek a katonák mennyi bajt csinálnak nekünk!

KOVÁCS: Le fogunk tagadni Berci előtt mindent!

GÁBOR: Ezt céltalan dolognak tartom.

KÖZJEGYZŐ: Plébó, mondj te valami okosat!

PRÉPOST *vállat von.*

Pándy és Garády megjelenik az ajtóban.

MÁSODIK JELENET

GARÁDY *szeme előtt zsebkendő, nagyokat nyel*: Hát kérlek alássan, te intézkedjél: én az ilyen dolgokban járatlan vagyok... A becsületemért... kész vagyok meghalni... azt mondhatom.

PÁNDY: Majd én és Feri elmegyünk ahhoz a Sárkányhoz mindjárt. *A közjegyző hozzájuk lép, a többiek kiszállingóznak a szobából.*

GARÁDY: Ugye, Feri — *törölgeti a szemét* —, leszel szíves? *Nagyokat sóhajt.* Hívjátok ki azt a gazembert — *öklét rázza* —, és mondjátok meg a pimasznak, hogy le fogom vágni.

PÁNDY: Ezt bízd rám, öregem, A kardbojtomra mondom, hogy a becsületed tisztán fog innen kikerülni. Gyere, Feri, útközben megbeszéljük a dolgokat.

GARÁDY: Egyenesen hozzá mentek?

PÁNDY: Igen, egyenesen. *Kívül kocsizörgés. Pándy kinéz az ablakon, kinyitja és füttyül.* Várjon csak, mindjárt megyünk! Légy nyugodt, Berci. *A közjegyzővel együtt elmegy.*

GARÁDY *egy fotelba roskad, és kezére támasztott fejjel maga elé bámul.* Szünet.

GARÁDYNÉ *belép utcai toalettbten. Meglátja a férjét. Lábujjhegyen a háta mögé lopózik és átöleli.* Nevet. Szervusz, Berci!

GARÁDY *felrezen*: Sose ölelgess engem!

GARÁDYNÉ: De mi lelt téged? Egészen dúlt az arcod.

GARÁDY: Azt te sokkal jobban tudod, mint én... Azért, mert gyalázatba hoztál, mert kikezdtél azal a pimasz Sárkánnyal. Hogy mennyire jutottatok, azt még nem tudom, de azt is meg fogom tudni. Szép, hogy nem tagadod, és nem fogod rám, hogy megbolondultam. *Garádyné — kesztyűsen, kalaposan — sírva leül egy fotelba.* Bár talán azt jobban szeretném. Ki hitte volna ezt, Mariska, ki hitte volna... *Szemét törölgeti.*

- GARÁDYNÉ: Csak egyszer történt, Berci, csak egyetlenegyszer!
- GARÁDY: Éppen elég, hogy tönkretegyje az egész házasetünk boldogságát és a jövőt.
- GARÁDYNÉ *feléled*: Mit beszélsz? Az, hogy egyszer megcsókolt?
- GARÁDY: Mit tudom én, hogy mit csinált az a gazember, de azt tudom, hogy feldúlta az én meleg házi tűzhelyemet.
- GARÁDYNÉ: Berci, most már azt mondom ám, hogy elég a bolondságból! Boldogult édesapám becsületére esküszöm, hogy így történt. Ő megvizsgálta a torkomat, és amikor befejezte a vizsgálatot, fölém hajolt, és itt az arcomon — *mutatja* — gyengén megcsókolt. Képzelheted, hogy erre nem lehettem elkészülve, kiáltani se tudtam, és mire magamhoz tértem, már elment.
- GARÁDY: Persze, egy férfi éppen meg mer csókolni egy asszonyt, ha a nő nem ad neki agit.
- GARÁDYNÉ: Én is az első percben mindjárt arra gondoltam, hogy nem hiszed majd el az ártatlanságomat. És éppen ezért nem szóltam neked semmit. Féltettelek, édes Bercim — *megöleli* —, a párbajtól meg a kellemetlenségektől. Tudtam, hogy nem tudsz vívni, és a minősítésedet is rontja, ha kitudódik.
- GARÁDY: Jól elkészültél a leckével, mondhatom! Miért nem mondod, hogy a minősítesem érdekében csókoltad meg azt a csirkefogót.
- GARÁDYNÉ *sír*: Berci, hinned kell, amit mondok, hinned kell, hinned kell! *Ráborulva sír, a férfi megszeppent gyerek arcával túri ezt és néz a szoba egyik sarkába. Kívül kocsizörgés, amely hirtelen abbamarad. Szünet. Pándy és a közjegyző betoppan. Meghajtással üdvözlük az albíronét. Ugyanekkor a középső ajtón Kovácsné és Gáborné jönnek, az albíronéhez sietnek, és becéző mozdula-*

tokkal kivezetik a szobából. A segédek megvárják, míg a nők kimennek, azután közel húzódnak Garádyhoz.

GARÁDY: Kihívtátok? Megnevezte a segédeit?

PÁNDY: A lakásán voltunk. Ott hagytuk a névjegyeinket. Az inasa nem tudja, hol van, de este vissza fog jönni, és mi is visszamegyünk akkor...

HARMADIK JELENET

SZOBALÁNY *sietve jön*: Kérem, Sárkány doktor úr vár odakint. Azt mondta, jelentsem be, sürgősen beszélni akar a százados úrral meg az albíró úrral.

GARÁDY: Nohát ez mégis...

PÁNDY: Mondd meg annak az úrnak...

SZOBALÁNY *el*.

SÁRKÁNY *meghajlás nélkül belép*. Bocsássatok meg, hogy zavarlak benneteket, de az inasom mondja, hogy nálam jártatok, észrevette, hogy nagyon adjátok a komolyat, ebből azt következteti, hogy párbajra akartok kihívni. Nagyon kíváncsi voltam, hogy ki akar velem verekedni. Ezért utána-tok siettem...

Szünet.

PÁNDY: A provokáló: Berci.

GARÁDY: Igen, én vagyok, és majd megverekszünk. *Veri a mellét, és ki akar menni a szobából.*

SÁRKÁNY: Berci, kérlek, ne próbáljuk, kérlek. Megmondhatod te is, hogy miért akarod a véretem venni.

GARÁDY: Mintha nem tudnád, gazember!

SÁRKÁNY: Az utolsó szót nem mondtad elég értelmesen, nem hallottam jól. De hát mond meg te — *Pándyhoz* —, hogy tulajdonképpen miért akar velem Berci verekedni.

PÁNDY *suttogva*: Hát azért, ami közted és a felesége között történt.

SÁRKÁNY *elgondolkozva*: Ami köztem és a felesége között...? De hát mi történt?

PÁNDY: Ne add a butát. Az asszony is bevallotta, hogy megcsókoltad.

SÁRKÁNY: Hogy megcsókoltam?

PÁNDY: Igen.

SÁRKÁNY: Bevallotta?

GARÁDY *ordít*: Igen!

SÁRKÁNY: És te azt hiszed, hogy nekünk verekednünk kell?

GARÁDY: Igen!

PÁNDY: Igen!

SÁRKÁNY: De hiszen a helyzet még nincs is tisztázva. Berci, nézd, én nem akarok gyávának látszani, de a nyugalmad érdekében szükségesnek tartom, hogy tisztában légy azzal, ami történt.

GARÁDY: Majd éppen tetőled fogok információkat kérni. Nem, nem, majd verekszünk, verekszünk!

SÁRKÁNY: És azután mit ér neked, ha két lyukat lőtünk a levegőbe, és azt se tudod, hogy mi történt, talán sohase fogod biztosan tudni? Ér az neked valamit?

PÁNDY: Mindenesetre a lovagias elintézés mellett kell állást foglalnom.

GARÁDY: Verekedni fogunk, verekedni!

SÁRKÁNY: Jól van, nevetséges, én megverekszem, de szeretném, ha tisztán látnál a dologban. Tudom, hogy boldog családi életet éltetek, s nem tudnám elviselni, hogy az én ártatlan léhaságom miatt ilyen komoly dolgok következzenek.

GARÁDY: Ő nem tudná elviselni!

PÁNDY: De kérlek, a párbajkódex előírja a teendőket...

SÁRKÁNY: Hallgassatok meg, kérlek! Berci, kérsd ide a feleséged öngyűlöletét! *Garády el. Szünet. Garády visszajön a feleségével. Háttérben a vendégsereg,*

amely a jelenetben egyre aktívabb részt vesz. Sárkány meghajlik, mindenkit üdvözöl. Előadom, kérem, a tényállást. Nagyságos asszonyom, kegyeskedjék ebben a székben helyet foglalni. Az albíróné helyet foglal. Körülbelül egy héttel ezelőtt történt ugyebár, hogy nagyságos asszonynak a torkát megvizsgáltam?

GARÁDYNÉ: Igen, szombaton volt.

SÁRKÁNY: Kérek egy kanalat. *A cseléd már hozza a kanalat.* Így ült az ágyban, és én vizsgáltam. Tesék á-t mondani! Ezt mondtam, ugye?

GARÁDYNÉ: Ezt mondta.

SÁRKÁNY *lenyomja az asszony nyelvét:* Á!

GARÁDYNÉ: Á!

SÁRKÁNY: Á!

GARÁDYNÉ: Á!

SÁRKÁNY: És amikor ezt befejeztem, önagyságát lassan visszaeresztettem a fekhelyére. S ebben a pillanatban — véletlenül történt talán, vagy mert a vér a fejembe szállt — megcsókoltam az arcát. *Megcsókolja.* Azzal sietve ajánlottam magam. Így volt, nagyságos asszonyom?

GARÁDYNÉ: Szóról szóra.

SÁRKÁNY: Tudom, hogy léha fiú vagyok, nem tagadom azt sem, hogy kissé cinikus, de hogy emiatt vérnek kelljen folynia, abba nem egyezem bele. Igazam van, Feri? *Sorba kapacitálja a jelenlevőket.* És felelj te is! Mit gondolsz az esetről? Essék emberhalál emiatt?

JELENLEVŐK: Igazad van! Béküljete ki! Nem hibás egyik se, hiszen Garádyné szép asszony. Én se tettem volna másképpen. Legyen szent a béke! Berci, ne haragudj már! Ez a doktor nem rossz fiú.

Lassanként mindenki Sárkány pártján van, csak Pándy és Garády válnak külön. Az asszonyok körülveszik Garádynét.

SÁRKÁNY: Berci, becsületszavamra mondom, hogy így történt. De ha valami aljasságot követtem volna el ellened, nem is lenne hozzá pofám, hogy nyílt homlokkal eléd álljak. A feleséged szép asszony, de nekem meg a dédapám is nemesember volt. *Kezet nyújt, összeölelkeznek. A századost a többiek kapacitálják.*

KÖZJEGYZŐ: Hála Istennek, ez rendben van.

PÁNDY: Igen, de a lovagias elintézés...

GÁBOR: Majd mit mondok a lovagias elintézésre.

KÖZJEGYZŐ: Arra inni fogunk, öregem.

Elviszik Pándyt.

KOVÁCS: De erre már iszunk egyet!

GÁBOR: Uraim, kész a vacsora!

SZOBALÁNY: És itt vannak a cigányok is.

GÁBORNÉ: Tessék vacsorázni!

PRÉPOST: Ez Istennek tetsző mulatozás lesz.

A cigánybanda künn megszólal.

CSELÉDEK: Ujjujju! Még egy terítéket ide! A salátákat hozzátok!

ASSZONYOK: Ez a Sárkány nagy ördög, de nem lehet rá haragudni. Igazán, nem lehet mondani, hogy nagyon hibás volt. Mariska egyáltalán nem hibás.

FÉRFIAK: De erre iszunk. Itt reggelig józan ember nem lesz! Húzzátok, cigányok! De erre iszunk!

Párosával a fenékajtón kivonulnak a kivilágított ebédlőbe, ahol meg van terítve. A cigányok közül is látni kettőt-hármat. A szobalányok nagy tálat tesznek az asztalra.

Függöny

ZÁCH KLÁRA

Melodráma 1 felvonásban

Személyek:

RÓBERT KÁROLY, MAGYAR KIRÁLY

ERZSÉBET, A FELESÉGE

KÁZMÉR, ERZSÉBET TESTVÉRÖCCSE

ZÁCH KLÁRA

MÁRIA

ÉVA

PIROSKA

} UDVARHÖLGYEK

KORNELIUS

GYULAFY, A KIRÁLYFIAK NEVELOJE

CSELENYI, GÁRDAKAPITÁNY

PATER FRANCISCUS, UDVARI GYÓNTATÓ

LAJOS

ENDRE

} A KIRÁLY FIAI

ZÁCH FELICIÁN

Asztalnokmester, udvari apródok és testőrök. Kis szolgálány. Öreg ajtónálló.

Történik: 1330 áprilisában, Visegrádon, a királyi palotában.

(Kisebb terem a királynő lakosztályában. Magas ablakok, olajos papirossal borítva. A fenéken nagy ajtó bársony függönnyel. A függöny félre van húzva. Egy másik fényesebb oszlopos terem. be látunk át. Amikor a függöny felgördül, csak Kázmér ül a színpadon. Az egyik ablak mellett. A színpad mögött hallatszik Mária hangja.)

MÁRIA hívón kiált: Klára, Klára. Belép.

KÁZMÉR összerezzen. Fejbőlintással köszönti Máriát.

MÁRIA afféle csitri szőke lány, legfeljebb 18 éves. Eleven és gyerekes mozdulatai vannak: Jó reggelt, herceg úr! Kimegy a fenékajtón, és onnan is kiált. Klára! Klára!

KLÁRA hangja balról: Itt vagyok! Látni, amint a külső teremben a két lány melegen összecsókolózik. Kázmér figyelmesen nézi őket.

MÁRIA: Jöjj, kedvesem. A királyasszonyt öltöztetni kell a misére. Gyengéden simogatja Klára arcát. A szép szelíd nagylány nyugodtan tűri a másik kedveskedését.

Átjönnek a szobába.

Kázmér, aki közben fölkel, meghajlással köszönti Klárát. Klára szintén bókol. A két lány azután elfordul. Kimennek a jobb hátsó ajtón. Kázmér, aki a bal oldali ajtónál áll, hátrál, hogy minél tovább láthassa őket. Azután visszajön, a karoszékekbe ül és olvasni kezd.

Szünet.

KORNELIUS az udvari orvos, óvatosan belép: Jó reggelt, herceg úr. Jó reggelt. Remélem, jól aludt az éjjel. Hogy érzi magát?

KÁZMÉR: Rosszul aludtam, kedves Kornelius mester, és rosszul érzem magamat.

KORNELIUS: Kegyes volt meginni a főzetet, amit készítettem?

KÁZMÉR: Igen.

KORNELIUS: És nem észlelt javulást?

KÁZMÉR: Nem! De nem is vártam.

KORNELIUS: Nagy hiba, kedves herceg úr, hogy semmit se segít nekem a gyógyítás nehéz munkájában. Hanem még rontja az állapotát. Miért nem vár javulást a gyógyszerektől. Holott azokban csodálatos erő van. Isten mi egyébért teremtette volna a gyógynövényeket, mint hogy azokkal a betegségeket gyógyítsuk.

KÁZMÉR: Én meg azt hiszem, hogy Isten, ha valami köze van a betegségekhez, nem azért küldte azokat, hogy csak úgy könnyűszerrel meg lehessen gyógyítani. Amit akar, meggyógyít ő maga, és a többit nem bízza az orvosokra. Akinek meg kell halni, az szépen meghal. Látod, tudós Kornelius mester, én fiatal vagyok, keveset tapasztaltam, és szeretek is élni, mert szép az élet — de ezt belátom.

KORNELIUS: Oh, herceg úr, az én tapasztalataim mást mondanak és holnap fürdőt fogok csinálni mályvalevelekkel. A gyógyszer e meleg vízből a testbe hatol, tisztítja a vért, és elűzi a betegséget.

KÁZMÉR: Jól van, Kornelius mester, majd azért csak szépen el fogok én pusztulni. De ne vegyed rossz néven.

KORNELIUS: Oh, oh! *Csóválja a fejét.* Ajánlom magam kegyeibe, herceg úr. Óvja az étvágyát, és a gyomorerősítő cseppeket használni el ne feledje. Ajánlom magam. *Meghajol és elmegy.*

Szünet.

GYULAFY *nevelő jó balról a kis hercegekkel, Lajossal és Endrével: Jó reggelt, herceg úr. Jó reggelt kívánok. Kázmér hidegen biccent.*

LAJOS ÉS

ENDRE *odamennék hozzá: Jó reggelt, Kázmér bátya.*

KÁZMÉR *megöleli a kisfiúkat, és a térdei közé veszi őket: Tyűh, de szépek vagytok. Erőltetett jókedvűséggel. És milyen friss az arcotok. Ki öltöztetett ki benneteket ilyen tisztára? Erre vagyok kíváncsi.*

LAJOS: Endrét még mosdatják. Én már magam mosdom ám.

KÁZMÉR: És Endre, téged ki mosdatott?

ENDRE *szégyenkezve: A Klára!*

KÁZMÉR *barackot nyom a fejére: Mondd, szereted, ha ő mosdat? Csókolja a fiút.*

ENDRE: Igen, őt legjobban szeretem.

KÁZMÉR: Te is? *Lajosra mutat.*

LAJOS: Igen, Klára a legkedvesebb a lányok között.

GYULAFY: Bocsánat, herceg úr, de arra kell kérnem, ne méltóztassék beszélgetni a gyermekekkel ilyen dolgokról.

KÁZMÉR: És miért ne?

GYULAFY: Mert ez ellenkezik ama szellemmel, amelyben a hercegeket neveljük.

KÁZMÉR: A ti szellemetekkel tehát az is ellenkezik, hogy a világon szép lányok vannak. *Nevet.* Nem értelek, Gyulafy. Hiszen neked menyasszonyod van, és ő is szép lány!

GYULAFY *alázatosan: Bocsánat, én nem akarok beleavatkozni a herceg úr dolgaiba, de a trón leendő örököseit keresztény erkölcsökben kell nevelnünk. Így bízták gondjaimra a kis hercegeket.*

KÁZMÉR: És emiatt volt olyan nehéz ezt a könyvet megszereznem. Nézd meg. *Átadja.*

GYULAFY *fellapozza: Ovidius: Ars amandi. Utálatos könyv. Visszaadja.*

KÁZMÉR: Olvastad?

GYULAFY: Nem. Franciscus atyától hallottam, hogy olvasása ártalmas és lelket mérgező.

KÁZMÉR: Igen, ugyancsak Franciscus atya volt szíves panaszkodni rám a királynál, hogy drága pénzen rossz könyveket hozatok Olaszországból. De hát olyan ostobaságokat, mint amiket ti olvastok, én nem tudok olvasni. *Kissé léhán nevet.*

GYULAFY *sértődötten meghajtja magát:* A hercegek után kell sietnem. *Balra el. A kis hercegek a párbeszéd alatt kisettenkedtek a szobából.*

ERZSÉBET *az oszlopos terem felől jő. Már ünneplőben van:* Rosszkezdű vagy, Kázmér?

KÁZMÉR: Nem vagyok rosszkezdű, hiszen szép reggel van.

ERZSÉBET *homlokon csókolja az öccsét. Kissé hervadt arcú, de jószágos, okos nő:* Hogy aludtál az éjjel?

KÁZMÉR: Köszönöm, jól.

ERZSÉBET: Jól vagy most is?

KÁZMÉR: Igen, igen. *Szünet.*

ERZSÉBET: Nem igaz! *Megsimogatja homlokát.* Hiszen nem érzed jól magad. Látom. Mondj igazat! Légy őszinte.

KÁZMÉR: Kornelius meg fog gyógyítani. Az orvossága ugyan nem használt, de holnap fürdőt fog csinálni. És az biztos. Biztos. *Nebet.*

Szünet.

ERZSÉBET: Látod, Kázmér, magad is oka vagy a betegségednek. Hiszen olyan szomorú magánosságban élsz. Kerülsz mindenkit. Nem barátkozol jókedvű cimborákkal. *Megöleli.* Emiatt rossz a kedélyed. Nem csoda, ha nem használnak a gyógyszerek. *Gyengéden leülteti a pamlagra, és mellé ül.*

KÁZMÉR *simogatja a nénje kezét.*

ERZSÉBET: És a lányokra se nézell...

KÁZMÉR *vonogatja a vállát.*

ERZSÉBET: Nem tetszik neked senki közülök? Hiszen fiatal vagy, Kázmér. *Fésüli a haját.*

KÁZMÉR *szomorúan, mintegy maga elé:* Igen, fiatal vagyok!

Szünet.

ERZSÉBET: Kázmér! Mondd el, mi bánt. Mondd el, öcsém. Gondold el, hogy szeretett téged mindig a te jó nénéd.

KÁZMÉR: Hiszen el kell mondanom egyszer! . . . De hát nem tudod kitalálni! *Lesüti a szemeit. Szünet.*

ERZSÉBET: Kit szeretsz, Kázmér?

KÁZMÉR: Klárát!

ERZSÉBET: Zách Klárát!

KÁZMÉR *bólint.*

Szünet.

ERZSÉBET: Nagyon fiatal vagy még, Kázmér!

KÁZMÉR: És mégis nemsokára meg kell hálnom. És azt is tudom, hogy Klára sohasem lesz az enyém. Hiszen jól tudom. És éppen ez a kétségbeejtő. Nem lehet csodálni, ha a testemnek semmi kedve az élethez, és a betegségben és a reménytelenségben elsorvad, elvesz. Hiszen mindig csak arra gondolok, hogy Klára sohasem lesz az enyém. Sohase fog szeretni. Oh, ha egyszer az enyém lehetne, nyugodtan, mosolyogva hálnék meg. *Erzsébet mosolyog. Azután hirtelen elkomolyodik.* Mit mondok. Ha csak egyszer megcsókolhatnám az ajkait lehunyja a szemeit, halk hangon: vagy átfoghatnám a derekát és magamhoz szoríthatnám . . . Nem, még ez is sok volna. Csak megsimogathatnám az arcát és hozzáérhetnék a halántékkal a hajához . . . De hát mindebből nem lehet semmi. És nem is lesz semmi.

ERZSÉBET: Ne gondold ilyenekre, öcsém. Udvarolj Klárának, ahogy illik, tedd a szépet neki, úgy illik az.

Szünet.

KÁZMÉR: Nem, nem tudok véle beszélni. Ha ránézek, már elfogult vagyok, reszketnek a térdeim, és megnémul a szájam. És azt hiszem, ő is borzad tőlem, hiszen én beteg vagyok. És ő mást szeret; bizonyosan Balázst. A testőrök hadnagyát, aki el fogja venni feleségül. Minek gyógyuljak én akkor meg?

ERZSÉBET: Meg fogsz gyógyulni, édes Kázmér, meg fogsz gyógyulni. De nézd csak. Hát próbálj beszélni vele, és mondd, hogy tetszik neked, meg hogy az arca olyan, mint a rózsza. Ilyenféléket. Hiszen olyan szép szőke a hajad és finom az arcod. Tedd meg ezt, hiszen a király palotájában te vagy az első lovag. Tedd ezt meg, kedves drágám.

ÉVA *balról jön*: Felséges asszony, itt van Franciscus atya.

ERZSÉBET *feláll*: Jól van, rendezkedjete el a gyónáshoz. Éva *el*.

ERZSÉBET: Hát így lesz, ugye, édes Kázmér?

KÁZMÉR *a bal elülső ajtón el*.

FRANCISCUS: Dicsértessék az Úr Jézus! *Meghajlik.*

ERZSÉBET: Mindörökké, ámen! Hol van az apát úr?

FRANCISCUS: A tudósok azt mondják, hogy Isten két-három nap múlva magához fogja venni őt.

ERZSÉBET: Szegény jó Antonius atya!

FRANCISCUS *bólingat*.

ERZSÉBET: Te leszel az új apát, Franciscus atya!

FRANCISCUS *mélyen meghajol*.

ERZSÉBET *a lányokhoz, akik most jönnek*: Hallottátok, hogy szegény Antonius atya nemsokára itthagynak bennünket.

A LÁNYOK: Szegény jó Antonius atya!

A sarokból az imazsámolyt előrehozzák, és meléje egy széket tesznek. Azután Éva és Mária eltávoznak, Klára a szent kép elé térdel, a királynő pedig az imazsámolyra. Gyónni kezd. Franciscus az ismert gyóntató pózban leül a székre.

ERZSÉBET keresztet vet, és imára kulcsolja a kezeit: Az isten áldását kérem, hogy bűneimet igazán meggyónhassam. A vétkeim ezek: hétfőn elmulasztottam a reggeli imát. Szerdán kegyetlen voltam a királyhoz és gyötörtem őt a feszélyemmel. Tegnap is ugyanezt tettem... Más vétkem... nincsen.

FRANCISCUS: Szánjad és bánjad bűneidet! *Feloldozó mozdulattal.*

ERZSÉBET meghajolva, szívre tett kézzel: Szánom és bánom bűneimet, kérem a penitentiát és feloldozást.

FRANCISCUS: A penitencia 5 Miatyánk lesz és a nagy Hitvallás.

ERZSÉBET felkel, megcsókolja a pap stóláját és némán kimegy a függönyös ajtón. Franciscus hátranéz, és jelt ad Klárának. Klára feláll.

FRANCISCUS: Éva és Mária reggel gyóntak a templomban?

KLÁRA: Igenis, Franciscus atyám!

FRANCISCUS bólint. Klára letérdel és keresztet vet.

KLÁRA: Az Isten áldását kérem, hogy bűneimet igazán meggyónhassam. A bűneim a következők: imádság közben gyakran szórakozott vagyok...

FRANCISCUS: Lányom, így az imádság teljességgel értékét veszti. Erre nagyon ügyelned kell... Tovább! Folytasd!

KLÁRA: Többször feltámad bennem az irigység mások iránt, és megszóltam valakit mások előtt.

FRANCISCUS: Barátnődet?

KLÁRA: Igen!

FRANCISCUS: Más bűnöd nincsen?

KLÁRA: Nincsen atyám!

FRANCISCUS: Gondolkozzál csak.

KLÁRA: Azaz, nem tudom, szent atyám, hogy bűn-e.

FRANCISCUS: Mondd csak el.

KLÁRA: Buja álmaim vannak gyakorta, atyám... De álmok... és nem tehetek ellenök...

FRANCISCUS: És ébren nem gondolkodol az álmaidról? S nem gyönyörködsz-e bennük bűnösen?

KLÁRA: Igen. Gondolkodtam róluk egyszer... kétszer...

FRANCISCUS: Férfiről álmodtál, ugye?

KLÁRA: Igen.

FRANCISCUS: Kerülni fogod őt, és nem nézel az arcába!

KLÁRA: Igen. Eddig is így tettem. De vajon ha tiszta, nemes érzelemmel szeretném őt, akkor is így kellene tennem?

FRANCISCUS: Úgy tégy, ahogy mondtam. Az ily gondolatok mindaddig bűnösök és kárhozatosak, míg meg nem pecsételte a nő frigyét az egyház áldása. Kis szünet. Virrasztani fogsz, imádkozva éjfélig a hét minden napján, s az álmaidról ébren gondolkodnod nem szabad. Ha pedig eszedbe jutnának, kezd el mondani a Boldogságos Szűz imádságát. Penitentiául elimádkozol tíz Pater Nostert, tíz Credót és tíz Ave Mariát. Megértettél?

KLÁRA: Igen.

FRANCISCUS: Úgy feloldozlak. *Megadja az abszolutiót a szokásos mozdulatokkal. Klára száján látszik, hogy a bánás ígéit suttogja. Felkel és megcsókolja a stólát. Azután a szent kép elé térdel. Franciscus jobbra távozik.*

Szünet.

KLÁRA *imádságba van merülve. A bal ajtón benéz és félig belép Kázmér. Körülbelül húsz másodpercig némán nézi a térdeplő leányt. Egyszerre Klára*

lassan hátranéz. Összerezzen. Visszafordítja a fejét. Keresztet vet és feláll.

KÁZMÉR: Bocsánatot kérek, hogy imádságában zavar-
tam.

KLÁRA: Nem zavart, mert már elkészültem. Hiszen
mindjárt harmadszor kondítanak misére.

KÁZMÉR: Még csak kétszer kondítottak.

KLÁRA: Igen, de mindjárt következik a harmadik, és
a fenséges asszonyhoz kell sietnem...

Középen el.

KÁZMÉR igen halkán: Én nem akarom tartóztatni.

KLÁRA nem hallja; tovább átmegy a függönyös ajtón
a csarnokba. Kázmér egy ideig némán bámul ma-
ga elé, azután az ajkába harap, a pamlagra veti
magát, mintegy reszketve a belső szégyentől, a
visszafojtott sírástól. Künn harmadszor kondíta-
nak.

ERZSÉBET sietve jő balról. Megpillantja Kázmért: Mi
az, Kázmér?

KÁZMÉR komoran: Csupa ostobaságot mondtam neki,
utál engem... Meg fogok halni, és nem fogom
megcsókolni a száját. Karjába rejti az arcát.

ERZSÉBET némán nézi a fiút. Azután a pamlaghoz siet,
ledobja az olvasót, amelyet az erszényéből vett
ki és gyengéden megrázza Kázmér vállát: Hall-
gass ide. Az olvasómat itt hagyom. Nézd. Ide
tettem a pamlagra. Figyelj ide. A templomból
majd visszaküldöm érte Klárát. Beszélj vele, nézz
a szemébe. Légy okos és férfias. Várj. A lányok
künn a csarnokban elhaladnak az ajtó előtt. A
királynő kisiet hozzájuk, a középen elmegy.

*Kázmér magára marad. Hallgatódzik a távozók
után. Azután kinyitja az ablakot. Harangzúgás
fokozottan hallatszik. Kázmér kinyitja az ablakot
és kinéz rajta. A Dóm tornyát jól látni, amint ső-
téten rárajzolódik az azúrkék égre. Kázmér becsuk-
ja az ablakot. Azután lábujjhegyen a fenékaajtóhoz*

megy és elfüggönyözi. A pamlagon ismét megnézi az olvasót. Fölveszi és visszateszi. Újra a függönyös ajtóhoz lopózik, és kitekint, a függönnyt félrehúzva. Azután körüljárja a szobát. Arcra fekve ledől a pamlagra. Így marad körülbelül fél percig. Majd féloldalra fordul, felkönyököl és a haját simogatja a kezével. Azután felül, és a térdei közé rejti az arcát. Feláll és mereven néz az ajtóra. Rezignáltan, elfáradtan, lassan hanyatt fekszik és a mennyezetet nézi. Így marad huszonöt másodpercig, majd hirtelen felugrik és kinéz a félig nyitott ablakon. Egy erőszakos, ujjongó, túlfeszült mozdulat. Kiszalad a jobb elülső ajtón, visszajön ugyanott. Kiszalad a jobb hátsó ajtón, középpüth visszajő. Szinte az izgalomtól rogyadozva vánszorog a pamlaghoz, simogatva mind a két kezével orcáit. A pamlagon hanyatt fekszik. De egyik lába a földön, hogy minden pillanatban felülhessen. Így marad, míg sietve be nem lép Klára. A lány megborzong, kicsit megrándulnak a vállai. A fiú nem mozdul. Klára szemlesütve egyenesen a térdeplőhöz megy. Lehajol, leguggol, keres, körülnéz a földön. Körüljárja a szobát, mindenütt a padlót vizsgálva. Eközben már Kázmér felül és figyelemmel kíséri. Látszik, hogy meggondolta: *hogyan fog cselekedni.*

KÁZMÉR: Keres valamit, Klára?

KLÁRA: Igen. Tovább keres.

KÁZMÉR: Mit?

KLÁRA: Az olvasót.

KÁZMÉR: Itt van. Felmutatja.

KLÁRA utána nyúl.

KÁZMÉR: Siet? Vinni akarja?

KLÁRA: Igen.

KÁZMÉR: Jó, hát akkor odaadom mindjárt. De csak egy feltétel alatt. Ez a föltétel: hogy reám néz, és megmondja, miért kerül engem?

KLÁRA szemlesütve mereven áll: Nem kerülöm.

KÁZMÉR: De igen! Miért fél tőlem, mondja? Azért, mert szép a szája és attól tart, hogy egyszerre csak megcsókolom. Vagy mert karcsú a dereka, s remeg, hogy átölelem és magamhoz szorítom. *Fölkel.* Nézze, erre úgysem gondolhatok. Hisz úgysem tenném meg. Mert tudom, hogy irtózik tőlem, hiszen én beteg vagyok, és nemsokára meg kell halnom. Ezt mindenki beszéli.

KLÁRA *nem-et int. Még mindig szemlesütve egy helyben áll.*

KÁZMÉR: ... És amikor meghalok, maga nem is fogja sejteni, hogy egyetlen vágyam egész életemben csak az volt, hogy e kéz... *Megfogja Klára kezét.*

KLÁRA *összerezzon:* Ne bántson! Herceg úr!

KÁZMÉR: Hogy ez a kéz... *megsimítsa az arcomat. Bátortalanul megcsókolja a lány kezét.*

KLÁRA *kiszabadítja a kezét és monoton hangon mondja:* Kérem szépen herceg úr, adja ide az olvasót.

KÁZMÉR: Jó, odaadom. Tessék. *Átadja.* De arra kérem, várjon még egy pillanatig, mert valamit még mondanom kell, amire talán többé nem lesz alkalom. Amire talán többé sohase lesz alkalom. *Szinte észrevétlenül kezébe veszi Klára jobb kezét.*

Künn megeredt az eső, az ablakon kopog.

KLÁRA: Ne mondjon semmit, herceg úr, hiszen künn megeredt az eső, mindjárt vihar lesz. Azt se tudom, hogy megyek vissza.

KÁZMÉR: Nem. Most el kell neked mondanom ezt, te édes szép lány, hiszen nemsokára meg fogok halni, és így már semmi okom sincs, hogy szégyelljem vagy titkoljam azt, hogy szeretlek. Hogy mindig a fehér arcodat, a piros arcodat látom magam előtt, és néha, ez a legkülönösebb, csak a kezeidet látom. Könyökig meztelenül. Úgy, ahogy most vagy. Igen. Éppen így. A kezeidet és az arcodat. *Letérdel és átöleli a lány térdeit és csókolja a kezeit. Mennydörgés.*

KLÁRA *bal kezével eltakarja arcát:* Jaj, herceg úr, mennem kell. Mindjárt vihar lesz. Mennem kell vissza.

KÁZMÉR: *Sohase fogod tudni elképzelni, Klára, hogy mennyire szeretlek téged, bele kell pusztulnom, ha a szemedbe nézek, Klára. És nem is merném megtenni, lassan fölegyenesedik:* ha meg nem ölelhetnék, Klára. *Gyengéden átöleli, Klára keze lehanyatlik a herceg vállára.*

KLÁRA *elaléltnan:* Mennem kell vissza.

KÁZMÉR: *És meg nem csókolhatnálak. Idegenszerű beteges energiával átkapja Klárát és vadul csókolja — mind gyorsabban — a száját.*

Függöny

II. rész

Kisebb ebédlő szoba. Apródok asztalt terítenek.

I. APRÓD *kinéz az ablakon: Siessetek! Vége a misének. Jönnék. Szaladj a konyhára, és jelentsd a főszakács mesternek. Harmadik apród el. A terítők nekilátnak, a tányérok csörömpölnek, az apródok ki-be járnak, rendezkednek. Végre a színen csak két apród marad.*

II. APRÓD *szinte kihajol az ablakon: Nem tudom, hogyan jönnek haza ebben a nagy esőben.*

I. APRÓD: *Viszik már a gyaloghintókat.*

KÁZMÉR *megjelenik a jobb oldalajtón. Az apródok meghajlással üdvözlik: Vége a misének?*

I. APRÓD: *Igenis, herceg úr. Éppen most mentek a gyaloghintók a király úrékért.*

KÁZMÉR *bólint, azután görnyedten tétovázva átmegy a termen. Mintegy magában mormogva: Vége van? Vége? Jobb ajtón el. Szünet. Az apródok némán tesznek-vesznek. Tűrhetetlen feszült hangulat. Az eltávozott herceg érzései mintegy ottmaradnak a színpadon — a zenekarban — és elalélt csömört, fejét vesztett kétségbeesést terjesztenek.*

ASZTALNOK *balról jő. Körülnéz: Siessetek, mindjárt itt vannak. Azt a tányért tedd arrébb. Körülnézi az asztalt gondosan, azután balra el.*

KÁZMÉR *jobbról jön. Görnyedten megáll az ajtóban: Megjöttek már? Gyaloghintón?*

I. APRÓD: *Igenis, herceg úr, már itt vannak. A királyasszony már ki is szállott.*

KÁZMÉR *megrebben, bólint, azután balra el.*

II. APRÓD: Nagyon beteg szegény herceg úr. Nagyon beteg.

Szünet.

ERZSÉBET a szegletajtón belép. *Látszik, hogy előresietett: Nem láttad Kázmér herceg urat?*

I. APRÓD: Igen, erre ment az imént.

ERZSÉBET: Hívjad sietve. *Fel s alá jár. Az apród el.*

ÉVA a szegletajtón belép.

ERZSÉBET: Nem találod?

ÉVA: Nincsen sehol, felséges asszony. Klárát senki sem látta.

ERZSÉBET: Nézd meg minden szobában és a konyhán is.

ÉVA: Igen. *Jobbra el.*

Künn csengetnek. Azután kinyílik az ajtó, egy apród nagy levesestálat hoz. Két szolgál követi. Azután az asztalnokmester nagy leveseskanállal. A szegletajtón megérkezik a király, Gyulafy a kis hercegekkel az asztalhoz állnak. Erzsébet helyet foglal a király balján.

A KIRÁLY *meg akarja kezdeni az asztali imádságot: Kázmér öcsénket ma nem láttam. Az ágyban maradt talán?*

ERZSÉBET: Kicsit gyöngé szegényke, de nem fekszik. *Érte küldtem.*

I. APRÓD *jobbról: Jön már a herceg úr. Kitárja az ajtót.*

KÁZMÉR *jobbról: Bocsánatot kérek, hogy bátyám uramat és néném asszonyomat megvárazoktattam. Bocsánatot kérek. Az asztal mellé áll.*

A KIRÁLY *keresztet vet. És valamennyien: Az atyának és fiúnak és szentlélek isten nevében, ámen. Leülnek. Az asztalnokmester levest mer a tányérokba. A kis hercegeknek a lányok asztalkendőt kötnek a nyakukba. Az elhelyezkedés jobbról balra a következő: Gyulafy, Éva, Erzsébet, a király,*

Lajos, Endre, Kázmér, Mária, azután Klára üres széke következik.

Esznek. Az eső kopog az ablakon. A mellékajtón egy apród sültet hoz be, amelyet egy oldalasztalon az asztalnokmester felvág.

A KIRÁLY: Nézz csak ki, jég esik?

I. APRÓD kinyitja az ablakot: Igen, jég esik, felséges úr.

A KIRÁLY komoran: Az adót megint nem fogom tudni behajtani... Meg kell indítanom már a hadsereget Csák Máté ellen. Inkább tőle veszem el, az ellenségemtől, amire szükségem van, mint a szegény néptől.

ERZSÉBET: Ideje is, hogy ráhatározza magát kegyelmed a harcra e gögös nagyszájú ellen. Hátranéz.

A KIRÁLY: Holnap beszélni fogok a vezérekkel.

ÉVA a kis fenékajtón jő, sűgva Erzsébethhez: János, az öreg kulcsár látta Klárát, amint lesietett a lépcsőn. Az esőben szaladva ment... De fölfelé. Azt gondolja János, hogy hazament Klára. A Zách kúria arra van.

ERZSÉBET felsikolt: Uram Jézusom, miért ment az a lány haza?

A KIRÁLY: Mi történt?

ERZSÉBET: Semmi!

KÁZMÉR felugrik.

A KIRÁLY: Mit beszéltek?

ERZSÉBET: Azt... hogy Klára... hazament... az esőben... és nem tudni... miért?

A KIRÁLY: Mikor?

ERZSÉBET Évához: Mikor?

ÉVA: Negyed óra előtt.

A KIRÁLY: De hiszen ott volt a misén!

ERZSÉBET: Velünk jött, de azután visszaküldtem az olvasóért... Otthon felejtettem az olvasómat... nem tudtam imádkozni.

KÁZMÉR lerogy a székre.

A KIRÁLY: És nem hozta el az olvasót Klára?
ERZSÉBET: Nem hozta el.

Rövid szünet.

ÉVA felmutatja az olvasót: A pamlagon találtam. A királyasszony kisebbik szobájában.

A KIRÁLY: Ez különös. Mi történhetett ezzel a lánnyal?

Csend. Szünet.

Künn zavaros láрма.

EGY HANG: Most ebédel a király úr. Nem szabad! Zuhánás. Az ebédelők felugrálnak, és a bal ajtó felé tekintenek. Egy apród bezuhan az ajtón. Holtra sebesülten.

ZÁCH FELICIÁN vérbe borult arccal, kivont karddal beront. Robusztus termetű ősz: Megszeplősítették a lányomat. Az én lányomat. Zách Felicián lányát. Alaktalanul üvölt. Nekiront Erzsébetnek. Gyulafy törrel vív ellene. Zách hamarosan leüti. Az asszonyok kétségbeesetten sikoltoznak. A király mozdulatlanul áll. Zách most a királyné felé csap, de ebben a pillanatban hátrarántja az első apród a vállainál, és csak a kard hegye éri a királyné kezét. Erzsébet ájultan a székbe rogy. Az egyik étekfogó elrántja Zách Felicián lábát.

CSELÉNYI a szegletajtón beront: Rántsd el. Kirántja a kardját. Zách hátrabukik. Cselényi dühödten nekiront és összekaszabolja. Valamennyi férfi rárohan, üti, szúrja, rúgja. Kázmér halálsápadtan, meredten áll a helyén.

CSELÉNYI: Ennek vége, felséges király uram.

A KIRÁLY véres a keze: Hívjátok Korneliust és a külső szolgálkat. Vigyék ki ezt a dögöt. Belerúg a holttestbe. Két apród a szegletajtón el.

CSELÉNYI aki Gyulafyt vizsgálta: Ez is meghalt ám. Szegény Gyulafy.

A KIRÁLY *izgatottan kiáltva*: Hallgass ide, Cselényi!
A Zách család minden élő tagját elfogom és kivégeztetem. Vidd magaddal a hóhért. Teljes hatalommal bizlak meg, hogy végrehajtsd a példás büntetést. Leányát, legényfiát elrettentő módon végezzétek ki. Menj. Pihenőd ne legyen.

CSELÉNYI: Igenis, felséges uram.

A szegletajtóban megjelenik Klára. Mikor meglátja, mi történt, felsikolt s az apja véres holttestére borul.

Szünet.

CSELÉNYI *rámutat Klárára*: Vigyétek!

A jobbról betóduló testőrök megragadják a lányt és elcipelik. Udvari nép tódul be az ajtókon. Kül-ső szolgák, lovászok, szakácsok. Zsivaj.

KÁZMÉR: Felséges bátyám. Kegyelmezz Klárának. Összekulcsolja kezeit. Nem figyel rá senki.

CSELÉNYI *el.*

KÁZMÉR *pár percig mintegy megnémultan áll, azután rekedten ordít*: Cselényi! Utána veti magát. Mint ha erőszakkal vissza akarná tartani. A küszöbön összeesik. Felemelik és lefektetik egy pamlagra. Az orvos megjött. Az ájult királyné kezét vizsgálja. A két holtat kicipelik. A kis hercegek sírnak. A király komoran maga elé néz. A teremben sok bámész udvari nép tolong valami zavaros és tragikus csoportozatban.

KÁZMÉR *elaléltnan, suttogva*: Klára! Klára!...

Függöny